

MIASTO
ŚWIDWIN
WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE

GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI

na lata 2011 - 2015

SZCZECIN 2011

Waldemar Grzegorz W I T E K
Pracownia Dokumentacji Konserwatorskiej
70-376 Szczecin, ul. 5 Lipca 19/3
tel. (91) 48-42-437, kom. 502-304-462
e-mail: witek.verbum@wp.pl
NIP 852-107-33-07 REGON 812057603

**M I A S T O
Ś W I D W I N
WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE**

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
na lata 2011 - 2015**

**Autor opracowania:
Maria Witek, Waldemar Witek
*VERBUM Szczecin - zespół***

SZCZECIN 2011

Opracowanie na prawach rękopisu. Prawa autorskie zastrzeżone.

SPIS TREŚCI

Wstęp	s. 4
1. Podstawa prawna i cele opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	s. 5
2. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce	s. 6
3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego Miasta Świdwin	s. 12
4. Charakterystyka krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Miasta Świdwin	s. 28
5. Ochrona krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Miasta Świdwin ustanowienia prawne	s. 58
6. Polityka w zakresie opieki i ochrony nad zabytkami w świetle działań Miasta Świdwin	s. 60
7. Ocena stanu zachowania i funkcjonowania dziedzictwa kulturowego Miasta Świdwin	s. 69
8. Cele i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Świdwin	s. 73
9. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami	s. 82
10. Kryteria oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 83
11. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 84
Załączniki	s. 89

WSTĘP

Podstawowym zadaniem gminnych programów opieki nad zabytkami jest określenie kierunków działań i zadań służących poprawie kondycji dziedzictwa kulturowego - zarówno stanu zachowania zabytków, jak i udziału zabytków w kształtowaniu rozwoju i wizerunku gminy.

Programy opieki nad zabytkami służyć mogą rozwojowi gminy poprzez określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystanie zabytków dla potrzeb społecznych, gospodarczych i edukacyjnych. Głównym celem sformułowania dokumentu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego miasta Świdwin poprzez określenie podstawowych uwarunkowań oraz rozwiązań, które temu służą.

Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców.

Dokument pn. **Program Opieki nad Zabytkami miasta Świdwin na lata 2011 - 2015** opracowano w oparciu o odpowiednie przepisy, akty prawa miejscowego przyjęte przez Radę Miasta Świdwin, krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty typu strategicznego, materiały i dokumentacje z zasobu Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie oraz wiedzę i doświadczenie autorów.

Na wstępie opracowania przedstawiono obszerną informację nt. aktów prawa polskiego oraz europejskiego ustanawiających i regulujących zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Odrębną część poświęcono charakterystyce krajobrazu i dziedzictwa kulturowego gminy, które są przedmiotem Programu Opieki.

Gminna polityka w zakresie opieki nad zabytkami powinna być spójna ze strategiami rozwoju województwa i powiatu. Z tego względu omówiono (w zarysie) strategiczne dokumenty wojewódzkie, powiatowe i gminne, zwracając uwagę na założenia programowe dotyczące ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego rewitalizacji i rewaloryzacji, służące procesom rozwojowym. Szczególnie istotnym dokumentem w tym zakresie jest Program Opieki nad zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2008-2012.

W przygotowaniu niniejszego programu korzystano z „Poradnika metodycznego – gminny program opieki nad zabytkami” opracowanego przez Zespół powołany przez Dyrektora Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie w 2008 roku.

1. PODSTAWA PRAWNA I CELE OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Przygotowanie i realizacja programu opieki nad zabytkami, będącego istotnym instrumentem opieki nad zabytkami i ochrony zabytków, należy do ustawowych obowiązków samorządu gminnego, nałożonych ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o opiece nad zabytkami i ochronie zabytków (art. 84 - 87, Dz. U. z 2003 r. Nr 162 poz. 1568 z późn. zm.), w której określono tryb sporządzenia oraz cele gminnego programu opieki nad zabytkami.

- Gminny program sporządza Wójt/Burmistrz Gminy.
- Gminny program opieki nad zabytkami sporządza się na okres 4 lat.
- Programy gminne przyjmowane są uchwałą Rady Gminy.
- Przed uchwaleniem Program przedstawia się Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków do zaopiniowania.
- Burmistrz Gminy obowiązany jest do sporządzania, co 2 lata sprawozdania z realizacji Programu.
- Uchwalony program podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

• **Cele gminnego programu opieki nad zabytkami** zdefiniowano w art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w której stwierdza się, że programy opieki mają na celu w szczególności:

- *włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych (wojewódzkich, powiatowych, gminnych) wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;*
- *uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
- *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;*
- *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
- *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;*
- *wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków;*
- *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

Podsumowując - podstawowym celem sporządzania i realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami jest utrzymanie walorów krajobrazu kulturowego i zabytków na terenie władania samorządu, poprzez różnorodne działania służące utrzymaniu i poprawie stanu materialnej substancji zabytków, ich zagospodarowaniu w sposób odpowiadający wartościom zabytkowym, oraz działania zmierzające do podniesienia wiedzy o zabytkach i świadomości potrzeby utrzymania dziedzictwa kulturowego.

2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek Państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP).

Podstawowym aktem prawa regulującym ochronę i opiekę nad zabytkami jest **ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz.U. 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) wraz z aktami wykonawczymi¹, w której określono przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi.

Przedmiotem ochrony i opieki jest zabytek, którego definicja według art. 3 ustawy brzmi:

- *nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły*, będące dziełem człowieka lub związana z jego działalnością i stanowiąca świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- *zabytek nieruchomy* – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, posiadających cechy j.w.;
- *zabytek ruchomy* – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, posiadających cechy j.w.;

1

1. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. u. z 2005 r. Nr 112 poz. 940)
2. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 28 stycznia 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków uzyskiwania dofinansowania realizacji zadań z zakresu kultury, trybu składania wniosków oraz przekazywania środków z Funduszu Promocji Kultury (Dz.U. z 2005 r. Nr 24 poz. 200)
3. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2004 r. Nr 212 poz. 2153)
4. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych, a także innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz.U. Nr 165, poz. 987)
5. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2004 r. Nr 124 poz. 1305)
6. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz.U. z 2004 r. Nr 124 poz. 1302)
7. Rozporządzenie ministra Kultury z dnia 19 kwietnia 2004 r. w sprawie wywozu zabytków i przedmiotów o cechach zabytków za granicę (Dz.U. z 2004 r. Nr 84 poz. 798)
8. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz.U. z 2004 r. Nr 75 poz. 706)
9. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U. z 2004 r. Nr 71 poz. 650)
10. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. z 2004 r. Nr 30 poz. 259)
11. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z (lipca) 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich (...), badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz.U. Nr 165, poz. 987)
12. Rozporządzenie MKiDN z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. Nr 113 poz. 661)

- *zabytek archeologiczny* - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- *historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny* - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- *historyczny zespół budowlany* - powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- *krajobraz kulturowy* - przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- *otoczenie zabytku* - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Przedmiot ochrony doprecyzowany został w art. 6 ust. 1 ustawy, który wskazuje że opiece i ochronie podlegają bez względu na stan zachowania:

- zabytki nieruchome będące, w szczególności:
  - krajobrazami kulturowymi,
  - układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
  - dziełami architektury i budownictwa,
  - dziełami budownictwa obronnego,
  - obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
  - cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
  - miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki ruchome będące, w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami.
- zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać także zabytki niematerialne - nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Formami ochrony zabytków są (art. 7 ustawy)²:

- 1) wpis do rejestru zabytków³;
- 2) uznanie za pomnik historii⁴;
- 3) utworzenie parku kulturowego⁵;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego⁶.

Wpis do rejestru zabytków należy do kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków (decyzje o wpisie podejmowana są z urzędu lub na wniosek posiadacza zabytku).

W kompetencjach samorządu gminy jest stanowienie prawnej ochrony poprzez utworzenie parku kulturowego oraz sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania z odpowiednimi zapisami dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z późniejszymi zmianami).

Zgodnie z nowelizacją (z 18 marca 2010 r.) ustawy o opiece nad zabytkami art. 3 mówi: "W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków".

Zasady ochrony zabytku określa art. 4 ustawy

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków poprzez odpowiednie zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę⁷,
- uwzględnianie działań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

² ustawa z dn. 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków. Niniejsza ustawa zmienia się następujące ustawy: ustawę z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. – prawo budowlane, ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

³ Rejestr zabytków prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków.

⁴ art. 15 uooz - na mocy rozporządzenia Prezydenta RP.

⁵ art. 17 uooz - Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

⁶ Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (...)

⁷ zgodnie z nowelizacją Ustawy...z 18 marca 2010 r.: nie skreśla się z rejestru zabytku wywiezionego zgodnie z przepisami Ustawy...

Opieka nad zabytkami sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza wg art. 5 polega, w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Według art. 18 ust. 1 (po nowelizacji ustawy o opiece nad zabytkami... z dnia 18 marca 2010 r.) ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się:

- przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw,
- planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej,
- analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego
- albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy,
- decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W dokumentach strategicznych i planistycznych, województwa, powiatu, gminy:

- uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- ustala przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami,
- określa rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków,
- zapewnia ochronę zabytków przy realizacji inwestycji,
- ustala rozwiązania mające na celu przywracanie zabytków do jak najlepszego stanu.

Art. 19.1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w m.p.z.p. uwzględnia się w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- parków kulturowych;
- ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy, nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Po ust. 1 dodano ustęp 1a (nowelizacja ustawy o ochronie ... z 18 marca 2010 r.)

W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy (...) uwzględnia się w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami należy do zadań własnych gminy. Art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy określa zadania własne gminy: „*zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy*”. W szczególności zadania własne obejmują zagadnienia:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej,
- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego,
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz,
- gminnego budownictwa mieszkaniowego,
- **kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,**
- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
- targowisk i hal targowych,
- **zieleni gminnej i zadrzewień,**
- cmentarzy gminnych,
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych,
- **promocji gminy.**

Nie bez powodu wymieniono wyżej wszystkie zadania gminy. Kolejne z nich mogą, bowiem być związane bezpośrednio lub pośrednio z dziedzictwem kulturowym. W gminnych planach bowiem nie sposób pominąć zabytków w sprawach dot. budownictwa mieszkaniowego (np. pierzeje z kamienicami o wartościach zabytkowych – ul. 1 Maja, Kościuszki, Popiełuszki), przy rozwiązywaniu problemów dotyczących utrzymania dróg i mostów oraz organizacji ruchu czy też zieleni gminnej i zadrzewień (obsadzenia traktów, zieleni cmentarzy) lub promocji gminy.

Uregulowanie prawne dotyczące zabytków znajdują się także w:

- ✓ ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.) z aktami wykonawczymi;
- ✓ ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 z późn. zm.);
- ✓ ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity

Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150) z aktami wykonawczymi, z której wynika obowiązek wykonania opracowania ekofizjograficznego do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (art. 72 ust. 4 i 5) z uwzględnieniem walorów zabytkowych;

- ✓ ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92, poz. 880), uwzględnia się w niej ochronę krajobrazów (zachowanie cech charakterystycznych danego krajobrazu), a wśród walorów chronionych wymienia wartości kulturowe. Jedną z form ochrony wg tejże ustawy są parki krajobrazowe - obszary chronione ze względu na wartości przyrodnicze, ale także walory historyczne i kulturowe;
- ✓ ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 z późn. zm.);
- ✓ ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2001 Nr 13, poz. 123);
- ✓ ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.);
- ✓ ustawie z 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, na mocy, której ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków” otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne.

3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY MIASTO ŚWIDWIN

3.1. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W USTALENIACH MIĘDZYNARODOWYCH

Najistotniejsze dla dziedzictwa kulturowego ustalenia międzynarodowe, przyjęte przez Polskę to:

- **Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjęta na sesji w Paryżu** (Dz.U. z 1976 r. nr 32, poz. 190, załącznik) - zobowiązuje do: ustanowienia „skutecznego systemu ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości, zorganizowanego w sposób stały i zgodny z metodami współczesnej nauki”; uprawiania polityki zmierzającej do wyznaczenia dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i włączenia ochrony tego dziedzictwa do programów planowania ogólnego; podejmowania środków prawnych, naukowych, technicznych, administracyjnych i finansowych w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji tego dziedzictwa.
- **Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) – 16 stycznia 1992 r. - La Valetta** (Dz.U. z 1996 r., Nr 120, poz. 564) dotycząca dziedzictwa archeologicznego, które stanowi źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zobowiązuje do wprowadzenia systemu prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego, zapewniającego prowadzenie ewidencji archeologicznego dziedzictwa, łączenia potrzeb archeologii z wymaganiami planów zagospodarowania, zapewnienia finansowego wsparcia dla badań archeologicznych od władz państwowych, regionalnych i gminnych.
- **Europejska konwencja krajobrazowa – 22 października 2000 r. – Florencja** (Dz.U. z 2006 r., Nr 14, poz. 98) zobowiązuje do: ustanowienia i wdrożenia polityki w zakresie krajobrazu (który przyczynia się do tworzenia kultur lokalnych i jest podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego) ukierunkowanej na ochronę, gospodarkę i planowanie krajobrazu. W konwencji tej zwrócono uwagę na współpracę transgraniczną (na szczeblu regionalnym i lokalnym) służącą przygotowaniu i wdrażaniu wspólnych programów dotyczących krajobrazu (krajobrazy transgraniczne). Ustanowiono Nagrodę Krajobrazową Rady Europy - wyróżnienie przyznawane organom lokalnym i regionalnym, które wykażą się skutecznymi i znaczącymi osiągnięciami w dziedzinie ochrony, gospodarki lub planowania krajobrazu.
- **Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r.** (Dz.U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585). Celami konwencji są m.in.: ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego; tworzenie takich warunków dla kultur, by mogły się w pełni rozwijać i swobodnie na siebie oddziaływać

w sposób przynoszący im wzajemne korzyści; promowanie poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego i uświadamianie jej wartości na płaszczyźnie lokalnej, krajowej i międzynarodowej; potwierdzenie znaczenia związku między kulturą i rozwojem dla wszystkich krajów. Za zasady uznano: komplementarność ekonomicznych i kulturowych aspektów rozwoju - z uwagi na fakt, że kultura jest jedną z głównych sił napędowych rozwoju, kulturowe aspekty rozwoju są równie istotne jak jego aspekty ekonomiczne. Ochrona, promowanie i zachowanie różnorodności kulturowej są podstawowym warunkiem trwałego i zrównoważonego rozwoju dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń.

3.2. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

- **Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015** (uchwała RM z 29.XI.2006 r.)

W dokumencie tym, pomimo zrozumiałego znacznego stopnia uogólnienia, środowisko kulturowe (jego ochrona i właściwe użytkowanie) znajduje miejsce zarówno w uwarunkowaniach i przesłankach rozwoju kraju, jak i przy określaniu priorytetów. Podkreślono, że „walory środowiska naturalnego w połączeniu ze znacznym potencjałem kulturowym oraz korzystnym położeniem w centrum kontynentu, na skrzyżowaniu ważnych dróg europejskich, czynią z naszego kraju atrakcyjne miejsce do zwiedzania i wypoczynku. Dla wielu słabiej uprzemysłowionych, atrakcyjnych środowiskowo regionów Polski, turystyka stanowi podstawową szansę rozwoju.”

W priorytecie 1. Wzrost konkurencyjności i innowacyjności gospodarki, zakłada się podejmowanie działań na rzecz znaczącego ograniczenia przestrzeni trwale zagospodarowanej, zwłaszcza w obszarach cennych przyrodniczo i kulturowo.

W priorytecie 2. Poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej – „równoległe z budową nowych obiektów kultury będą rozwijane działania nakierowane na zachowanie, ochronę i rewitalizację materialnego dziedzictwa kulturowego, poprzez renowację, konserwację, adaptację obiektów zabytkowych dla celów kulturowych i turystycznych, a także wdrożenie systemu monitoringu i zabezpieczenia tych obiektów”.

Także w zadaniach służących realizacji innych priorytetów wskazuje się na zabytki, jako potencjał i jednocześnie dobro wymagające nakładów na właściwe jego utrzymanie.

- **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 z Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020** (przyjęta przez RM w 2005 r.) Ochrona i rewaloryzacja zabytków została uznana za jeden z podstawowych celów strategicznych, a za cele cząstkowe uznano m.in.:

- kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na funkcje kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez

tworzenie zintegrowanych produktów turystycznych,
- podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

W uzupełnieniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 wprowadzono programy wdrożeniowe jako system realizacyjny NSRK, powiązane z finansowaniem działalności kulturalnej ze środkami znajdującymi się w dyspozycji Ministra Kultury. Dla działań związanych z opieką nad zabytkami powołano program wdrożeniowy: **Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”** z priorytetami :

1. rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych,
2. rozwój instytucji muzealnych,
3. ochrona dziedzictwa narodowego poza granicami kraju,
4. ochrona zabytków archeologicznych,
5. tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego,
6. ochrona zabytkowych cmentarzy.

Celem programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych, gdzie celami częściowymi są:

- a) poprawa stanu zachowania zabytków;
- b) zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym dziedzictwa archeologicznego);
- c) kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne;
- d) zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych;
- e) poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji;
- f) zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowej i konfliktu zbrojnego.

• **Ochrona Dziedzictwa Niematerialnego** – 16.08.2011 r. w Polsce weszła w życie Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Polska ratyfikowała Konwencję 22.10.2010 r. – jest ona jedynym aktem prawa międzynarodowego na jakim można oprzeć budowę systemu ochrony dziedzictwa niematerialnego w naszym kraju. Celem Konwencji jest objęcie ochroną niematerialnego dziedzictwa kulturowego wspólnot, grup i jednostek rozumianego wg UNESCO jako: „praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedza i umiejętności jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową, które wspólnoty, grupy i w niektórych przypadkach jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego”.

Dziedzictwo niematerialne poprzez stałe odtwarzanie jest przekazywane z pokolenia na pokolenie, przyczyniając się do wzrostu poczucia własnej tożsamości oraz poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dlatego utrwalenie i przekazanie przyszłym pokoleniom dorobku naszych kultur jest priorytetem Konwencji.

3.3. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W DOKUMENTACH SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

- **Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020**

(przyjęta przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego uchwałą Nr XXVI/303/05 z dnia 19 grudnia 2005 r.)

W SRWZ, w diagnozie stanu województwa przedstawiono charakterystykę krajobrazu kulturowego ze wskazaniem najcenniejszych zespołów zabytków oraz identyfikację kluczowych problemów, do których zaliczono:

- zły stan zabytków,
- zbyt małe nakłady na rewitalizację i renowację zasobów środowiska kulturowego,
- słabo rozwinięte produkty turystyczne związane z wykorzystaniem zasobów środowiska kulturowego,
- problemy rozwojowe na obszarach założeń staromiejskich,
- brak środków i mechanizmów wsparcia rewitalizacji starej zabudowy mieszkaniowej, zabudowy przemysłowej i powojennej.

Charakteryzując w SRWZ stan i możliwości rozwoju turystyki stwierdzono duże potencjalne możliwości turystyki, której sprzyjają m.in. zabytki architektury i obiekty świadczące o bogatym dziedzictwie kulturowym regionu. Jednak w analizie SWOT zwrócono uwagę na niski poziom mechanizmów wsparcia rozwoju kultury i dziedzictwa kulturowego, małe wydatki jednostek samorządu terytorialnego na ochronę dziedzictwa kulturowego, słabo rozwinięte produkty turystyczne związane z wykorzystaniem zasobów środowiska naturalnego i kulturowego.

Wśród sześciu zdefiniowanych w SRWZ celów strategicznych problematyka ochrony zabytków i opieki nad zabytkami została wskazana w:

- ✓ celu nr 1: Wzrost innowacyjności i efektywności gospodarowania (w zadaniu – rozwój i promocja produktów turystycznych),
- ✓ celu nr 3: Zwiększenie przestrzennej konkurencyjności regionu (w zadaniu – Rozwój małych miast, rewitalizacja i rozwój obszarów wiejskich),
- ✓ celu nr 4: Zachowanie i ochrona wartości przyrodniczych, racjonalna gospodarka rolna (w zadaniu nr 4 - Rewitalizacja obszarów zurbanizowanych)
- ✓ celu nr 6: Wzrost tożsamości i spójności społecznej regionu (w działaniu – Wzmacnianie tożsamości społeczności lokalnej i Wspieranie działań aktywizujących rynek pracy).

W dokumencie uzupełniającym SRWZ p.t. „**Priorytety Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego**” wysoko oceniono rozwój kulturalny i znaczenie sztuki w kondycji społeczności lokalnej oraz znaczenie dziedzictwa historycznego w budowie tożsamości społecznej. Także w priorytecie dotyczącym kształtowania i utrzymania ładu przestrzennego wspomniano o zachowaniu wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego. Problematyka została rozwinięta w celach operacyjnych:

- ✓ Przeciwdziałanie degradacji przestrzeni przez nieskoordynowaną działalność inwestycyjną – priorytet 3:
- ✓ Ochrona krajobrazu naturalnego i kulturowego oraz priorytet nr 5:

- ✓ Dbłość o utrzymanie historycznego kształtu wartościowych zespołów urbanistycznych i architektonicznych.

Podobnie w celu operacyjnym „Racjonalizacja wykorzystania przestrzeni zagospodarowanej i przekształconej” jako pierwszy znalazł się priorytet: Rewaloryzacja i rewitalizacja centrów miejskich. W celu operacyjnym „Integracja społeczności regionu” jako priorytet nr 2 zapisano Badanie i dokumentowanie historii oraz teraźniejszości regionu.

• **Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego** - uchwałą Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego Nr XLV z dnia 19 października 2010 r. – został przyjęty projekt zmiany Planu (obowiązujący dotąd dokument z 2002 r. został uchylony).

Jest to opracowanie o charakterze regionalnym, stanowi integralny element szeroko pojętego planowania strategicznego w zakresie przestrzennej koordynacji działań; formułuje cele gospodarowania przestrzenią województwa i zasady jej kształtowania oraz określa kierunki polityki przestrzennej w długiej perspektywie.

Strategicznym celem zagospodarowania przestrzennego województwa jest zrównoważony rozwój służący integracji przestrzeni regionalnej z przestrzenią europejską i krajową; spójności wewnętrznej województwa; zwiększeniu jego konkurencyjności oraz podniesieniu poziomu i jakości życia mieszkańców do średniego poziomu w Unii Europejskiej.

Przez właściwe wykorzystanie przestrzeni należy rozumieć m.in.:

- ochronę i zachowanie jej niezbywalnych wartości jakimi są bioróżnorodność, walory przyrodnicze, krajobrazowe i **dziedzictwo kulturowe**;
- harmonizację działań wpływających lub mogących mieć wpływ na przekształcenia przestrzeni (w tym eliminacja konfliktów i zagrożeń)

Ustalenia Planu nie stanowią prawa miejscowego i tym samym nie naruszają autonomii gmin w zakresie gospodarki przestrzennej, umożliwiają jednak ubieganie się o środki finansowe regionalne, krajowe i unijne na realizację zadania celu publicznego.

Jednym z ważniejszych elementów planu jest część poświęcona stanowi zachowania dziedzictwa kulturowego opracowana przez Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie⁸, pn. „Aktualizacja „Studium i stanu zachowania oraz kształtowania krajobrazu kulturowego województwa zachodniopomorskiego” do zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego”. W opracowaniu owym zawarte są także wytyczne i zasady zagospodarowania w **Obszarach Kulturowo-Krajobrazowych (OKK)**.

Założenia do aktualizacji:

1. Kontynuacja założeń z 2002 r. - tworzenie spójnego programu ochrony obszarowej kulturowo-przyrodniczej / kulturowo-krajobrazowej, będącego konsekwentną realizacją przepisów o ochronie przyrody i ochronie zabytków, budowania przestrzennego systemu obszarów chronionych, w którym różne formy

⁸ Biuro Dokumentacji Zabytków to instytucja kultury samorządu województwa zachodniopomorskiego, wyspecjalizowana w ochronie i dokumentacji dziedzictwa kulturowego; wspomniane opracowanie powstało w 2010 r.

ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego będą się wzajemnie uzupełniać. System ten ma stworzyć podstawy do integracji działań służb ochrony zabytków i przyrody.

Założenie takie jest także realizacją przyjętych w 2008 roku w Programie opieki nad zabytkami celów i zadań, w tym: integracja ochrony zabytków i przyrody, opracowanie i realizacja wojewódzkiego programu zintegrowanej ochrony krajobrazu.

2. Utrwalenie i uzupełnienie przedmiotu (zakresu) ochrony obszarowej krajobrazu kulturowego zaproponowanej w planie wojewódzkim z 2002. Zmiany w systemie ochrony ustalonej w planie w 2002 r. wynikają z degradacji walorów kulturowych części obszarów, i wprowadzenia dodatkowych, uzupełniających systemu ochrony krajobrazowo-kulturowej. Zmiany w zakresie ochrony są po części pozorne i są skutkiem nowych form ochrony i definicji przedmiotu ochrony przyjętych w ustawie o ochronie zabytków z 23 lipca 2003 r., w wyniku czego zaszła konieczność odpowiedniego dostosowania określenia przedmiotu ochrony oraz formy ochrony (np. rezerwat kulturowy i obszar kulturowy, zespół stref ochrony konserwatorskiej stały się nieaktualne).

3. Urealnienie obszarów projektowanych parków kulturowych z planu z 2002 r. do powierzchni, dla której sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego jest możliwe do przeprowadzenia przez gminę, ponieważ zgodnie z przepisami, dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (uozoz)⁹. Jednocześnie pozostawienie wielkoobszarowych parków kulturowych - które nazwano kulturowo-krajobrazowymi (celem wyróżnienia od „małych” parków parkami), które uznaje się za niezbędne w budowie systemu ochrony tożsamości kulturowej obszaru zachodniopomorskiego.

4. Odstąpiono od postulowania dodatkowej ochrony (m.in. w formie parków kulturowych) stosunkowo jednorodnie zidentyfikowanych obszarów (założenia staromiejskie, stanowiska archeologiczne) wpisanych do rejestru zabytków, jako posiadających formę ochrony (rejestr) pozwalającą na realizację zadań ochronnych i opiekuńczych.

Zwrócono uwagę, na atrakcyjność turystyczną województwa podnoszą interesujące zabytki architektury i obiekty świadczące o bogatym dziedzictwie kulturowym regionu. Nie są one jednak należycie eksponowane, eksploatowane i promowane. Na terenach wiejskich duże znaczenie powinna mieć agroturystyka, traktowana nie tylko jako możliwość aktywizacji gospodarczej wsi, ale również jako jedna z popularnych form turystyki.

Jednym z obszarów o szczególnych walorach kulturowo-krajobrazowych wg zespołu eksperckiego jest dolina Regi, stąd też zaproponowano utworzenie Obszaru Kulturowo-Krajobrazowego (uwzględnionego w „Aktualizacji Planu..” w 2010 r.):

⁹ Art. 10, ust. 2 pkt 8 uozpz - w studium określa się obszary, dla których obowiązkowe jest sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na podstawie przepisów odrębnych. Obowiązek przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w przypadku, o którym mowa w ust. 2 pkt 8, powstaje po upływie 3 miesięcy od dnia ustanowienia tego obowiązku.

OKK (12) „Dolina Regi”

Obszar rozciągający się w otoczeniu rzeki Regi i jej dopływów od jej źródeł w okolicach Świdwina do ujścia do Bałtyku w Mrzeżynie.

Walory kulturowe

Archeologia: na terenie Świdwina i okolic do końca 1. 90 XX wieku odkryto 95 różnego typu stanowisk archeologicznych, w większości pochodzących z badań powierzchniowych Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). Są to obiekty związane głównie z miejscem zamieszkania (śląd i punkt osadniczy, osada, grodzisko, w tym z grobami kurhanowymi). Odnalezione relikty nie posiadają wartości materialnej, ale stanowią źródło naukowe do badania i rekonstrukcji dziejów prahistorycznych. Najliczniejsze stanowiska pochodzą z okresu średniowiecza, od momentu zasiedlenia i powstania ośrodka władzy i zamku. Potwierdza to lokowanie miasta na tzw. surowym korzeniu.

Nad Regą położonych jest sześć historycznych miast: **Świdwin**, Łobez, Resko, Płoty, Gryfice i Trzebiatów.

Świdwin: *w XII wieku istniał tu gród pomorski na szlaku handlowym z Kołobrzegu do Wielkopolski. W XIII wieku został on przekazany przez księcia Barnima I zakonowi norbertanów z Trzebiatowa. Później włączony do Nowej Marchii. Do najstarszych budowli należą: zamek, którego początki sięgają XIII w., kolejno rozbudowany w XIV, XV i XVI i w XVIII w. (obecnie w architekturze zamku czytelna jest zarówno faza gotycka jak i barokowa); gotycki kościół mariacki (1338 r.- XV w.); fragment średniowiecznych murów miejskich i Brama Kamienna (XIV w.).*

Łobez: powstały w XII w. gród nad Regą. Pierwsze wzmianki o mieście należącym do rodu Borków pochodzą z k. XIII wieku. Miasto zostało znacznie zniszczone w 1945 r. Kościół parafialny pochodzi z XV w. i został ufundowany przez v. Borków, przebudowywany w XVII, XIX w. i w latach 70.XX w.

Resko: istniał w XI-XIII w. gród z osadą w zakolu Regi. Gród był jedną z książęcych siedzib obronnych. Około poł. XIII w. gród wraz z połową osady książęta przekazali w lenno rodowi Borków, którzy latach 1260-1270 w miejscu grodu zbudowali zamek.

Płoty: początkowo istniał gród w zakolu Regi, w 1277 r. nastąpiła lokacja miasta.

Gryfice: miasto lokowane w 1262 r. przez księcia Wacława III w miejscu wcześniejszych

(X w.) osad.

Trzebiatów: najstarsza wzmianka o Trzebiatowie pochodzi z 1180 (wg innych źródeł – 1170 r.) w dokumencie fundacyjnym wystawionym przez księcia Kazimierza I dla zakonu norbertanów z Lund.

Na Redze funkcjonuje wiele budowli i urządzeń hydrotechnicznych pozostałych po bogatym niegdyś zagospodarowaniu rzeki m.in.: elektrownie wodne z 1 ćw. XX w. w Trzebiatowie, Lisowie (gm. Płoty) – elektrownia „Likowo”, w: Prusinowie (gm. Łobez) - elektrownia „Prusinowo”, Żerzynie, Resku, Smolecinie (gm. Gryfice) - elektrownia „Rejowice”, w Płotach, zespół młyński w Gryficach oraz port rybacki w Mrzeżynie.

Zespoły staromiejskie w Świdwinie, Resku, Płotach, Gryficach, Trzebiatowie wpisane są do rejestru zabytków.

Walory krajobrazowo-przyrodnicze

Krajobraz na całej długości Regi jest bardzo zróżnicowany. W dolnym biegu Regi tereny zostały silnie przekształcone przez działania melioracyjne, przede wszystkim zabudowania hydrotechniczne. Powyżej Reska rzeka ma naturalny bieg. Środkowy odcinek doliny rzecznej przecina tereny morenowe o zróżnicowanej rzeźbie terenu. Typowo górski charakter posiada górny odcinek do Trzebiatowa. Dalej rzeka płynie przez otwarte tereny nadmorskie, podmokłe, poprzecinane rowami melioracyjnymi.

Elementy charakterystyczne

Miasta założone nad Regą z zabytkami dokumentującymi ich dzieje od XII-XIII w. Tereny wiejskie z zachowaną zabudową chłopską i rezydencjonalną. Liczne parki. Materialne świadectwa gospodarki związanej z rzeką: młyny (m.in. zespół młyński w Gryficach), elektrownie wodne z okresu k. XIX - pocz. XX w. (w Trzebiatowie, Płotach, Lisowie, Prusinowie). Obszar o wybitnych walorach kulturowych i krajobrazowych.

Zalecenia do ochrony i kształtowania krajobrazu obszaru OKK „Dolina Regi”

Ochrona krajobrazu

- uczytelnienie i zachowanie materialnych świadectw rozwoju kulturowego terenów nadrzecznych;
- rewitalizacja i zagospodarowanie terenów nadrzecznych w nawiązaniu do dawnego rozplanowania, utrzymanie pozostałości dawnych budowli na rzece i jej dopływach na potrzeby funkcjonującego szlaku kajakowego;
- utrzymanie sieci osadniczej i ograniczenie lokalizacji nowej zabudowy poza obrębem tradycyjnych jednostek osadniczych;
- utrzymanie ekspozycji sylwet zespołów miejskich, szczególnie **Świdwina**, Gryfic i Trzebiatowa, które są postrzegane z odległych perspektyw;
- utrzymanie funkcji portu rybackiego w Mrzeżynie;
- zakaz lokalizacji obiektów wielkokubaturowych i urządzeń infrastruktury technicznej (naziemne sieci inżynieryjne, wieże anten telekomunikacyjnych, wieże elektrowni wiatrowych) w zasięgu obszarów ekspozycji historycznych dominant, wskazanych wartościowych układów kompozycyjnych. Decyzje o lokalizacji nowych inwestycji należy poprzedzać studiami krajobrazu.

Ochrona układów przestrzennych

- likwidacja ruchu tranzytowego z terenów starych miast;
- zachowanie układów wsi owalnicowych, charakterystycznego dla północnych terenów;
- zachowanie historycznych granic zabytkowych założeń dworsko-parkowych i folwarków, zakaz parcelacji parków i budowy na ich terenie obiektów w ahistorycznej lokalizacji. Funkcje nowej zabudowy na terenie parków powinny umożliwiać utrzymanie i wykorzystanie parku.

Ochrona zabytkowych obiektów

- zachowanie architektury i wyposażenia elektrowni wodnych;
- utrzymanie w dobrym stanie zabytkowej zabudowy;
- ochrona relikwii osadnictwa pradziejowego z dopuszczeniem inwestycji na określonych warunkach;
- zachowanie układu topograficznego zabytków archeologicznych posiadających formę przestrzenną (grodzisk, cmentarzysk) i ich otoczenia, zapewnienie ich ekspozycji.

Potencjał turystyczny (istniejące trasy turystyczne, polecane trasy i punkty do turystycznego zagospodarowania)

Na Redze i w jej otoczeniu funkcjonują szlaki turystyczne. Rega jest popularną trasą kajakową. Znane są zabytki miast nad rzeką. W znacznie mniejszym stopniu spopularyzowane zostały zabytkowe obiekty na terenach wiejskich. Tereny wiejskie mają korzystne warunki do rozwoju funkcji agroturystycznych na bazie historycznej zabudowy zagrodowej.

- **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2008 – 2012** (przyjęty uchwałą Nr XX/197/08 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 17 czerwca 2008 r.)

Na podstawie szczegółowej charakterystyki dziedzictwa kulturowego regionu zachodniopomorskiego oraz diagnozy stanu zachowania tegoż dziedzictwa określono cele i zadania, których realizacja powinna służyć zachowaniu, eksponowaniu i zahamować procesów degradacji środowiska kulturowego.

Za najistotniejsze cele perspektywiczne uznano:

- utrzymanie zabytków budujących krajobraz regionu,
- funkcjonowanie zabytków w procesie aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa,
- kształtowanie świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń.

Służące w/w cele perspektywiczne to m.in.:

- integracja opieki nad zabytkami z ochroną przyrody,
- poprawa materialnego stanu zasobów dziedzictwa kulturowego,
- stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym regionu,
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
- edukacja regionalna,
- promocja walorów kulturowych regionu.

Cele i zadania do realizacji w ramach Programu opieki nad zabytkami gminy miasta Świdwin wynikające z Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami:

Cele ochrony

Celami ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego na terenie gminy są:

1. Ochrona dziedzictwa kulturowego i historycznego, utrzymanie i wyeksponowanie

zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego, w tym:

- układu i reliktywów osadnictwa prahistorycznego i średniowiecznego (stanowisk archeologicznych);
- średniowiecznej i nowożytniej struktury osadniczej;
- historycznych nawarstwień i przekształceń cywilizacyjno-kulturowych;
- niematerialnych wartości historycznych i społecznych.

2. Zachowanie i kształtowanie wartościowego środowiska antropogenicznego i zapewnienie jego trwałego użytkowania poprzez:

- ochronę prawno-konserwatorską zabytków archeologicznych;
- ochronę prawno-konserwatorską osadniczych układów przestrzennych,
- ochronę prawno-konserwatorską zabytków budownictwa, techniki i zieleni zabytkowej;
- ochronę prawno-administracyjną lokalnych form zagospodarowania terenu,
- kształtowanie współczesnych form zabudowy i zagospodarowania terenu z poszanowaniem tradycji i wykorzystaniem wzorców regionalnych;
- utrzymanie podstawowej funkcji terenu, determinujących fizjonomię krajobrazu poszczególnych miejscowości;
- zachowanie w formie naturalnej cieków, stawów i terenów bagiennych w granicach miejscowości;
- zachowanie krawędzi leśnych zamykających obszary otwarte jako otoczenia miejscowości;
- zachowanie w dobrym stanie technicznym i estetycznym dominant kulturowych i krajobrazowych, utrzymanie ich roli w krajobrazie;
- zahamowanie niekorzystnych procesów degradujących krajobraz, powstałych poprzez ugorowanie terenów rolnych, wycinanie zadrzewień przydrożnych i śródpolnych, intensywne pozyskiwanie kruszyw, obudowy brzegów jezior obiektami turystycznymi, prowadzenie zrębów zupełnych w dolinach rzecznych, na zboczach dolin, zboczach mis jeziornych, atrakcyjnych przyrodniczo ścian lasów i w innych istotnych form fizjonomii krajobrazu;
- zachowanie w dobrym stanie technicznym i estetycznym zabytków oraz innych elementów zagospodarowania i wyposażenia miejscowości;
- przeciwdziałanie chaotycznej parcelacji terenu;
- utrzymanie ekspozycji układów przestrzennych;
- utrzymanie i nie ograniczanie ekspozycji układów komponowanej zieleni parków, cmentarzy i obsadzeń przydrożnych i śródpolnych;
- utrzymanie historycznie ukształtowanej sieci dróg;
- utrzymanie charakterystycznych przekrojów, nawierzchni i rodzaju obsadzeń istniejącego układu dróg;
- zapobieganie powstawaniu ubytków w zabudowie i tworzenie warunków do ich ponownej zabudowy, utrzymanie i eksponowanie zabudowy historycznej, jej proporcji, formy, dachów, wielkości i układu otworów, rodzaju stolarki i jej zdobnictwa, materiału budowlanego;
- kształtowanie walorów estetycznych nowej zabudowy mieszkalnej, rekreacyjno-turystycznej i produkcyjnej poprzez nawiązywanie do tradycji i wartości regionalnych, w zakresie określania formy architektonicznej i materiałów budowlanych,

- przeciwdziałanie „zaśmiecaniu” krajobrazu kulturowego nowymi lokalizacjami budowli substandardowych (tymczasowych pawilonów usługowych, baraków, budek kempingowych, agresywnych form reklamy) i rozwiązaniami technicznymi (naziemne sieci inżynieryjne, wieże anten telekomunikacyjnych);
- dopuszczanie lokalizacji farm wiatraków energetycznych jedynie na obszarach krajobrazu cywilizacyjnego (w sąsiedztwie napowietrznych sieci wysokiego napięcia oraz podobnych) z wyłączeniem terenów o walorach kulturowych i krajobrazowych określonych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego (aktualizacji);
- ochronę przed dewastacją zabytków archeologicznych – ustalanie ochrony w planach miejscowych;
- utrzymanie i eksponowanie grodzisk posiadających charakterystyczną formę krajobrazową;
- opracowanie materiałów pomocniczych do nauczania i propagowania historii i tradycji regionu;
- umieszczanie na zabytkach znaków informacyjnych.

Formy ochrony wartości kulturowych

Ochrona winna być realizowana poprzez:

- sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ustalających, po weryfikacji, wskazane w studium granice stref ochrony konserwatorskiej i zawierające odpowiednie ustalenia dla działań w tych strefach;
- sporządzanie programów opieki nad zabytkami;
- podejmowanie uchwał określających zobowiązania właścicieli obiektów zabytkowych do opieki nad zabytkami zgodnie z gminnym programem opieki nad zabytkami;
- współpracę ze specjalistami z zakresu kształtowania krajobrazu i zabytkoznawcami przy sporządzaniu strategii i programów rozwoju gminy oraz przy realizacji polityki przestrzennej określonej w studium;
- utrzymywanie w dobrym stanie technicznym i estetycznym budynków i budowli zabytkowych stanowiących własność gminy;
- utrzymywanie i uzupełnianie obsadzeń alejowych dróg publicznych, porządkowanie i utrzymywanie historycznych nekropolii (w tym również nieczynnych),
- oznaczenie i ochronę grodzisk stanowiących zabytki archeologiczne,
- udzielanie pomocy prawnej i materialnej w utrzymaniu i remontach zabytkowych obiektów publicznych i prywatnych.

- **Strategia Rozwoju Turystyki w województwie zachodniopomorskim do roku 2015** (przyjęta uchwałą Sejmiku Województwa nr XVI/147/2000 z 23.10.2000 r.)

W Strategii Rozwoju Turystyki przyjęto, że dziedzictwo kulturowe jest jednym z głównych generatorów rozwoju turystyki. W SRT określono cele i działania, których

realizacja może być także uwzględniona w Programie opieki nad zabytkami gminy Miasto Świdwin; wspólnymi celami mogą być:

- ✓ budowa i rozwój kompleksowych markowych produktów turystycznych wokół typów turystyki” i działanie z nim związane: „Budowa i rozwój produktów markowych turystyki miejskiej i kulturowej”. rozwój infrastruktury szlaków historycznych i tematycznych, w tym oznakowanie tras przebiegu oraz atrakcji znajdujących się na szlakach, budowa parkingów i toalet dla odwiedzających, poprawa dojazdu do atrakcji znajdujących się na szlaku;
- ✓ budowa i modernizacja centrów informacji turystycznej;
- ✓ renowacja obiektów zabytkowych;
- ✓ renowacja i turystyczne zagospodarowanie zabytkowych rynków oraz zachowanych elementów zabytkowej zabudowy w małych miasteczkach;
- ✓ renowacja zabytkowych parków i kompleksów pałacowo – dworskich;
- ✓ restauracja zieleni miejskiej;
- ✓ „Rozwój edukacyjnej i integracyjnej funkcji turystyki w Regionie” w ramach działania - Edukacja dzieci i młodzieży wokół walorów turystycznych Regionu;
- ✓ kooperacja w zakresie wspólnego marketingu Regionu w ramach działania: Opracowanie zintegrowanego systemu promocji markowych produktów Województwa;
- ✓ usprawnienie systemu informacji turystycznej w ramach działania: Budowa zintegrowanego analogowego i cyfrowego systemu informacji turystycznej;
- ✓ kształtowanie środowiska w kontekście rozwoju przestrzeni turystycznej, ramach działań: - innowacje na rzecz ekorozwoju w turystyce (m.in. wdrażanie inwestycji nawiązujących w technice budowania do tradycji regionalnej – budowa w konstrukcji ryglowej (szachulcowej); - rozwój sieci lądowych szlaków turystycznych - tworzenie projektów liniowych przekraczających obszary administracyjne gmin, powiatów i województwa. W ramach działania dopracowana zostanie infrastruktura istniejących szlaków takich jak: Szlak Hanzeatyckich Kupców, Szlak Cysterski, Szlak Joannitów, Szlak Templariuszy, Europejski Szlak Gotyku Ceglanego, Szlak Solny, Szlak Pomników Przyrody i in.;
- ✓ wykorzystanie turystyczne terenów i obiektów powojсковych i przemysłowych (do celów turystycznych można wykorzystać dawne fabryki, zakłady przemysłowe, magazyny, spichlerze).

3.4 POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W DOKUMENTACH POWIATU ŚWIDWIN

1. Strategia Rozwoju Powiatu – opracowany w 2001 r. Przyjęto założenie, że prace nad Strategią pozwolą na zdiagnozowanie sytuacji, zidentyfikowanie najważniejszych problemów, zaproponowanie celów strategicznych zapewniających poprawę i rozwój w dziedzinach interesujących ogół mieszkańców oraz przyczynią się do zintegrowania środowiska wokół ich realizacji.

Decydując się na opracowanie Strategii, Zarząd Powiatu miał świadomość, że dokument ten samoistnie nie stanowi gwarancji zapewnienia rozwoju i poprawy

warunków życia naszej społeczności. Ostateczne efekty uzależnione będą od wiedzy, umiejętności, przedsiębiorczości społeczeństwa, dynamizmu i skuteczności liderów oraz umiejętności organizowania się dla realizacji wspólnych przedsięwzięć.

Strategia odnosi się także w części do zachowanego dziedzictwa kulturowego powiatu, (także miasta Świdwin) w tym zasobu archeologicznego, obiektów architektury i urbanistyki, miejsca historyczne. Opisuje potencjał turystyczny, szlaki piesze, rowerowe, kajakowe

Samorządy gminne z terenu powiatu świdwińskiego współpracują ze swoimi odpowiednikami z Niemiec. **Niemieckim miastem zaprzyjaźnionym ze Świdwinem jest Prenzlau**, Połczyn Zdrój współpracuje z miastem Templin, natomiast Gmina Sławoborze w 1997 roku nawiązała współpracę z niemiecką gminą Loiching. Ponadto zarówno na szczeblu powiatowym jak i gminnym ma miejsce udział w następujących związkach i stowarzyszeniach gmin i powiatów: Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Pojezierza Drawskiego (powiat świdwiński i gmina Połczyn Zdrój); Związek Powiatów Polskich (powiat świdwiński); Komunalny Związek Celowy Gmin Pomorza Zachodniego „Pomerania” (**miasto Świdwin**, gmina Połczyn Zdrój, gmina Rąbino, gmina Brzeźno i gmina Sławoborze); Unia Miast i Gmin Dorzecza Regi (**miasto Świdwin**); Stowarzyszenie Gmin Uzdrowiskowych (gmina Połczyn Zdrój); Związek Miast i Gmin Dorzecza Parsęty (gmina Połczyn Zdrój, gmina Rąbino i gmina Sławoborze); Związek Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej (gmina Sławoborze); Związek Komunalny Międzyrzecza Regi i Parsęty (gmina Świdwin).

Życie kulturalne o szerszym wymiarze programowym skupia się w dwóch ośrodkach miejskich: Świdwinie i Połczynie Zdroju. Świdwiński Ośrodek Kultury, mający swoją siedzibę w zamku świdwińskim, jest organizatorem i inicjatorem wielu wydarzeń kulturalnych takich jak: Powiatowy Konkurs Poetycki im. St. Misakowskiego, Powiatowy Konkurs Poezji i Piosenki Lwowskiej, Widowisko Historyczne „Bitwa o Krowę”, Powiatowy Przegląd Zespołów Kołędniczych połączony ze świdwińskim zwyczajem „Palenia Choinek”, Wojewódzki Przegląd Twórczości Artystycznej Domów Dziecka „Dzieciowisko”, eliminacje powiatowe „Ogólnopolskiego Konkursu Recytatorskiego” i konkursu recytatorskiego dla dzieci „Ptaki i ptaszki polne”, Dzień Kultury Kresowej, Powiatowy Przegląd Zespołów Tanecznych, Ogólnopolskie Warsztaty Plastyczne dla twórców nieprofesjonalnych, Ogólnopolski Konkurs Poetycki im. J. Śpiewaka. Przy ŚOK prowadzi również działalność świdwińska orkiestra dęta, dziecięcy zespół estradowy „Pantera”, teatrzyk lalkowy „Wędrowny Szewczyk”. Tutaj ma również swoją siedzibę miesięcznik samorządowy „Gazeta Świdwińska” oraz salon wystaw artystycznych. Odbywają się akademie okolicznościowe, spektakle teatralne, występy muzyczne, a także turnieje rycerskie dla młodzieży i dorosłych.

Garnizonowy Ośrodek Kultury w Świdwinie przedkłada również cenne inicjatywy, do których zaliczyć można m.in. Przegląd Amatorskiej Twórczości Artystycznej ATA, Ogólnopolski Plener Plastyczny, Przegląd Piosenki Religijnej.

Analiza SWOT w dziale *Turystyka* wśród mocnych stron umieszcza: „duża ilość obiektów architektonicznych i przyrodniczych z punktu widzenia turystyki; możliwość uprawiania turystyki kwalifikowanej – kajakowej, konnej, rowerowej. W kategorii *Oświata i kultura* jako atuty podano: „mocna baza kulturalna”.

Określono misję powiatu świdwińskiego: „Samorząd powiatowy kreatorem i organizatorem rozwoju społeczno-gospodarczego powiatu, zapewniającego swoim mieszkańcom godne warunki życia, wyrażające się dostępnością pracy, mieszkań, z możliwością korzystania z edukacji, **kultury**, usług ochrony zdrowia i opieki społecznej.”

Cel Strategiczny 5 „Podniesienie atrakcyjności turystycznej powiatu” w celach pośrednich zakłada: tworzenie wizerunku powiatu jako rynku turystycznego, a w celach operacyjnych: rekonstrukcja zabytkowych części Świdwina i Połczyna Zdroju; renowacja istniejących obiektów zabytkowych – zamków, kościołów, dworców i pałaców; tworzenie oferty imprez kulturalno-sportowo-rekreacyjnych.

Upowszechnienie dostępu do informacji o powiecie – informacja i promocja, miałyby się odbywać m.in. poprzez: wydanie przewodnika turystycznego po powiecie świdwińskim; opracowanie folderu: „Szlaki turystyczne Powiatu Świdwińskiego”; utworzenie kompletnej bazy danych o obiektach turystycznych i okołoturystycznych w Centrum Informacji Turystycznej w Świdwinie; bieżącą aktualizację danych o powiecie na powiatowej stronie internetowej; aktywny udział Powiatu w przedsięwzięciach Stowarzyszenia Gmin i Powiatów Pojezierza Drawskiego.

W Strategii wskazano także na konieczność tworzenia warunków do *powstania społeczeństwa lokalnego* poprzez m.in.: wzmocnienie programów nauczania o treści regionalnej i lokalnej; wymianę doświadczeń poprzez rozwój współpracy z zagranicą; wzbogacanie Powiatowego Kalendarza Imprez Kulturalnych o nowe inicjatywy gminnych ośrodków kultury; upowszechnienie uczestnictwa w różnych formach kulturalnych i w edukacji artystycznej społeczności lokalnej; wspieranie finansowe inicjatyw kulturalnych o wysokich walorach artystycznych i dużych tradycjach.

Założenia dotyczące realizacji Strategii

- Po wybraniu i uchwaleniu celów strategicznych i operacyjnych będą opracowane szczegółowe programy realizacyjne wraz z harmonogramem realizacji poszczególnych zadań.
- Okresowo raz do roku lub raz na 2 lata Rada Powiatu dokonywać będzie oceny przebiegu realizacji strategii. Stosownie do zachodzących zmian i uwarunkowań zewnętrznych oraz wewnętrznych, będzie się weryfikować cele, uzupełniać programy i zadania. W celu zapewnienia prawidłowej oceny wdrożony zostanie monitoring procesów społeczno-gospodarczych.
- Zostanie zapewnione upublicznienie przyjętych założeń strategicznych. Do współdziałania w realizacji strategii zostaną zaproszone wszystkie organizacje i środowiska społeczno-gospodarcze działające na terenie powiatu.

2. Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Świdwińskiego na lata 2004-2006 i 2007-2013

Plan Rozwoju Lokalnego służy realizacji polityki programowania rozwoju lokalnego, regionalnego. Obejmuje on analizę i diagnozę sytuacji obecnej, wyznacza wizję rozwoju samorządu, zawiera opis planowanych zadań inwestycyjnych na lata 2004-2006, plan finansowy na lata 2004-2006 obligatoryjnie, a w latach 2007 - 2013 fakultatywnie.

Zakłada się także cykliczny monitoring planu rozwoju lokalnego i ocenę realizowanych zadań inwestycyjnych przynajmniej raz w roku.

Plan Rozwoju Lokalnego powiatu charakteryzuje miasto jako ważny punkt na mapie turystycznej z uwagi na zamek świdwiński, będący na przestrzeni dziejów siedzibą lokalnych władców w tym: biskupa kamińskiego, książąt pomorskich, margrabiów brandenburskich, Wedłów, Krzyżaków i Kawalerów Maltańskich. Po pożarze w l. 50 XX w. zamek został odbudowany; obecnie stanowi siedzibę m.in. Świdwińskiego Ośrodka Kultury i Miejskiej Biblioteki Publicznej. Ponadto stanowi stały, obowiązkowy punkt wycieczek. Wśród zabytków wymienia się także gotycki kościół, XIV-wieczna Bramę Kamienną oraz pozostałości murów obronnych.

Na południowy-wschód od miasta znajduje się rejon walk II wojny światowej tzw. „kocioł świdwiński”. W marcu 1945 r. 1 Armia Wojska Polskiego odniosła w tym rejonie znaczące zwycięstwo nad formacjami faszystowskimi. Przez miejscowości będące teatrem walk poprowadzono szlak turystyczny – tzw. szlak kotła świdwińskiego.

„Działalność kulturalna” rozwijana jest w ośrodkach miejskich powiatu. Świdwiński Ośrodek Kultury Życie kulturalne o szerszym wymiarze programowym skupia się w dwóch ośrodkach miejskich: Świdwinie i Połczynie Zdroju.

Świdwiński Ośrodek Kultury, mający swoją siedzibę w zamku świdwińskim, jest organizatorem i inicjatorem wielu wydarzeń kulturalnych takich jak: Powiatowy Konkurs Poetycki im. St. Misakowskiego, Powiatowy Konkurs Poezji i Piosenki Lwowskiej, Widowisko Historyczne „Bitwa o Krowę”, Powiatowy Przegląd Zespołów Kołędniczych połączony ze świdwińskim zwyczajem „Palenia Choinek”, Wojewódzki Przegląd Twórczości Artystycznej Domów Dziecka „Dzieciowisko”, eliminacje powiatowe „Ogólnopolskiego Konkursu Recytatorskiego” i konkursu recytatorskiego dla dzieci „Ptaki i ptaszki polne”, Dzień Kultury Kresowej, Powiatowy Przegląd Zespołów Tanecznych, Ogólnopolskie Warsztaty Plastyczne dla twórców nieprofesjonalnych, Ogólnopolski Konkurs Poetycki im. J. Śpiewaka. Przy ŚOK prowadzi również działalność świdwińska orkiestra dęta, dziecięcy zespół estradowy „Pantera”, teatrzyk lalkowy „Wędrowny Szewczyk”. Tutaj ma również swoją siedzibę miesięcznik samorządowy „Gazeta Świdwińska” oraz salon wystaw artystycznych. Odbywają się akademie okolicznościowe, spektakle teatralne, występy muzyczne, a także turnieje rycerskie dla młodzieży i dorosłych.

Garnizonowy Ośrodek Kultury w Świdwinie włącza się także w ten nurt działań, do których zaliczyć można m.in. Przegląd Amatorskiej Twórczości Artystycznej ATA, Ogólnopolski Plener Plastyczny, Przegląd Piosenki Religijnej.¹⁰

¹⁰ Patrz wcześniej „Strategia powiatu świdwińskiego”

CEL STRATEGICZNY 5:

- w celach pośrednich zapisano „Tworzenie wizerunku powiatu jako rynku turystycznego”;
- w celach operacyjnych: rewitalizację zabytkowych części miast **Świdwina** i Połczyn-Zdroju; renowacje istniejących obiektów zabytkowych – zamków, kościołów, dworów, pałaców.

Starostwo Powiatowe w Świdwinie w sprawie wdrażania Planu zajęło stanowisko podmiotu koordynującego, nadzorującego ogólne wykonanie Planu Rozwoju Lokalnego. Nie jest bowiem w stanie kontrolować wdrażania poszczególnych inwestycji z osobna. Tę rolę przyznaje się poszczególnym jednostkom samorządu terytorialnego, których projekty zostały ujęte w Planie.

W zależności od potrzeb wynikających ze zmian istotnych uwarunkowań zewnętrznych oraz wewnętrznych plan będzie odpowiednio aktualizowany i modyfikowany. System ten przewiduje wprowadzanie każdego roku zadań do programów operacyjnych powiatu w oparciu o „Wniosek o ujęcie w Planie Rozwoju Lokalnego”.

Powiat korzystając ze środków finansowych funduszy strukturalnych Unii Europejskiej jest zobowiązany przestrzegać zasad i procedur wspólnotowych, które zostały określone w Rozporządzeniu Rady Unii Europejskiej Nr 1260/1999 wprowadzającym ogólne przepisy dotyczące funduszy strukturalnych.

Za przebieg wdrażania przedsięwzięcia od momentu jego zgłoszenia do umieszczenia Planie odpowiada Zespół ds. Rozwoju Lokalnego. Zmiany w planie w postaci aneksu na wniosek Starosty zatwierdza Rada Powiatu.

3. Dofinansowania remontu zabytków (Uchwała NR XLII/218/10 z dnia 28 września 2010 r. w sprawie udzielenia dotacji na prace konserwatorskie...)

Zarząd Powiatu Świdwinie, działając zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 r. udziela dotacji z budżetu Powiatu na prace konserwatorskie, remontowe lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Uchwałą Nr 135/269/10 z 15 listopada 2010 r. zatwierdzono „wzór wniosku o udzielenie dotacji”.

Wnioski sprawdza pod względem merytorycznym Rada Powiatu, przedkładając następnie Radzie Powiatu propozycje; decyzję podejmuje Rada Powiatu w drodze uchwały.

Kontrola zgodności realizacji wniosku z umową przeprowadzana jest przez upoważnionych pracowników Starostwa Powiatowego.

Biuro Rady Powiatu prowadzi wykaz przyznanych dotacji.

4. CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY MIASTO ŚWIDWIN

4.1. POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

Świdwin – siedziba powiatu - to ponad piętnastotysięczne miasto położone w centrum województwa zachodniopomorskiego; o powierzchni ponad 22 km². 120 km na wschód od Szczecina i 60 km na zachód od Koszalina. Miasto sąsiaduje bezpośrednio z gminą wiejską Świdwin, a od południa z gminą Brzeźno. Miasto leży na Pojezierzu Zachodniopomorskim, na płn.-wschodnim krańcu Pojezierza Drawskiego, zwieńczonego Wzniesieniem Świdwińskim. Obszar ten charakteryzuje się zróżnicowanymi formami krajobrazu polodowcowego, licznymi jeziorami, ciekami wodnymi i lasami. Wzniesienie Świdwińskie to wysoczyzna (80-120 m n.p.m.) morenowa (denna) z falistą, urozmaiconą doliną przełomową Regi.

Rega dzieli miasto na dwie części – wschodnia jest większa od zachodniej, a jej długość wynosi 199 km. Wpada do Morza Bałtyckiego w kurorcie Mrzeżyno i łączy Świdwin z miastami Łobez, Resko, Gryfice, Trzebiatów. Dorzecze Regi wynosi aż 2672 km². Rzeka ta w obrębie miasta ma szerokość 5-8 m i głębokość do 2 m i nadaje się do spływów kajakowych. Przez Świdwin przepływa też niewielka rzeczka Galbena (12,2 km) , która jest ciekim wodnym i wpada do Regi. W pobliżu miasta są dwa jeziora Bukowiec i Wilczkowo, które połączone są ze sobą ciekim wodnym oraz z Regą. Daje to możliwość uprawiania kajakarstwa.

Miasto leży na skrzyżowaniu dróg wojewódzkich nr 151, nr 152 i nr 162; linia kolejowa zapewnia połączenie w kierunku Szczecina, Koszalina, Kołobrzegu.

4.2. RYS HISTORYCZNY

Świdwin i okolice miasta należą do terenów najslabiej zbadanych pod względem archeologicznym. Braku badań systemowych w formie wykopalisk w mieście, poza interwencyjnymi badaniami archeologicznymi związanymi z inwestycjami prowadzonymi na terenie śródmieścia wpisanego do rejestru zabytków, nie są w stanie zrekompenzować stanowiska archeologiczne odkryte w czasie Archeologicznego Zdjęcia Polski. Na 78 stanowisk archeologicznych odkrytych w najbliższej okolicy Świdwina ponad 60% datowanych jest na średniowiecze, 11% na wczesne średniowiecze, zaledwie 6% stanowisk reprezentuje okres neolitu¹¹.

Najstarsze ślady osadnictwa na terenie Świdwina datowane są na około 3000 lat p.n.e i związane są z kulturą pucharów lejkowatych, której relikty odnalezione zostały w rejonie linii kolejowej do Połczyna, na północny wschód od ul. Kołobrzeskiej. Relikty osady, odkrytej przez Ryszarda Kirkowskiego potwierdzają obecność społeczności rolniczej na terenie górnej Regi w okolicach Świdwina. Kolejna wyraźna cezura w procesach osadniczych wiązała się z kulturą łużycką (od

¹¹ L. Czerniak: Pradzieje w: Świdwin 1296-1996 Studia z dziejów miasta, pod red. Bogusława Polaka, Koszalin-Świdwin 1996, ss. 9-20

ok. 1250 r. p.n.e.); następnie epoka wpływów rzymskich i wędrówek ludów w V-VI w. n.e. z ich zmianami ludnościowymi, społeczno-ekonomicznymi i etnicznymi. Większość znalezisk zlokalizowana jest na terenie niezurbanizowanych zboczy i płaskowyżu przeciętego doliną Regi, co wynika z rolniczego użytkowania terenu sprzyjającego zachowaniu śladów osadnictwa pradziejowego. Nie wyklucza to osadnictwa w dolinie rzeki, o czym zdaje się świadczyć etymologia nazwy miasta - wymienione w dokumencie z 1280 r. „Skwilbin” oznacza „krażek na bagnie”, co dobrze oddaje topografię osady otoczonej Regą i jej odnogą. Pradawna osada słowiańska prawdopodobnie ulokowała się w dolinie rzeki Regi, w jej górnym biegu. Najdłuższa z rzek Pojezierza Pomorskiego płynie w pradolinie wyrzeźbionej przez wody topniejącego lodowca przed ponad dwudziestoma tysiącami lat. Stanowiła ona naturalne zaplecze dla powstania osad, grodów i miast. Oprócz Świdwina nad Regą leży Łobez, Resko, Ploty, Gryfice, Trzebiatów. Szerokość pradoliny w okolicy Świdwina osiąga w linii prostej ponad 1,5 km a wysokość zboczy dochodzi tu do 120 m, co stwarzało korzystne warunki do przeprawy w tym właśnie miejscu. Geneza i późniejszy rozwój miasta ściśle związany był z jego położeniem w miejscu przeprawy i możliwością kontroli szlaku komunikacyjnego z terenów Wielkopolski do Kołobrzegu i Białogardu oraz rzeką do Łobza i dalej w kierunku Stargardu i Szczecina.

Naukowcy nie są zgodni co do umiejscowienia przedlokacyjnej osady świdwińskiej – badania z lat 60-tych XX wieku prowadzone na terenie zamku świdwińskiego nie potwierdziły istnienia grodziska na tym terenie. Przedlokacyjny Świdwin w postaci osady wiejskiej istniał prawdopodobnie w pobliżu, ale nie w zakolu Regi. Niektórzy są skłonni wiązać osadę przedlokacyjną z grodziskiem nad jeziorem Bukowiec, inni wskazują na Świdwinek¹².

Za czasów Mieszka I całe Pomorze weszło w skład państwa Polan lecz już w 1025 r. zachodnia jego część (z Pojezierzem Drawskim) odpadła od królestwa. Ponownie obszar ten znalazł się w granicach państwa polskiego po podbojach Bolesława Krzywoustego lecz po jego śmierci Pomorzem podzielili się lokalni książęta z dynastii Gryfitów. Powszechnie przyjmuje się, że ziemia świdwińska utożsamiana z występującą w dokumencie z 1280 r. „ziemią Cinneborch”, już w XII wieku stanowiła część kasztelanii kołobrzeskiej, która po podziale dynastycznym z początku XIII wieku przeszła pod panowanie książąt wołoskich. Książę Warcisław III południową część tego terytorium (Cinneborch) wyodrębnił jako Sarcthicze w 1254 r. przekazał premonstratensom z Białoboków koło Trzebiatowa. Po jego bezpotomnej śmierci Barnim I szczeciński dokonał ponownego zjednoczenia dzielnic zachodniopomorskiej i prawdopodobnie odebrał „terra Sarcthicze” norbertanom oddając im w zamian Świdwin z okolicą. W 1276 r. pozostałą część terytorium kasztelanii kołobrzeskiej książę sprzedał biskupowi Hermanowi von Gleichen, który wcześniej został właścicielem wschodniej części kasztelanii kołobrzeskiej zastrzegając aby przekazane terytorium nigdy nie dostało się w ręce margrabiów brandenburskich. Książę Barnim chciał w ten sposób zabezpieczyć się

¹² J. Spors: Początki Świdwina i próba identyfikacji ośrodka terytorialnego ziemi Cinneborch wzmiankowanej w 1280 r. , Rocznik Koszaliński nr 20 (1984-1985), Koszalin 1987 ss.45-47

przed ekspansją terytorialną Brandenburgii, która stanowiła realne zagrożenie dla ksiąząt pomorskich.

W starszej historiografii jeszcze przed 1280 r. margrabowie askańscy (Wittelsbachowie) nabyli prawo do ziemi świdwińskiej od premonstratensów z Białoboków, w nowszej - od biskupów kamieńskich, ale po roku 1280 o czym ma świadczyć dokument z 13 czerwca 1280 r. wystawiony w Stargardzie, w którym po raz pierwszy pojawia się nazwa Schiulbeyn¹³.

W dokumencie rozstrzygającym spór między biskupem kamieńskim a margrabiami brandenburskimi o granice ziemi Zinnoborg i kołobrzesckiej ustalono, że „Wszelkie wątpliwości odnośnie granic między Tharnus i Świdwinem pozostawia się do rozstrzygnięcia naszym wiernym sługom Borko, Romelo und Ludeke von Lassen”, co potwierdza tezę J. Sporsa że margrabowie brandenburscy nie byli w tym czasie właścicielami ziemi świdwińskiej. Dopiero w wyniku podziału „*terra Cinneborch*” doszło do wyodrębnienia się ziemi Lipieńskiej stanowiącej własność biskupów kamieńskich oraz właściwej ziemi świdwińskiej jako odrębnej jednostki terytorialnej („*terram Schiuelbeyn*”) w posiadaniu margrabiów brandenburskich ze Świdwinem jako ośrodkiem administracyjnym¹⁴. Po 1280 r. prawdopodobnie w 1290 r. margrabiowie brandenburscy weszli w posiadanie ziemi świdwińskiej oraz okolic Drawska i Złocieńca (Bogusław IV wymienił ziemię świdwińską za ziemię białogardzką i Dobrą Nowogardzką).

Świdwin został lokowany na prawie niemieckim prawdopodobnie w 1296 r. (wzmianka na najstarszej pieczęci miejskiej z 1382 r.) – z dużym prawdopodobieństwem można przyjąć, że jest to data wydania przywileju lokacyjnego natomiast sama lokacja miasta nastąpiła kilka lat wcześniej – przed 1292 r. skoro margrabia Albrecht właśnie w tym roku wydał dokument dotyczący zwrotu nakładów poniesionych przez mieszkańców Świdwina na fortyfikacje miejskie¹⁵.

Miasto średniowieczne wypełniało ściśle cały obszar piaszczystej łachy o wymiarach 350 x 300 m nie przekraczając granic wyznaczonych topografią terenu. Wchłonęło prawdopodobnie przedlokacyjną osadę targową zajmującą środkową część starego miasta ze szlakiem wiodącym między północną i południową bramą, chronioną podwójną naturalną fosą.

Do ziemi świdwińskiej należały zamek i miasto Świdwin z grodem w Rydzewie (Rützw), Karsiborze (Krasbaum) i Kłęcku. Warowny zamek wybudowano w XIII wieku, w okresie przedlokacyjnym miasta, tuż przy brodzie na rzece Redze. Miał on strzec komunikacyjnej i handlowej trasy znad morza na południe i ze Szczecina do Białogardu.

Już w 1317 r. miasto i zamek świdwiński wróciły do biskupstwa kamieńskiego – margrabia Waldemar odstąpił go biskupowi Heinrichowi Wacholtzowi za 6000 brandenburskich marek w srebrze z zastrzeżeniem prawa do odkupienia. W 1319 r.

¹³ K. Ślaski: Podziały terytorialne Pomorza w XII-XIII wieku, Poznań 1960 s. 149-150 por. J. Spor – op.cit

¹⁴ T. Katafiasz, Dzieje miasta do 1945 r. w: Świdwin 1296-1996 Studia z dziejów miasta op.cit s. 29

¹⁵ Tamże s.30

korzystając z prawa odkupu Waldemar odkupuje zamek i miasto po to aby sprzedać je za 1100 marek brandenburskich w srebrze wraz z ludźmi, sądem wyższym i niższym Nikolausowi Olafssohn (byłemu staroście z Danii) i panu Wedigo von Weddel. Otrzymują oni zezwolenie na umocnienie zamku i miasta murami i fosą i "w każdy inny sposób, jak dobrze tylko mogą". W latach 1319 - 1384 Świdwin pozostaje lennem rodu von Weddel .

Z dokumentu wystawionego 1 maja 1321 r. w Kamieniu Pomorskim przez książąt pomorskich Ottona, Warcisława i Barnima (po śmierci Waldemara w 1319 r.) wynika, że ziemia świdwińska ograniczona jest na wschodzie i północy rzeką Rega, na zachodzie ziemią łobeską, na południu granicami polnymi Rydzewa (Rützw), Żółtego (Schilde), Zarańska (Sarranzig), Dołgie (Dolgen). Pretensje do ziemi świdwińskiej jako lenna przypadającego mu w wyniku śmierci margrabiego Waldemara zgłasza biskup Fryderyk z Kamienia Pomorskiego, który w dokumencie wystawionym 24 marca 1337 r. w Berlinie uznaje prawo własności margrabiego Ludwiga z dynastii Wittelsbachów do zamków, ziemi i miast położonych na terytorium Lipian (Lippehne), Jarzębniki (Falkenberg) i Świdwina zachowując je jako lenno biskupstwa w Kamieniu (Cammin). Zmiana dynastii panującej w Brandenburgii zbiegła się z okresem zjednoczenia państwa polskiego, co wiązało się z próbami odzyskania tych ziem dla korony, licznymi potyczkami na pograniczu, które prowadziły do niszczenia wsi i miast oraz zahamowania procesów osadniczych.

Świdwin pod panowaniem Wedłów rozwijał się gospodarczo i terytorialnie. Zadbali oni o umocnienie miasta murami miejskimi z basztami i trzema bramami: Kamienną, Zamkową i Młyńską, ufundowali w 1338 r. kościół Najświętszej Marii Panny, którego proboszcz mieszkał na rozbudowanym przez nich zamku (skrzydło południowe). W pobliżu zamku Wedlowie wybudowali młyn, a przed 1378 r. ratusz miejski, wzmiankowany w dokumencie wystawionym 8 kwietnia 1378 r. przez Hassona von Wedel, syna Wedegona. Pan na Świdwinie odnowił nim spalone w czasie pożaru ratusza przywileje; potwierdził jego posiadłości i wpływy w postaci 164 włok ziemi, lasu łąk i moczarów ze wszystkimi jeziorami i wodami, prawem rybackim i łowieckim oraz połową wpływów ze sprzedaży i wywozu zboża i bydła. W zamian za to miasto mu i jego potomnym miało płacić rocznie 100 funtów czynszu.

Miasto miało swój samorząd, który początkowo składał się z czterech wybieranych „burmistrzów”, później także z większej liczby rajców. W 1370 r. burmistrzem Świdwina był Nikolaus Ratelnitz, który wraz z małżonką ufundował ołtarz apostołów Szymona i Judy.

Wedlowie sprawowali w mieście najwyższą władzę sądowniczą, dla ziemi świdwińskiej byli najwyższymi urzędnikami „policyjnymi” – troszczyli się o bezpieczeństwo na drogach, ścigali przestępców i nadzorowali innych urzędników, co miało ogromne znaczenie dla mieszkańców miasta położonego na pograniczu brandenbursko-polsko-pomorsko-krzyżackim w epoce pospolitego łupiestwa rycerzy-rabusiów.

Po włączeniu w 1373 r. Marchii Brandenburskiej do rozległego władztwa Luksemburczyków, wszyscy Wedlowie, łącznie z Hassonem von Wedel, zamieszkałym w Świdwinie złożyli hołd królowi Czech Wacławowi IV i jego braciom z Gubina (Guben). W 1381 r. starostą całej Nowej Marchii został Hans (Jan) Wedel ze Świdwina, syn Hassona, który niedługo cieszył się zaufaniem Zygmunta Luksemburczyka (już w 1383 r. utracił stanowisko starosty).

Lata 80-te XIV wieku nie były dobre dla Wedłów – zadłużeni wielokrotnie zastawiali miasto aż w końcu zdecydowali się je sprzedać Krzyżakom z Elbląga jako zastaw swoich długów w zamian za opiekę i utrzymanie – dokument z 14 kwietnia 1384 r., potwierdzony 8 września 1384 r. (Hans von Wedel potwierdza, że otrzymał od Wielkiego Mistrza zakonu zadośćuczynienie w mieszkaniu i utrzymaniu - przyznano mu dwór Unisław koło Torunia).

27 lipca 1384 r. miasto Świdwin uwolnione zostało z przysięgi złożonej Hennigowi von Wedel i złożyło hołd wielkiemu Mistrzowi Zakonu Krzyżackiego Konradowi Zöltner von Rotenstein. 3 maja 1386 r. w – Malborku (Marineureg) - Hennig von Wedel zrzekł się wszelkich roszczeń do Świdwina na rzecz Zakonu Krzyżackiego, dla którego po zdobyciu przez króla Kazimierza Wielkiego w 1368 r. Czaplinka i Drahimia, zamek i miasto Świdwin stały się kluczowym punktem poza granicami państwa.

Krzyżacy po uzyskaniu ziemi świdwińskiej nadali jej status odrębnego wójtostwa z siedzibą na świdwińskim zamku. Wójt świdwiński podlegał bezpośrednio Wielkiemu Mistrzowi w Malborku. Na lata 1384-1455 przypada trzecia faza budowy zamku, zwana „Okresem krzyżackim”. Krótko po 1384 r. zasadzony na świdwińskim zamku wójt Walrabe von Scharffenberg rozpoczął prace, których celem było przysposobienie i przekształcenie niewygodnego kamiennego domu mieszkalnego i ciasnego skrzydła południowego dla potrzeb zakonnych, w oparciu o wypracowane już w tym czasie modele zamku klasztorного i strażniczego. W 1385 r. wójtem świdwińskim został Kaspar von Briesen, którego dziełem jest przebudowa skrzydła północnego. Modernizacja zamku świdwińskiego trwała prawie 50 lat (1448 r.) na co miała wpływ pogarszająca się sytuacja polityczna i militarna Zakonu, zwłaszcza po 1410 r.

Miasto w czasie panowania Zakonu Krzyżackiego wyraźnie podupadło - kolejni wójtowie świdwińscy w swoich pismach donoszą Wielkiemu Mistrzowi o licznych „rozbojach pomorskich” w okolicach Świdwina, których dokonują rycerze-rabusie z zamieszkujących pogranicze rodów von Wedłów, Borków, Dewitzów, Güntersbergów. W ten sposób potężne pomorskie rody włączyły się w meandry politycznych rozgrywek między Brandenburgią, Polską, Krzyżakami a książętami dynastii gryfickiej. Polska od początku XV wieku dążyła do opanowania terenów Nowej Marchii szukając sojuszników wśród Gryfitów i pomorskich feudalów. W sierpniu 1410 r. książę słupski Bogusław VIII otrzymał pod Malborkiem (Marienburg) od Króla Władysława Jagiełły zapis Świdwina i okolic, ale już 1 lutego 1411r. w czasie pokoju w Toruniu (Thorn) odstąpił wszystkie zdobycze wojenne, także Świdwin. Na mocy pokoju toruńskiego Zakon miał zapłacić odszkodowanie

Polsce, ale ponieważ nie dysponował odpowiednią kwotą, uzgodniono jej obniżenie w zamian za zastaw Nowej Marchii. W grudniu 1412 r. Zakon wycofał uprzednią zgodę na przejęcie zamków krzyżackich przez Polskę co spowodowało wzmożenie aktywności rycerstwa pogranicznego. O licznych napadach rozbójniczych na ziemię świdwińską Manteufflów i Wedlów z Tuczna pisali wójtowie i namiestnicy świdwińscy w listach wysyłanych do Wielkiego Mistrza i wyliczali szkody wyrządzone przez Polaków w Świdwinie, Złocieńcu i Drawsku. Świdwin, znajdujący się w centrum tych wydarzeń, poniósł ogromne straty materialne i gospodarcze. Na mieszkańców Świdwina spadł ciężar ogromnych rekwizycji w naturze i pieniądzu, nakładanych przez władze krzyżackie w celu zaopatrzenia oddziałów wojskowych przebywających w pobliżu miasta.

Ograniczenie uprawnień samorządu miejskiego na rzecz wójta krzyżackiego, który od 1440 r. mógł ingerować w ustalanie cen, obsadę sądu ławniczego czy też zasady korzystania z miejskiej cegielni stwarzało dogodne pole do nadużyć na szkodę miasta. Również w konfliktach z okolicznymi feudalami miasto nie mogło liczyć na pomoc Zakonu. Do tego dochodziły tumulty pospólstwa przeciwko nastawionym prokrzyżacko rajcom miejskim. Dlatego w 1440 r. Wielki Mistrz poparł inicjatywę mieszczan, zmierzającą do założenia klasztoru kartuzów nad Regą, którzy mieli zająć się prowadzeniem szpitala św. Ducha. Dokument fundacyjny 16 października 1442 r. wystawił Wielki Mistrz Konrad von Erlichshausen, a nowy klasztor otrzymał nazwę Frede Godes – Pokój Boży.

Kartuzów wspomogły donacje von Borków, Wedlów i burmistrza Świdwina Klausea Boltenhagen. 21 września 1447 r. w obecności wójta Waltera Kirschkorba została zawarta umowa między radą miasta i Klasztorem Kartuzów, na mocy której miasto przydzieliło mnichom przestrzeń przed miastem, położoną nad Regą w celu budowy klasztoru oraz oddało dom na wieczność w mieście, aby mogli wygodniej prowadzić interesy i sprawy swojego Klasztoru z zastrzeżeniem zwrotu w przypadku: "gdyby klasztor uległ ruinie, a Kartuzi odeszli". Jako burmistrzów wymienia się w źródłach Volprechta, Conrada, Basche, Klausea Boltenhagen, Dubclaffa Natzmerdorf. Jako rajców: Hansa Zastrowa, Hansa Hannemana, Clausa Wokkenin, Clausa Hogeusee, Kerstena Zülów, Klausea Kortinge, Petera Burmeistra, Jurgena Spikermana, Hansa Knake. (Dane te pochodzą ze źródeł fundacyjnych klasztoru)¹⁶. Dość szybko klasztor kartuzów stał się jednym z największych właścicieli ziemskich w tej części państwa krzyżackiego.

Z chwilą wybuchu wojny trzynastoletniej (1454 r.), w obliczu trudnej sytuacji politycznej i finansowej, Krzyżacy zostali zmuszeni do oddania Nowej Marchii panom Brandenburgii - tj. Hohenzollernom przy czym przy Zakonie miał pozostać Świdwin i Drezdenko. Przygotowując się do wojny z Polską Krzyżacy założyli pod miastem wielki obóz wojskowy ściągając posiłki zaciężne z krajów niemieckich, co przesądziło o tym, że rajcowie miejscy zaczęli się układać z elektorem brandenburskim. 14 stycznia 1455 r. we Wrocławiu został zawarty układ między margrabią Fryderykiem II i zakonem, na mocy którego ustalono, że zamki zostaną

¹⁶ A. Zechlin, Geschichte der Stadt und des Kreises Schivelbein in chronologischer Form, Schivelbein 1890, ss 16-19

mu udostępnione a koszty przemarszu wojennego wojsk margrabiego z Frankfurtu do Świdwina pokryje zakon.

Zawarty w Gniewie układ pomiędzy Zakonem a elektorem rozstrzygnął losy Świdwina i całej Nowej Marchii (wraz ze Świdwinem i Drezdenkiem) – rezerwując dla Zakonu prawo swobody przejazdu przez terytorium członkom Zakonu i posiłkom zaciężnym oraz prawo do wykupienia Nowej Marchii po śmierci Fryderyka II. Mieszkańcy Świdwina przysięgę wierności nowemu panu złożyli 25 września 1455 r., zaś 24 października tego roku elektor Fryderyk II Hohenzollern osobiście stanął na rynku świdwińskim i przejął miasto od wójta krzyżackiego. Połączona z ziemią drawską ziemia świdwińska stała się wójtostwem z siedzibą landwójta na zamku w Świdwinie o dość szerokich uprawnieniach (między innymi miał prawo nadawać lenna, pobierał połowę dochodów sądowych i czynszów oraz renty z młynów w Świdwinie i we wsiach należących do miasta i do zamku). Pierwszym landwójtem na Świdwinie został przedstawiciel rodu von Osten - Dionizy. Przejęcie ziemi świdwińskiej przez elektora brandenburskiego początkowo nie miało większego wpływu na losy miasta - nadal ciągnęły się konflikty lokalne z pomorskimi feudalami a przede wszystkim z pomorskim Białogardem o hegemonię na szlaku handlowym (słynna bitwa o krowę z 1469 r. koło wsi Łęgi, w której zwyciężyli mieszcianie świdwińscy dowodzeni przez Jakuba von Polenz)¹⁷.

Pod panowaniem elektorów brandenburskich Świdwin pozostawał do 1540 r. Dla miasta był to czas wielkich zmian – zarządzający miastem w imieniu elektora Jan z Kostrzyna był protektorem protestantyzmu co dość szybko odczuli świdwińscy kartuzi tracąc kolejne swoje posiadłości ziemskie. Jednocześnie margrabia był protektorem joannitów, którzy w jego księstwie zajmowali uprzywilejowaną pozycję. W 1538 roku Jan przeszedł na luteranizm i przeprowadził sekularyzację dóbr kościelnych. Klasztor kartuzów zlikwidowano, a jego majątek został przekazany radzie Miejskiej Świdwina. Zabudowania klasztorne i kościół zakonny rozebrano. 15 czerwca 1540 r. margrabia Johann wymienił z zakonem Joannitów należące do nich komturstwo Chwarszczany na urząd w Świdwinie, który przekazał zakonowi ze wszystkimi korzyściami i prawami wyłączając zwierzchność nad ziemią i prawo pobierania podatku gruntowego. Do urzędu w Świdwinie należały wsie: Biały Zdrój, Ruthagen (?), Rusinowo, Pęczeryno, Ciechnowo, Jastrzębniki, Dołganów, Kluczkowo, Smardzko, Chomętowo, Lipce, Przybysław, Więclaw, poza tym we wsiach Lekowo 4 włóki, Łabędzie - 8 włók i w Póchlębiu 7 włók. Burmistrzowi, rajcom miejskim i gminie przedstawiono komtura Melchiora von Barfuss jako namiestnika margrabiego, stwierdzając zarazem, że komturowie na cały czas będą też starostami Świdwina i Drawska (Dramburg). W posiadaniu joannitów Świdwin pozostawał do 1808 r. czyli do momentu kasaty zakonu w państwie pruskim.

W latach 1535-71 Nowa Marchia była suwerennym państwem, rządzonym przez margrabiego Jana z Kostrzyna, który był protektorem reformacji, a także przyczynił się do wzmocnienia władzy, m.in. poprzez rygorystyczną politykę fiskalną.

---

¹⁷ Por. Bitwa o krowę, swidwin.prv.pl

Sporządzenie katastrów dóbr pozwoliło na precyzyjne ustalenie wysokości podatków, które były ściągane bezwzględnie. Według katastru Świdwin z 608 łanami gruntów zajmował 13 miejsce na liście miast nowomarchijskich i był zobowiązany płacić 2 talary 10 groszy i pół feniga podatku¹⁸. Poza atakami zarazy morowej (1550, 1584 r) i wielkim pożarem z 1619 r. (spłonęła cała dzielnica między rynkiem, kościołem Mariackim, Bramą Kamienną i murami obronnymi) miasto do okresu wojny 30-letniej cieszyło się stosunkowo długim okresem pokoju, rozwijało się browarnictwo i sukiennictwo, miasto nabywało kolejne wsie goszcząc kolejnych panujących i ich małżonki.

W okresie wojny 30-letniej (1618-48) – podobnie jak całe Pomorze – Świdwin uległ znacznym zniszczeniom, spowodowanym przez liczne przemarsze wojsk, kontrybucje, plądrowania. Po raz pierwszy obce wojska wkroczyły do Świdwina w 1627 r. , kwaterą w Świdwinie stały wojska von Wallensteina (1628), szwedzkie (1630-1648 - Szwedzi obsadzili zamek swoją załogą i wypędzili joannitów), wojska von Crockowa (1648), polskie („zbrojni z Krakowa”). Po zawarciu pokoju westfalskiego joannici odzyskali zamek, ale w stanie ruiny. W Świdwinie ocalało zaledwie 30 domostw. Wysiłek odbudowy miasta podjęty przez jego mieszkańców, co zostało uwidocznione na miedziorycie Meriana z 1652 r., zniweczył pożar w 1689 r. podczas którego spłonęły prawie wszystkie domy, kościół i ratusz.

Od 1720 r. całe Pomorze i Nowa Marchia dostały się pod panowanie króla pruskiego (Fryderyka Wilhelma I), a w państwie powołano urzędy nadzorujące dochody skarbowe (w tym tzw. kamerę wojenną), powiaty zarządzane przez landratów. Ziemia świdwińska w swoich historycznych granicach była najmniejszym powiatem w ramach państwa brandenbursko-pruskiego, następnie państwa pruskiego i niemieckiego aż do likwidacji w 1932 r.

Najwyższą władzę w powiecie sprawował od 1724 r. landrat, mianowany przez króla pruskiego. W Świdwinie odbywały się również zgromadzenia sejmiku powiatowego, zwoływane przez landrata, który składał się wyłącznie z przedstawicieli szlachty.

Rząd pruski w II ćwierci XVIII w podjął szereg działań w celu odbudowy miasta – kredyty dla nowych mieszkańców, do miasta wprowadzono oddział kirasjerów jako stały garnizon. Dopiero w połowie XVIII wieku udało się odbudować stan demograficzny z początku XVII wieku – w mieście zamieszkiwało około 1100 osób.

W czasie wojny siedmioletniej w Świdwinie kilkakrotnie stacjonowały wojska rosyjskie, a liczne kontrybucje ściągane przez „rosyjskich terrorystów” zadłużyły miasto aż do 1784 r, kiedy to dotacja w wysokości 1000 talarów Fryderyka Wilhelma uwolniła miasto od wojennych zadłużeń.

Rozwój miasta po zniszczeniach wojennych stał się możliwy dzięki wyburzeniu w latach 1787-1789 części murów miejskich, zasypaniu odnóg Regi i melioracji błotnistych łąk, co umożliwiło rozwój przedmieścia (nowa dzielnica przy Nowomiejskiej). W mieście znajdował się sąd grodzki (od 1344 r. do 1784 r. – po tej

---

¹⁸ A. Zechlin, op.cit s. 33

dacie zniesiono odrębność sądu grodzkiego i sądu starosty, któremu podlegała szlachta i osobistości powiatu), szkoły (pierwsza wzmiankowana już w 1540 r.), apteka (pierwszy wzmiankowany aptekarz w 1697 r., w latach 1778 -1834 aptekę prowadził Christian Noebe), chirurg (pierwszy wymieniony w 1740 r. Makkewitz). Burmistrz i rada miejska zarządzali funduszami kasy miejskiej, której dochody były tak skromne, że co jakiś czas musieli ratować się ogłaszaniem zbiórki publicznej np. na odbudowę kościoła i ratusza.

Komturowie joannitów również podjęli szereg prac budowlanych przekształcając zamek obronny w rezydencję w nowożytnym stylu. Wyburzono między innymi skrzydło południowe i wschodnie, zasypano fosy, wyburzono budynki bramne. Na ich miejscu powstała reprezentacyjna budowla z brukowanym dziedzińcem, której budowniczymi: hrabia Leopold Aleksander von Wartensleben, Fryderyk von Kalkenstein oraz Karl Wilhelm von Finkenstein zostali upamiętnieni stosowną tablicą z herbami umieszczoną w 1803 roku nad bramą wjazdową.

Ponownie obce wojska, tym razem francuskie, wkroczyły do Świdwina w 1806 r. Na miasto nałożono kontrybucje wojenne w naturze i gotówce, w mieście stacjonował garnizon francuski a w okolicy oddziały zarówno francuskie jak i polskie. Ze środków miejskich utrzymywano również wojskowy szpital utworzony w Świdwinie po pokoju tyłżyckim.

W XIX wieku Prusy, dotkliwie doświadczone w wojnie napoleońskiej, stanęły wobec konieczności przeprowadzenia reform wewnętrznych. Okupowane przez wojska francuskie dość ostrożnie wprowadzały pakiet reform zaproponowanych przez Steina. W 1808 r. zlikwidowano zakon joannitów – ostatni komandariusz joannicki opuścił Świdwin w 1810 r. przekazując zamek w ręce władz świeckich. Miastem według ustawy z 1808 r. zarządzały dwa ciała kolegialne: Rada Miejska i magistrat. Radę złożoną z 24 radnych wybierali obywatele miasta o określonym statusie majątkowym (pierwsze wybory w lutym 1808). Na czele magistratu stał burmistrz, który był reprezentantem państwowej władzy policyjnej, zarządzał administracją miejską, nieruchomościami, pobierał podatki i prowadził rejestr pełnoprawnych obywateli miasta. Władzę ustawodawczą miała Rada Miejska, ale organem wykonawczym było kolegium magistrackie, które mogło blokować jej uchwały. Władzę sądowniczą w mieście sprawował państwowy sąd ziemski i miejski, podległy początkowo sądowi ziemskiemu w Koszalinie, od 1849 r. – państwowemu sądowi powiatowemu w Drawsku Pomorskim.

Mieszkańcy miasta z ogromnym trudem znosili napoleońskie kontrybucje i przemarsze wojsk dlatego zaraz po zerwaniu przez Prusy sojuszu z Napoleonem (w 1813 r.) włączyli się do tzw. „niemieckich wojen wyzwoleniczych” zaciągając się do rezerwowej formacji obronnej tzw. Landwehry (około 80 obywateli Świdwina, 450-500 ochotników z ziemi świdwińskiej). Wcieleni zostali prawdopodobnie do 9 Pomorskiego Pułku Landwehry, który po zakończeniu wojen napoleońskich otrzymał swój stały garnizon w Świdwinie. Zamek świdwiński stał się siedzibą dowództwa pułku od 1816 r.

W 1815 r. dokonano nowej reformy administracyjnej, wprowadzono podział na prowincje, rejencje i powiaty. Na mocy tej reformy powstał w ramach prowincji Pomorze Zachodnie w ramach Landkreis Köslin powiat świdwiński i drawski, które przetrwały aż do 1932 r. Administracja i samorząd opierały się na: autonomicznych gminach miejskich (Świdwin), wiejskich (Landgemeine), dobrach szlacheckich (Rittergut) i domenach państwowych; podział na gminy wiejskie i obszary dworskie przetrwał do 1928 r. Dopiero w 1877 r. zmienił się stanowy system wyborczy; odtąd władzami powiatu były sejmik powiatowy i wydział powiatowy.

Od połowy XIX w. datuje się etap industrializacji i intensyfikacji gospodarki rolnej, co było związane z ogólnymi przemianami ustrojowymi i gospodarczymi; powstają w mieście manufaktury, składy towarów i sklepy. W 1855 r. w Świdwinie założono kasę oszczędnościową i kasę szpitalną. W 1856 r. w Świdwinie zaczęła działać drukarnia Karla Kühna, który był wydawcą Świdwińskiej Gazety Powiatowej, wychodzącej raz w tygodniu. W 1857 roku kursowała regularna poczta konna między Świdwinem a Karlinem, Szczecinkiem, Stargardem, Drawskiem, Bierzwnicą i Sławoborzem (codziennie). Po otwarciu kolei (1859 – linia kolejowa Koszalin-Stargard), trzy razy dziennie odchodziła poczta, tam i z powrotem, do Szczecinka i przez krótki czas do Drawska, Bierzwnicy, Sławoborza, 1 raz dziennie tam i z powrotem.

Batalion Landwehry stacjonujący w Świdwinie uczestniczył w wojnie austriacko-pruskiej i uzyskał nazwę 1 Batalionu Świdwińskiego II Pomorskiego Okręgu Landwehry nr 9 - Świdwin do 1888 r. był miastem garnizonowym.

W mieście powstała szkoła średnia (1861 r.), szkoła dla dziewcząt, szkoła rzemiosła i szkoła rolnicza. W 1867 r. miasto wzniosło nowy ratusz. W 1871 r. w mieście powstała fabryka octu, Towarzystwo Rzemieślnicze i Towarzystwo Rolnicze, w 1878 r. otwarto nowy szpital. W 1880 r. wybudowano nową synagogę na ul. Nowomiejskiej, a w 1881 r. wyświęcono odrestaurowany kościół mariacki. Z tego czasu prawdopodobnie pochodzi żydowski cmentarz (kirkut) w Dobrach Szlacheckich pod Świdwinem.

Okolo 1870 r. powstał zespół budynków kolejowych - miasto rozwijało się w kierunku północnym, gdzie powstały zakłady przemysłowe, magazyny i składy (obecna ul. 3 Marca i Kościuszki). Na początku XX wieku powstały zespoły zabudowy mieszkalnej rozlokowane na stokach doliny Regi, prostopadle do ul. Drawskiej. W latach 1920-28 powstało osiedle Botenhagen (Zatorze).

Po śmierci kanclerza Bismarcka na terenie całego Pomorza Zachodniego powstawały wieże upamiętniające „żelaznego kanclerza” – w Świdwinie na terenie parku miejskiego wieżę wybudowano w 1911 r. Przez wiele lat w jej pobliżu odbywały się uroczystości w rocznicę śmierci Bismarcka.

Po I wojnie światowej powiat świdwiński stanowił część prowincji pomorskiej i należał do rejencji koszalińskiej; w 1932 r. został zlikwidowany i wcielony do Landkreis Belgard (Białogard).

W Świdwinie w okresie dwudziestolecia międzywojennego podatny grunt znalazły zarówno ruchy robotnicze jak i odezwy NSDAP. Już w latach 1927-28 powstała w mieście komórka NSDAP, której dziełem była „rozprawa” z miejscową kolonią żydowską już 1 kwietnia 1933 r. Kulminacją antyżydowskich nastrojów było wysadzenie synagogi i zbezczeszczenie żydowskiego cmentarza w listopadzie 1938 r. (noc kryształowa z 9/10 listopada). Po przejęciu władzy przez Hitlera mieszkańcy Świdwina zorganizowani w tzw. oddziały straży Granicznej (Grenschutz) zostali wcieleni do Wehrmachtu, a przed napaścią na Polskę Świdwin wraz z Połczynem stał się ważnym punktem koncentracji 10 dywizji pancernych. W zamku świdwińskim w latach 1937-1940 został zorganizowany żeński obóz pracy RAD, którego dziełem jest ośrodek wodny nad jeziorem Bukowiec i droga dojazdowa od szosy Świdwin-Drawsko. Do miasta w latach II wojny światowej trafiali zarówno robotnicy przymusowi jak i jeńcy wojenni, zmuszani do niewolniczej pracy w zakładach produkcyjnych Świdwina i w okolicznych gospodarstwach.

Wojska radzieckie weszły do Świdwina 3 marca 1945 r. i to one dokonały zniszczenia centrum miasta. Pierwszym polskim burmistrzem miasta został Jan Górski, który przebywał w Świdwinie jako jeńiec wojenny i robotnik przymusowy. Jego dziełem jest zorganizowanie zrębów polskiej administracji państwowej w Świdwinie, chociaż jako członek Polskiego Stronnictwa Ludowego już w maju 1946 r. zrezygnował z pełnienia stanowiska. W sierpniu 1946 r. wybrana została Miejska Rada Narodowa, która zajęła się organizowaniem życia miasta i usuwaniem zniszczeń wojennych. Stopniowo powstawały polskie szkoły, zakłady pracy i instytucje. Zniszczenia wojenne usuwano aż do lat pięćdziesiątych - cegły odzyskane w wyniku rozbiórki wysyłano do Warszawy.

W 1947 r. powstał Komitet Odbudowy Kościoła, zniszczonego w trakcie działań wojennych przy czym zarówno władze miejskie jak i powiatowe przeznaczyły na ten cel poważne środki nie widząc przeszkód w dotowaniu kościoła katolickiego.

W 1954 r. utworzono powiat Świdwiński, który obejmował 16 gromad oraz miasta Świdwin i Połczyn-Zdrój. Zlikwidowany w czasie reformy administracyjnej w 1974 r. został reaktywowany w 1999 r.

K a l e n d a r i u m:

1280 – pierwsza wzmianka źródłowa; w dokumencie rozstrzygającym spór graniczny między biskupem kamieńskim a margrabią magdeburskimi.

1290 – książę pomorski Bogusław oddaje ziemię świdwińską Brandenburgii za ziemię białogardzką i Dobrą.

1292 - lokacja miasta w zakolu Regi, przed 1292 r. budowa zamku i umocnień ziemnych wokół miasta.

1296 - przywilej lokacyjny dla miasta.

1317 - miasto i zamek świdwiński należą do biskupstwa w Kamieniu Pomorskim.

1319 -1385 – miasto i zamek należą do rodu Wedlów, którzy otaczają je murami obronnymi.

1338 – fundacja kościoła NMP.

1344 – powstaje sąd miejski w Świdwinie.

przed 1369 – w Świdwinie wybudowano szpital Św. Ducha.

1374 - Wedlowie składają hołd lenny królowi czeskiemu Wacławowi.

1376 - Świdwin wymieniony wśród miast Marchii Brandenburskiej jako lenno Wedlów w spisie cesarza Karola IV.

przed 1378 - wybudowano ratusz w Świdwinie.

1378 - Hans von Wedel, pan na Świdwinie odnawia spalone w czasie pożaru ratusza przywileje miasta.

1383 - Hans von Wedel namiestnikiem margrabiego Zygmunta.

1384 - miasto wraz z zamkiem przechodzi na własność Zakonu Krzyżackiego i składa hołd wielkiemu mistrzowi, na zamku w Świdwinie urządza wójt krzyżacki i namiestnik Nowej Marchii.

1384 -1450 – trwają prace przy przebudowie zamku świdwińskiego.

1390 1403 – liczne grabieże w okolicy Świdwina – namiestnicy donoszą Wielkiemu Mistrzowi o kontaktach pomorskich rodów z Polakami, o niszczeniu okolicznych wsi przez Pomorzan.

1409 – wójt świdwiński pisze do Wielkiego Mistrza, że grozi mu dostanie się w ręce Polaków.

1410 – Świdwin nawiedziło wielkie trzęsienie ziemi.

1411 – namiestnik Nowej Marchii Albrecht von Dube melduje, że ród von Kleist dokonał na Ziemi Świdwińskiej wielu rozbojów, zabierając owce, bydło i konie.

1413 - namiestnik Nowej Marchii - Sander Machnitz donosi, że von Manteufel napadł i obrabował mieszkańców Świdwina, Drawska (Dramburg) i Złocienca (Falkenburg).

1414 - namiestnik Aleksander von Machnitz przesyła Wielkiemu Mistrzowi wykaz szkód zadanych przez Polaków Nowej Marchii w latach 1412 - 1414. Wylicza je na 2349 kop czeskich groszy.

1433 - namiestnik Walter Kerskorf melduje się Wielkiemu Mistrzowi, że tutejszy zamek jest całkowicie ogołcony i nie ma pieniędzy, ani dóbr, aby utrzymać napływające tu tłumy żołnierzy i wojennych uciekinierów. Na strychu (poddaszu) nie ma już w ogóle zboża.

1434 – sprzymierzone z Polakami wojska husyckie pałac wszystko wtargnęły do Nowej Marchii, zniszczyli Soldin (Myślibórz), i pomaszerowali na czele swego dowódcy Ziska na Świdwin uszkadzając wszystkie leżące na drodze miasta i wsie.

1438 - w Świdwinie panuje powszechna zaraza nazywana "wielką śmiercią".

- 1440 - wielki mistrz zezwala na założenie klasztoru Kartuzów w Świdwinie.
- 1440 - Namiestnik Nowej Marchii Walter von Kirschkorb melduje Wielkiemu Mistrzowi, że wrogowie zalegają na wszystkich drogach i trasach i blokują mu drogę do Nowej Marchii.
- 1442 - kościół w Świdwinie otrzymuje wielki dzwon z napisem: "o rex gloriae Christe veni cum pace" ("Królowi chwały Chrystus przybył czynić pokój").
- 1444 - 2 grudnia - wójt Świdwina melduje wielkiemu mistrzowi, że ujęty został najgroźniejszy rozbójnik Eckard von Manteuffel.
- 1445 - 2 lutego - wójt Świdwina, uskarża się na szerzące się rozboje pana Leckow, „przed którym nic w kraju nie jest bezpieczne”.
- 1447 - 21 września - W obecności czcigodnego wójta Waltera Kirschkorba została zawarta umowa między radą miasta i Klasztorem Kartuzów, na mocy której miasto przydziela mnichom przestrzeń przed miastem, położoną nad Regą w celu budowy klasztoru oraz oddaje dom na wieczność w mieście, aby mogli wygodniej prowadzić interesy i sprawy swojego Klasztoru z zastrzeżeniem zwrotu w przypadku: "gdyby klasztor uległ ruinie, a Kartuzi odeszli”.
- 1455 - Wrocław - Układ między margrabią Fryderykiem II i zakonem niemieckim. Na mocy niego margrabia może posunąć się ze swoimi wojskami aż pod Świdwin. Zamki w Drezdenku (Driesen) i w Świdwinie muszą być niezwłocznie udostępnione. Koszt przemarszu wojennego wojsk z Frankfurtu do Świdwina pokrywa zakon.
- 1455 - elektor brandenburski Fryderyk II przybywa do Świdwina i przejmuje miasto w posiadanie z rąk wójta krzyżackiego.
- 1455- 1540 - Świdwin pod panowaniem Hohenzollernów.
- 1505 - wieżę kościoła mariackiego pokryto blachą miedzianą .
- 1507 - książę Joachim i margrabia Albrecht uwalniają miasto Świdwin na 10 lat z obowiązku odprowadzania podatku od włóki (gruntowego), aby za pieniądze te pobudowali mury, bramę miejską i fosy.
- 1511 - książę Joachim i margrabia Albrecht powierzają rycerzowi Krystianowi Borek na okres 3 lat urząd starosty i przekazują mu miasto, zamek i urząd w Świdwinie.
- 1533 - burmistrzem Świdwina zostaje Hans Ziebbel.
- 1538 - 17 marca - po raz pierwszy nabożeństwo w kościele farnym odprawiono w języku niemieckim i zapoczątkowano naukę ewangelizm
- 1539 - sekularyzacja zakonu kartuzów, ich dobra przejmuje miasto.
- 1540 - w świdwińskiej kancelarii sporządzono rozporządzenie krajowe margrabiego Johanna. 15 czerwca - margrabia Johann wymienia z zakonem Joannitów należące do nich komturstwo Chwarszczany na urząd w Świdwinie, który przekazał zakonowi ze wszystkimi korzyściami i prawami wyłączając zwierzchność nad ziemią i prawo pobierania podatku gruntowego. Do urzędu w Świdwinie należały wsie: Biały Zdrój, Ruthagen(?), Rusinowo, Pęczeryno, Ciechnowo, Jastrzębniki, Dołganów, Kluczkowo, Smardzko, Chomętowo, Lipce, Przybysław, Więclaw, poza tym we wsiach Lekowo

4 włóki, Łabędzie - 8 włók i w Pólchlebiu 7 włók. Burmistrzowi, rajcom miejskim i gminie przedstawiono komtura Melchiora von Barfuss jako namiestnika margrabiego, stwierdzając zarazem, że komturowie na cały czas będą też starostami Świdwina i Drawska (Dramburg). Kilka wsi wbrew układowi włączono do, utworzonego z posiadłości kartuzów, urzędu książęcego.

1540 - 1599 - Świdwin komturią zakonu joannitów.

1540 - komturem w Świdwinie i starostą jest Melchior von Barfus.

1545 - 64 - komturem zostaje Franz von Neumann (syn burmistrza w Sagan od 1537 - 1542 rektor szkoły w Cassen), potem tajny sekretarz margrabiego Johanna, kanclerz rządu w Kostrzynie (Küstrin) przełożony Komturii Brandenburg.

1552 - margrabia Johann wraz z małżonką odwiedzają Świdwin.

1562 - według katastru miejskiego margrabiego Johanna miasto Świdwin ma 608 włók i zajmuje pod tym względem 13 miejsce wśród 28 miast Nowej Marchii i płaci z nich 2 talary 10 groszy i 4,5 - feniga podatki gdy tymczasem wszystkie miasta płacą razem 100 talarów.

1569- 1579 - Georg von Wedel komturem w Świdwinie.

1572 - miasto miało 12 szlachciców, wśród nich Georg von Wedel - starosta świdwiński.

1572 - rozpoczęto budowę organów w kościele farnym.

1575 - na miejscu starej szkoły pobudowano nową, której budynek przetrwał do 1861 roku.

1579 - przy obejmowaniu stanowiska przez Dietleffa von Winterfald wystawiony został przez książęcego komisarza rejestr spadkowy o posiadłości komturii: "przyznaje mu się wszystkie prawa do Świdwina, za wyjątkiem domu Kartuzów przed Świdwinem, jak też Książę zatrzymuje sobie folwark w Krosinie (Grossin) i Kluczkowie (Klutzkow). Książę zastrzega sobie także akcyzę z miasta Świdwin i podatek od włóki łącznie z sądownictwem i karami sądowymi nad miastem.

1584 - w Świdwinie grasuje zaraza, tylko w 3 domach nie było ofiar.

1587 - spadło wiele śniegu, który przeleżał do marca. Nadchodząca odwilż wywołała wiele powodzi.

1592 - przez Świdwin przejechał orszak z panią Eleonora, córką księcia Wilhelma, księżniczką Prus.

1599 - 28 stycznia - margrabia Joachim Friedrich potwierdza przywileje Świdwina.

1610 - książę Johann Sigismund potwierdza przywileje miasta Świdwina.

1618 - przed początkiem "nieszczęsnej wojny" Świdwin liczył 197 obywateli, w tym 74 browarników.

1619 - 19 lipca - Olbrzymi pożar w mieście. Spaliły się domy Paula Poltzen, Petera Andreas Christopcha Waltersa, Johanna Hinrich, Heinricha Tesmer, Paula Montei,

oraz chałupy Johanna Jakobisa, Samuela Waltera, Michela Belingsa, Adama Kolbergena i wiele innych.

1626 - zmieniono układ z 1526 i 1580 roku i ugruntowano regułę zakonną, że mianowany przez mistrza zakonu następca musi prosić księcia o nominację na starostę, po tym obsadzony jest na stanowisku przez rząd Nowej Marchii i zaprzysiężony przez mistrza Zakonu Komisarza.

1627 - do miasta wkroczyły pierwsze wojska cesarskie kompaniami Chorwatów i walońskich regimentów. Bez kobiet i dzieci 1500 ludzi. Miasto musiało ich od 6 grudnia 1627 do 8 sierpnia 1630 za 32046 talarów kwaterować.

1628 - nadciągnęła osobista gwardia Wallensteina 400 zbrojnych jeźdźców, wiele wozów zamykało pochód; plądrowali oni i uciskali mieszczan nadzwyczaj.

1630 - 8 sierpnia - walka Szwedów z „cesarskimi”, którzy wycofali się. Spłonęły stodoły z ziarnem, mieszkańcy zbiegli.

1635 - 49 - Korona szwedzka okupuje Świdwin. Najpierw miasto otrzymał Steno Bielke, potem generał Stallhans, a w końcu generał Mortaigne. Prawowity komtur żył 14 lat na wygnaniu.

1638 - Martin Weber przełożony sądu świdwińskiego donosi komturowi, że komturia została zrujnowana do podstaw. Na folwarkach nie ma owiec ani bydła, nie obsiano ozimin, wsie opustoszały. Od 3 lat musiał się zatrzymać w Polsce w mieście Tempelburg, gdyż Szwedzi okupują komturę.

1643 - piechota cesarska i Polacy szturmują miasto i zamek.

1648 - w noc zapustów rozszalała się tak gwałtowna burza, że domy chwiały się na swoich fundamentach i znacznie zostały uszkodzone. Tylny fronton ratusza i lewy szczyt bramy miejskiej zostały zmiecione.

1650 - miasto nabywa majątki Łabędzie, Wilczkowo i Dom kartuzów.

1655 - książę Friedrich Wilhelm potwierdza przywileje miasta.

1661 - w czasie wielka burzy uszkodzone został fronton ratusza i prawe skrzydło bramy kamiennej.

1668 - runęła słynna wieża (?) zwana "Pikiem Pomorza".

1680 - Książę Brandenburgii żąda poinformowania go w jakim stanie było miasto przed rokiem, czy starczyło pożywienia i istniało rzemiosło; przez co miasto wpadło w tak zły stan i w jaki sposób może ono podnieść się i rozwijać.

1689 - 16 kwietnia - wielki pożar w lesie, prawie całe miasto legło w popiołach, z ratusza i kościoła pozostały tylko otaczające mury. Ocalało tylko kilka domów na ulicy Budowlanej i przy bramie Młyńskiej.

1692 - Johann Bulfius zostaje zatwierdzony przez książęcy rząd na burmistrza. W Kolegium rady miejskiej wymienia się: Andreas Leddin, Peter König, Michael Splitt, Henrich Wurfbaun, Johann Heinrich, Joachim König, Martin Messerschmid. Te same nazwiska występują w 1699.

- 1696 - 13 październik - Przywileje dla wszystkich krawców.
- 1697 - Immanuel Kraemer aptekarzem w Świdwinie.
- 1707 - urząd starosty i komtura objął Hans Heinrich Flemming, pruski tajnym radcą prawnym, który rządził do 1711 roku, był on dobroczyńcą biednych i ufundował kasę spadkową.
- 1714 - Fryderyk von Podewils przewodniczącym sądu grodzkiego i starostą powiatu.
- 1716 - Świdwin miał 146 domów i 134 mieszczan.
- 1721 - Od 1 stycznia 1713 do końca grudnia 1729 pobudowano 28 nowych domów, 40 domostw było opuszczonych, a 42 zajęli nowi mieszkańcy.
- 1736 - zmarł komendant Eisbert von Bodelschwingh; komturę objęli pospół w równych prawach Aleksander hrabia von Warttensleben i Fryderyk Wilhelm von Kalkstein.
- 1740 - odnowienie i odbudowa przedniej strony zamku.
- 1741 - zaczyna obowiązywać reforma fryderycjańska z nowym prawem budowlanym (zakaz krycia domów strzechą, konieczne systemy kominowe).
- 1743 - 16 luty - zatwierdzone zostaje tutejsze bractwo strzeleckie.
- 1749 - bilans kasy miasta Świdwina. Wpływy: 1). Podatki stałe 29 talarów 4 grosze. 2) Podatki niestałe 24 talarów 15 groszy 3). Dzierżawy z folwarku Łabędzic (Labenz) 321 talarów 6 groszy z folwarku miejskiego 200 talarów, z folwarku Niemierzyno (Nemmin) 40 talarów, z folwarku Bronowo (Bronow) 133 talarów 4). Inne drobne wpływy. Suma dochodów 778 talarów 12 groszy, 8 feng. Wydatki: 1). Urzędnicy miejscy: Brasche 52 talarów, Neander 40 talarów, skarbnik Hener 32 talarów, inni urzędnicy ogółem 273 talarów. 2). Duchowni i urzędnicy szkolni 24 talarów, 20 groszy 3). Urzędnicy zagraniczni 60 talarów. 4) Wydatki bieżące 281 talarów. 5) Koszty budów i napraw 46 talarów. Suma wszystkich wydatków 708 talarów, pozostaje nadwyżka 70 talarów.
- 1750 - Miasto ma 1129 mieszkańców.
- 1755 - Dawid Haeger chirurgiem w Świdwinie.
- 1758 - sędzią miejskim jest Horn, burmistrzem Karsten.
- 06 czerwiec 1760 r. - do Świdwina wkroczyła armia rosyjska. O ich marszach i rabunkach mówi dziennik pastora Steinbrück i Rusinowa (Rutzenhagen), częściowo wydrukowanym w kronice Kühna.
- 1763 - burmistrz i rada proszą o zbiórkę pieniędzy na niezbędną naprawę kościoła. Potrzebna jest na to suma 1574 talarów.
- 1772 - Fryderyk Wielki przydziela miastu mąkę do wypieku chleba z magazynu w Kołobrzegu.
- 1776 - od uderzenia pioruna zapaliła się drewniana wieża kościoła, starostą w Świdwinie został hrabia Rzeszy i minister rzeczywisty państwa i wojenny Finek von Finkenstein.

1784 - sąd grodzki i sąd starosty (powiatowy) pod który podlegała szlachta i osobistości powiatu świdwińskiego i drawskiego został zniesiony i zespolony (złączony) z rządem Nowej Marchii.

1784 - miasto otrzymało 1000 talarów od Fryderyka Wilhelma, dzięki czemu uwalnia się z długów wojennych.

1785 - miasto ma dwie bramy, otoczone jest murem, który ma dwie wieże, liczy 258 domów. W szkole jest 2 nauczycieli, rektor i kontur. Miejscowość ma 400 mieszkańców, a w ogóle 2000 dusz, w tym 18 włókienników i 20 sukienników, który jest zarazem kupcem materialnym i 4 Żydów, którzy mają kramy, kasa do opłaty duchownych ma zasoby 1700 talarów, poza odsetkami z tego 20 talarów dochodu. Nadzór nad nią sprawuje magistrat.

1787 - rozpoczęła się rozbiórka murów miejskich, miasto sprzedawało fragment wału ziemnego od Bramy Kamiennej.

1791 - 22 grudnia - fabrykant mydła Christian Friedrich Klug nabywa prawa obywatelskie. Zakłada on gospodę (obecnie jest to dom dziecka), która długi czas (do 1840) była pierwszą w miejscowości i odegrała wielką rolę w czasach francuskich. Kupcy, sukiennicy, browarnicy, mistrzowie murarscy, krawcy nabywają prawa obywatelskie.

1801 - miasto ma 1607 mieszkańców.

1805 - wojska rosyjskie przechodzą przez miasto.

1807 - przez miasto w kierunku na Kołobrzeg (Kolberg) przeciągnęły większe oddziały wojsk francuskich. Od tego czasu miasto musiało dla nich odprowadzić wiele pieniędzy i żywności tak, że wkrótce zapanowała powszechna bieda.

1809 - Świdwin ma 1515 mieszkańców w 262 ogniskach domowych. W mieście jest 177 mistrzów (25 sukienników, 42 szewców, 11 krawców, 14 włókienników, 5 kuśnierzy, 11 cyrulików, 2 rzeźników, 6 garncarzy, 4 kupców.

1809 - 22 lutego - po raz pierwszy odbyły się wybory, deputowanych miejskich wybrano 22.

1810 - ze wsi byłej komturii Świdwin utworzony zostaje Urząd Kolonialny Świdwin (tzn. Urząd Dóbr Skarbowych - Państwowych). Zarządcą dóbr skarbowych z tytułem najwyższego urzędnika dóbr kameralnych zostaje Aktuarius Zietken.

1814 - Brama Młyńska została zburzona.

W 1815 r. dokonano nowej reformy administracyjnej, wprowadzono podział na prowincje, rejencje i powiaty; powiat świdwiński przetrwał do 1932 r. Do okręgu rządowego w Koszalinie (Köslin). włączono miasta Nowej Marchii Świdwin i Drawsko (Dramburg).

1816 - miasto liczy 1804 mieszkańców, a powiat łącznie z miastem 8440.

1816 - kadra 3 batalionu utworzonego w 1815 r. 9 pomorskiego regimentu landwery, stacjonuje w Świdwinie. Nosi on nazwę "świdwińskiego".

1817 - z zestawienia zbiorczego wynika, że miasto ma 5030 talarów długu, z których większość powstała w latach 1807/8; 200 talarów pozostało jeszcze z okresu wojny 7-letniej, a 550 to koszty procesowe w Kluczkowskim sporze granicznym.

1818 - wały miejskie nazywane "trzema okopami" zostają zrównane i przebudowane na dzisiejszą ulicę Nowomiejską.

1820 - w Świdwinie urządzono zbrojownię dla landwery, do czego wykorzystano skrzydło spichrzowe w zamku.

1821 - sierpień - wzniesiono żydowską (obecnie zburzona) synagogą w nowym mieście.

1823 - Joseph Senn, handlowiec z Jastrowia nabywa prawa obywatelskie i zakłada w Świdwinie manufakturę.

1824 - 17 grudnia - opis miasta przez burmistrza Brewinga.

1829 - Karl Beggerow - rowerzysta (cyklista) z Kołobrzegu (Kolberg) zakłada w Świdwinie przedsiębiorstwo żelazne.

1830 - Friedrich Holzhüter, rymarz z Koszalina (Köslin) nabywa prawa miejskie, w 1832 zakłada on przedsiębiorstwo, które funkcjonowało do II wojny światowej.

1832 - w Niemierzynie (Nemmin) założono miejską cegielnię przy tutejszym lesie Hammer. Została ona wydzierżawiona i przynosiła dzierżawcy z każdego wypału cegły 40 talarów.

1834 - miasto ma 2815 mieszkańców, powiat 9359, razem 12174 mieszkańców.

1837 - wzniesiono nowy budynek szkolny przy ulicy Młyńskiej (Mühlenstr).

1838 - zakończono separację (rozdzielanie) gruntów; 263 właścicieli ziemskich znalazło się w mieście. Obywatele, których grunty były dalej położone pobudowali się na nich. Od tego czasu powstaje tzw. "Nowy Świdwin".

1839 - burmistrzem został Ferdinand Zuncker, Buchterkirch zakłada słodownię i browar. A J. Klek sklep kolonialny.

1845 - miasto liczy 5422 mieszkańców, powiat 11514, razem 14936 mieszkańców.

1845 - 16 stycznia - radni miejscy postanawiają utworzyć z inicjatywy radcy sądowego Borusa Towarzystwo Upiększania Miasta, któremu miasto udzieliło subwencji 50 talarów. Na początku zabrano się do "Góry Szubienic" - (Galgenberg). Towarzystwo istniało do 1871 r.

1847 - założenie świdwińskiego rolniczego Towarzystwa Afiliowanego. Przewodniczącym był przez długie lata Braun z Krosina.

1851 - Philipp Mannheim zakłada manufaktury, powstaje zespół budynków przemysłowych Młyna Zamkowego.

1852 - 1 sierpnia - rozwiązano sesję radnych miejskich, a utworzono radę gminną (wg ustawy z 11 marca 1850). Kupiec Achilles: 9 głosami przeciwko 7 został wybrany wójtem.

1853 - 30 maja - wprowadzono nową ustawę miejską.

- 1855 - 26 stycznia - statut tutejszej kasy oszczędności.
- 1855 - Świdwin ma 4306 mieszkańców, powiat 13166, razem 17472 mieszkańców.
- 1856 - Jakobus Friedmann zakłada przedsiębiorstwo zbożowe i bank (upadł w 1885).
- 1856 - 5 listopada - właściciel drukarni książek Karl Kühn, który na początku roku założył w Świdwinie drukarnię, wydaje "Świdwińską Gazetę Powiatową", której pierwszy numer ukazał się w tym dniu (gazeta ukazywała się 1 raz w tygodniu).
- 1857 - 7 grudnia - metropolita wrocławski zakłada w Świdwinie parafię katolicką, do której należy powiat świdwiński, część białogardzkiego i Reska (Regenwalde).
- 1859 - postanowiono wprowadzić jesienią 1859 oświetlenie ulic.
- 1859 - 1 czerwca - oddano do ruchu kolej Stargard - Koszalin (Köslin). Powstaje stopniowo ulica Dworcowa (Bahnhofstr).
- 1859 - powiat ma 17949 mieszkańców, miasto 4725.
- 1861 - miasto ma 5043 mieszkańców powiat 18749. W mieście znajduje się 12 publicznych i 425 prywatnych budynków, jak też 718 innych. Liczba dzieci uczących się wynosi 1028, którzy umieszczeni są w 12 klasach. Dzieci uczą 11 nauczycieli i 1 nauczycielka. Granica polna miasta ma 7537 mórg roli, 579 mórg łąk i 2381 mórg pastwisk.
- 1861 - 63 - budowa szosy do Kołobrzegu (Kolberg) do książęcej granicy powiatu.
- 1861 - w mieście powstaje średnia szkoła dla chłopców i dziewcząt z dwiema klasami.
- 1862 - 15 czerwca - położono kamień węgielny pod budowę szkoły dla dziewcząt. Wzniesiono ją kosztem 7000 talarów.
- 1862 - w mieście powstaje fabryka papy Meyera i A. F. Hackerta.
- 1862 - świdwińscy Żydzi zakładają Towarzystwo Kadyjsko - Hebrajskie w celu opieki nad chorymi i pochówku zwłok.
- 1864 - miasto ma 5425 mieszkańców, powiat 14257, razem 19662 mieszkańców.
- 1864 - radni miejscy postanawiają utworzyć gimnazjum.
- 1866 - 8 czerwca - batalion landwehry opuszcza Świdwin (wojna prusko-austriacka)
- 1866 - 30 października - cmentarz przy drodze do Niemierzyna (Nemmin) zostaje powiększony o 4,5 morgi i wyświęcony. W mieście zmarło w tym roku 320 osób (około 200 na cholere).
- 1867 - wzniesienie nowego ratusza, miasto ma 5481 mieszkańców.
- 1867 - Carl Piper założył zakłady przemysłowe przetwórstwa drewna (z tartakiem).
- 1868 - miasto sprzedaje wytwórcy papieru Trappowi należące do miasta budynki cegielni, za 225 talarów i wydzierżawia przyległe do niej grunty.

ok. 1870 – zespół budynków pocztowych składający się z neogotyckiego budynku poczty, budynku urzędu pocztowego i zespołu wozowni.

1871 - 1 kwietnia - 3 dylizansy ze Świdwina do Połczyna (Bad Polzin) i Szczecinka (Neustettin) zostały zlikwidowane i przeniesione do Rąbina (Rambin). Przez to Kunze zlikwidował swoją powozownię pocztową.

1871 - Franz Brüger z Drawska (Dramburg) zakłada fabrykę octu, w mieście powstało Towarzystwo Rzemieślnicze.

1874 - szkoła elementarna (podstawowa) składa się z 18 klas z 15 nauczycielami i 2 nauczycielkami.

1875 - 1 grudnia - Świdwin ma 5574 mieszkańców.

1877 – w Świdwinie powstała szkoła rolnicza - doktor Gruber zostaje wybrany jej dyrektorem .

1878 - październik - otwarto nowy szpital.

1879 - 11 września - cesarz przejeżdża przez Świdwin. Na dworcu zebrali się wszyscy urzędnicy i szkoły.

1879 - urząd sądowy w Świdwinie ma 2 sędziów z urzędu: 1) von Mellenthin, 2) 1879 Plesch, a od 1 września 1884 Rössier.

1880 - 1 grudnia - miasto ma 6.016 mieszkańców; wzniesiono nową synagogę żydowską, na nowej ulicy Nowomiejskiej (Neustadtstr). Kosztowała ona 54.000 marek.

ok. 1880 przekształcono zespół dworsko-folwarczny Wachholz-Hausen (na miejscu Domu kartuzów) w zespół przemysłowy z obszernym parkiem – obecnie miejski.

1881 - 7 sierpnia - Burdy żydowskie w Świdwinie. Motłoch zdemolował i splądrował żydowskie sklepy, za co miasto musiało zapłacić 9.590 marek.

1881 - 18 grudnia - kościół maryjny zostaje wyświęcony przez generalnego Superintendenta. Obecni przy tym m.in.: przewodniczący Konsystorialny Heindorf, dyrektor prowincji von der Goltz, prezes rządu prowincji Clairon d'Hausonwille. Kościół został wewnątrz całkowicie odrestaurowany; ambonę przeniesiono, wyposażono go w nowe organy i ołtarz.

1882 - 5 października - poświęcono nowy cmentarz.

1883 - 10 lipca - Ochotnicza Straż Pożarna przeprowadza po raz pierwszy publiczne ćwiczenia z pompą (sikawką).

1885 - 16 października - wzniesiono budynek strzelniczy w parku, a obie budy służyce dotąd jako restauracja, zostały zburzone.

1887 - 21 marca - z okazji uroczystości „90-tych urodzin majestatu cesarskiego” odbył się pochód z pochodniami różnych organizacji, a następnego dnia miała miejsce iluminacja (uroczyste oświetlenie).

1888 - sierpień - uruchomiona zostaje garbarnia parowa Wolffa.

ok. 1895 - powstał Kaiser Wilhelm Platz z monumentem cesarza (ob. Plac Jana Pawła II).

1910-1914 - w mieście powstał hotel Monopol (obecnie budynek Starostwa).

1911 - zbudowano wieżę widokową poświęconą Bismarckowi.

1914-1918 - w I wojnie światowej zginęło 202 mieszkańców miasta.

1917-1919 - w Świdwinie działa Rada Robotniczo-Żołnierska, dochodzi do zamieszek między uczestnikami demonstracji robotniczych a miejscowymi oddziałami straży wiejskiej, pacyfikacja strajków przez oddział wojskowy z garnizonu kołobrzeskiego.

1920-1928 - powstało Przedmieście Szczecińskie (zasiedlone przez Niemców wysiedlonych z Wielkopolski).

1927-1928 - powstała komórka NSDAP w Świdwinie i komórki Greenschutzu (tzw. straży granicznej) od 1933 r. wcielone do Wehrmachtu.

1929 - wzniesienie kościoła Św. Michała (modernistyczny).

1932 - masowe wiece hitlerowskie w Świdwinie, po wygranych przez Hitlera wyborach znaczny wzrost szeregów miejscowej NSDAP, liczne ekscesy antyżydowskie.

1933 - w mieście powstaje filia banku Rzeszy.

1933-1937 - duża fala emigracji żydowskiej do Ameryki Południowej i Palestyny.

1936-1937 - powstaje żeński obóz pracy na świdwińskim zamku (RAD).

1938 - 9/10 listopad - Noc Kryształowa w Świdwinie - wysadzono synagogę, zbezczeszczone cmentarz, aresztowania i wywózka Żydów.

1939 - w Świdwinie mieszka 9702 obywateli.

1937-1940 - powstaje lotnisko nad jeziorem Bukowiec, wybudowane przez RAD.

Od 1940 - do miasta napływa ludność niemiecka przesiedlona z terenów wschodnich (Niemcy z Wołynia, Litwy, Łotwy), od 1944 r. przez miasto przechodzą transporty ewakuowanej ludności niemieckiej.

3 marca 1945 r. czołgi 64 gwardyjskiej brygady pancernej wkraczają do miasta, które nie było obsadzone przez wojska niemieckie. Zostaje uszkodzona wieża kościoła.

5 marca 1945 r. Rosjanie podpalają centrum Świdwina - skala zniszczeń wojennych ok. 30% - skoncentrowały się one w śródmieściu

1952 - Świdwin wyznaczono jako lokalizację dywizji wojsk lotniczych;

1958 - powstała tu Świdwińska Jednostka Wojskowa; od tego momentu losy miasta zostały związane ze stacjonującą to formacją wojskową

4.3. MIASTO ŚWIDWIN – ZASADNICZE ELEMENTY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Dziedzictwo archeologiczne – na terenie Świdwina (i okolic) do końca XX wieku odkryto (głównie w wyniku prac AZP) 95 różnego typu stanowisk archeologicznych. Znaleźiska nie posiadają wartości materialnej, stanowią zaś nieocenione źródło do badań i oceny prehistorii. Stad też niezbędna jest ochrona potencjalnych reliktyw osadniczych przed zniszczeniem. Na obszarze miasta najliczniej reprezentowane są stanowiska średniowieczne, powszechnie łączone z momentem zasiedlenia miasta i powstania zamku, co może potwierdzać lokację miasta na tzw. surowym korzeniu.

Rozwój układu przestrzennego¹⁹

Średniowieczne miasto lokacyjne zostało założone na wschodnim brzegu Regi na planie zbliżonym do trapezu. Szczelnie wypełniało obszar piaszczystej łachy o wymiarach 350 x 300 m. Mimo wojennych zniszczeń stosunkowo czytelna pozostała siatka ulic Świdwina z centralnie ulokowanym rynkiem, na którym w XIV wieku posadowiono ratusz - układ urbanistyczny średniowiecznego miasta został zniekształcony przez późniejszą XX-wieczną zabudowę. Odbudowa miasta od 1959 r. wkroczyła w fazę budowy nowych bloków wg doktryny ubożego modernizmu obiekty nie trzymały się linii zabudowy, a zasada ich lokalizacji była otwartość, co przez ówczesne służby konserwatorskie zostało uznane za właściwą formę zabudowy starych miast. Niestety w Świdwinie, jeszcze po 1965 r. wyburzono zachowane na północy Starego Miasta (ul. Nad Regą, Rzeczna, Myśliwska) i na całej długości wzniesiono w „układzie grzebieniowym” 5 wieloklatkowych bloków. Skutkiem tego zabytkowy układ urbanistyczny w swej reliktywnej formie nie został utrzymany. Siłą rzeczy zachowały się relikty podziemne, będące swoistą księgą dziejów miasta, oczekujące na dogodne warunki rewaloryzacji (po badaniach archeologicznych).

Średniowieczne miasto umocnione było murami miejskimi, podwójnym wałem umocnień ziemnych i od południa i wschodu rzeką Regą z jej odnogami opływającymi wzniesiony na wzgórzu zamek. Naturalną linię obrony wzmacniały nadrzeczne bagna. Do miasta prowadziły dwie bramy – Kamienna i Młyńska, trzecia brama – Zamkowa łączyła miasto z zamkiem. Przez długi czas topografia terenu ograniczała rozwój terytorialny miasta.

Najbardziej znany widok miasta to panorama wg Meriana z 1652 roku, na której widoczne jest miasto otoczone murami z basztami i bramami; dominantę wysokościową stanowił kościół z wieżą zwieńczoną stożkowym hełmem z iglicą i kurkiem oraz sygnaturką. Po prawej stronie miedziorytu ukazano Bramę Kamienną i najbardziej wysuniętą na wschód wieżę obronną – Kiek Pommern. Po prawej stronie kwartał rynkowy z ratuszem miejskim o schodkowych szczytach, zabudowany budynkami mieszkalnymi ustawionymi szczytami do ulicy. Z lewej

¹⁹ Analiza urbanistyczna rozwoju miasta za: Studium wartości kulturowych miasta Świdwina, praca zbiorowa J. Nekanda-Trepka, W. Feliński, M. Opęchowski i E. Wilgocki, Szczecin 2004

strony – świdwiński zamek z wieżą obronną, otoczony fosą. Tło miedziorytu i pierwszy plan dobrze oddaje ukształtowanie terenu i rolniczy charakter okolicy.

Na panoramie miasta wg Petzolda (1710-1715) oprócz murów otaczających stare miasto, zaznaczono ekspansję terytorialną w kierunku wschodnim, jak również zniszczenia wojenne: uszkodzone domostwa i mury (Brama Kamienna) – zniknęła sygnaturka nad nawą kościoła, wieża Kiek Pommern utraciła hełm a ratusz barokową wieżyczkę. Przebudowano również zamek.

Mury obronne rozebrano w XVIII i na początku XIX wieku. Do czasów współczesnych zachował się niewielki ich fragment przy ul. Nad Regą, stanowiący fragment ogrodzenia posesji Nad Regą 5a oraz jedna z trzech bram miejskich – Brama Kamienna. Liczne pożary nawiedzające Świdwin strawiły w przeważającej mierze drewnianą i szachulcową zabudowę miejską. Obowiązujące od połowy XVIII wieku nowe przepisy budowlane zakazywały m.in. krycia domów strzechą i wprowadzały obowiązek budowy solidnych kominów. Z końca XVIII wieku pochodził ryglowy budynek plebanii, rozebrany w latach 70-tych XX wieku (wpisany do rejestru zabytków wraz z powstałym około 1850 r. murowanym budynkiem w głębi działki kościelnej).

Rozebranie murów i wałów oraz zasypanie fos i odnóg Regi umożliwiło rozwój przedmieść – po wschodniej stronie powstało Nowe Miasto z ul. Nowomiejską wytyczoną na miejscu wałów. Po stronie północnej po wybudowaniu dworca – przedmieście północne powtarzające układ historycznej kompozycji Starego Miasta z dwoma ulicami zbiegającymi się na placu dworcowym (Drawska i Batalionów Chłopskich). W tym czasie zatarciu uległa również pierwotna odrębność miasta i zamku, fosy zostały zasypane a dziedziniec zamku wybrukowany (pocz. XIX w.). W połowie XIX wieku na wschodnim krańcu ówczesnego miasta powstał park miejski, stare cmentarze, po wytyczeniu nowego cmentarza na północny wschód od ul. Cmentarnej, zostały zamienione na park (obecnie tzw. Mały Park na zapleczu placu Jana Pawła II).

W II połowie XIX wieku w związku z rozwojem przemysłowym nastąpiła ekspansja terytorialna miasta, które po początkowym okresie rozbudowy dzielnicy przemysłowej od torów kolejowych do wschodniej pierzei ul. 3-go Marca na początku wieku XX-tego zagospodarowało stoki doliny lokując zakłady przemysłowe i warsztaty rzemieślnicze w kwartale między ul. 3-go Marca i Kościuszki, natomiast na stokach doliny – wznoszące się prostopadle osiedla z prostymi dwustronnie obudowanymi ulicami (Polna, Reymonta, Popiełuszki, Cmentarna i Chrobrego). W latach międzywojennych podobny zespół osiedli powstał prostopadle do ul. Drawskiej (Mickiewicza, Broniewskiego, Słowackiego).

W latach 1920-1928 powstało osiedle Botenhagen (Zatorze) o ulicach prostopadłych do ul. Szczecińskiej, które charakteryzuje ujednoliconą zabudowę na dużych działkach z ogrodami.

Zniszczenia wojenne 1945 r. dotknęły przede wszystkim centrum miasta, (podpalone przez Rosjan już pod zdobyciu miasta), gdzie unicestwieniu uległy całe kwartały; zabudowano je w latach 60-tych XX wieku blokami mieszkalnymi.

Do najcenniejszych obiektów zabytkowych Świdwina należy zamek (gotycki z późniejszymi barokowymi nawarstwieniami), gotycki kościół Najświętszej Marii Panny oraz powstała w końcu XIV wieku Brama Kamienna, jeden z nielicznych

reliktów średniowiecznych dzieł obronnych. Unikatem w skali Pomorza Środkowego jest cmentarz żydowski w Dobrach Rycerskich, jeden z nielicznych cmentarzy żydowskich, które nie uległy całkowitemu zapomnieniu.

Zamek w Świdwinie powstał przed 1292 r. (dokument margrabiego Albrechta) – w pierwszym tzw. askańskim okresie (1280-1317) na piaszczystej łasze Rzeki Regi, w miejscu szerokiego rozlewiska, powstał zamek założony na nieregularnym rzucie, otoczony kamiennymi murami z mieszkalnym skrzydłem znajdującym się w północnej części dziedzińca (Z. Radacki). Oddzielony od grodu fosą z mostem zwodzonym był kluczowym elementem obronnym przebiegających w tym rejonie ważnych szlaków komunikacyjnych (szlak solny z Wielkopolski do Kołobrzegu, ze Szczecina przez Świdwin i Białogard do Gdańska). Dokument z 1317 r. Waldemara askańskiego wymienia *castrum* w Świdwinie. Przebudowany w latach 1317-1384 przez ród Wedłów zyskał skrzydło dwukondygnacyjne południowe oraz czworoboczną, trzykondygnacyjną basztę flankującą z lewej strony wjazd do zamku, zakończoną przypuszczalnie krenelażem.

Po sprzedaży ziemi świdwińskiej Zakonowi krzyżackiemu na lata 1384-1455 przypada trzecia faza budowy zamku, zwana „Okresem krzyżackim”. Początkowo prowadzono prace nad wzmocnieniem obronności zamku i adaptacją do potrzeb reguły zakonnej. Basztę przebudowano na 5-ciokondygnacyjną z machikulą i gankami strzelniczymi, do końca panowania Krzyżaków w Świdwinie trwały prace przy przebudowie skrzydła północnego, które zostało wymurowane jako podpiwniczony dwukondygnacyjny budynek z salami, apartamentami i kaplicą na II kondygnacji. W narożniku pld-wschodnim skrzydła znajdowało się gdańsko, rozebrane w 1786 r. W zamku mieszkał namiestnik krzyżacki, natomiast dla wójta krzyżackiego wybudowano niewielki budynek mieszkalny przy murze koło bramy (rekonstrukcja A. Kaśinowski).

W 1456-1540 r. zamek pozostawał we władaniu elektorów brandenburskich z rodu Hohenzollernów – na ten czas przypada budowa skrzydła wschodniego datowanego na 1517 r. oraz bramy wjazdowej powiązanej komunikacyjnie z wieżą, dalsze dwa przedbramia na wale i przy drodze. W zamku mieściła siedziba Starosty – Landwójta nad Choszczem, Drawnem, Reczem i Inśkiem. W 1540 r. zamek stał się komandorią zakonu joannitów, (wymieniony przez Jana z Kostrzyna na Chwarszczany). Po zniszczeniach z czasu wojen szwedzkich (1630-1649) zamek został przez joannitów gruntownie przebudowany i zmodernizowany – (rycina Meriana z 1652 r.) Stan zamku po wojnach prusko-szwedzkich i północnej ukazuje rycina Petzolda.

W latach 1740-1758 po wyburzeniu trzech skrzydeł za wyjątkiem skrzydła północnego powstały nowe reprezentacyjne budynki w stylu barokowym. W tym czasie zasypano fosy otaczające zamek i wybrukowano dziedzińiec, przez co zamek utracił całkowicie charakter obronny stając się nowożytną rezydencją. Zburzono budynki bramne, a wjazd zaakcentowano od zewnątrz płytkim ryzalitem zwieńczonym tympanonem w poziomie dachu. W środkowej części tympanonu umieszczono herb fundatora K. W. v. Finckensteina, po jego obu stronach herby komendantów L. A. v. Wartenslebena (po lewej) i F. W. v. Kalkensteina (po prawej). Pod tympanonem umieszczono nazwiska obu komendantów i datę „1740” rozpoczęcia przebudowy.

Po kasacji zakonu joannitów w 1808 r. zamek został przekazany miastu i pełnił funkcję spichlerza zbożowego. W zasypanej fosie założono ogrody i winnice. W latach 1818-1934 r. zamek znajdował się w posiadaniu kilku użytkowników - mieścił się tu sąd grodzki (w skrzydle południowym), urząd katastralny i podatkowy (w skrzydle wschodnim), zbrojownia i więzienie (w skrzydle północnym).

Podczas działań II wojny światowej zamek nie został uszkodzony, jednakże pozbawiony użytkownika przez wiele lat niszczał. W 1953 r. podczas pożaru zniszczeniu uległo skrzydło północne, z którego pozostały jedynie mury obwodowe i piwnice. Na zlecenie WKZ w Koszalinie w latach 1959-62 wykonane zostały kompleksowe badania i studia historyczno-konserwatorskie, a na ich podstawie opracowany projekt architektoniczny odbudowy i adaptacji zamku na siedzibę powiatowego zespołu kulturalnego, z salą widowiskową na 200 osób w skrzydle północnym, biblioteką w skrzydle południowym, pracowniami politechnicznymi i hotelem turystycznym na 30 miejsc w skrzydle zachodnim, oraz barem kawowym (restauracją) w skrzydle wschodnim. Zarówno dokumentację (1959-62), jak prace budowlane (1963-1968) wykonało Przedsiębiorstwo Państwowe Pracownie Konserwacji Zabytków w Szczecinie na zlecenie WKZ w Koszalinie. Skrzydłu północnemu przywrócono bryłę i elewację z połowy XV w., ponadto odtworzono w przyziemiu zasadniczy podział na dwa pomieszczenia. Zachowano XVIII-wieczne bryły skrzydeł wschodniego i południowego wraz z częściową adaptowaną oryginalną wieżą i podziałem w skrzydle południowym. W elewacjach zewnętrznych wyeksponowano wszystkie zachowane partie murów z końca XIII w. Wieży przywrócono całkowicie XV-wieczną architekturę zarówno wewnętrzną, jak i wewnętrzną. Aktualnie w zamku mieści się Świdwiński Ośrodek Kultury.

Kościół p.w. Najświętszej Marii Panny - wzniesiony w 1338 r., przebudowany w II połowie XV wieku, został ulokowany w kwartale przyrynkowym. Jest to bazylika trzynawowa z korpusem nawowym zamkniętym przesłem chórowym na rzucie trapezu, otoczonym 5-przesłowym obejściem. W 1475 r. dobudowano kaplice boczne, a w 1505 r. wieżę. W podziemnych kryptach grobowych znajdowało się miejsce spoczynku członków rodziny von Wedel. W 1689 r. kościół wraz z jego bogatym wystrojem zniszczył pożar. Odbudowany pod koniec XVII wieku i wyposażony na nowo w ambonę i ołtarz wykonany w Kołobrzegu (J. Kohte) w XIX wieku przeszedł gruntowną regotyzację (1881 r.). W 1789 r. został zlikwidowany cmentarz przykościelny, na którego miejscu powstały budynki plebanii.

W 1945 r. w czasie zdobywania miasta przez wojska radzieckie została uszkodzona wieża kościoła, dalsze zniszczenia zostały dokonane już po zdobyciu miasta – 5 marca 1945 r. Rosjanie miotaczami ognia podpalili centrum Świdwina, które zabudowane głównie domami szachulcowymi płonęło jak zapalka. Pożar ogarnął również kościół – spłonął dach i wieża, częściowo zawaliły się sklepienia. Prace zabezpieczające rozpoczęto już w 1947 r. – do 1950 r. proces odbudowy kościoła został zakończony.

Brama Kamienna - powstała w końcu XIV wieku, w ciągu miejskich murów obronnych. Jest to budowla czterokondygnacyjna, zwieńczona dachem dwuspadowym ze szczytami i ostrołuczny przejazd bramny w przyziemiu. Pierwotnie elewacje zwieńczone były szczytami schodkowymi, co widać na rycinie

Meriana. Przebudowana w XVII i XVIII wieku, po rozebraniu murów miejskich została obudowana kamieniczkami, dawna Steinstrasse, obecnie ul. 1-go Maja.

Cmentarz żydowski (kirkut) - założony pod koniec XIX wieku na stoku wzgórza, które do 1945 r. nosiło nazwę Żydowskiej Góry, w czasie Nocy Kryształowej został zbezczeszczone przez hitlerowskie bojówki; obecnie jeden z nielicznych cmentarzy żydowskich na terenie Pomorza Środkowego, na którym zachowały się macewy - w latach 80-tych XX wieku wpisany do rejestru zabytków pod nr 1216 decyzją z dnia 05 grudnia 1989 r. Czytelny układ kwater. Zachowany mur wygradzający cmentarz (częściowo) oraz duża ilość mogił i macew. Zachowany starodrzew z alejami lipowymi, Najstarszy nagrobek z 1897 r.

Park Miejski wpisany do rejestru zabytków pod nr 1089 decyzją z dnia 18 marca 1980 r. założony w 1870 r. przy obecnej ul. Drawskiej z zachowanym układem przestrzennym, nieregularnymi alejkami parkowymi i starodrzewem (przekształcony z części lasów miejskich) . W 1911 r. w najwyższym punkcie parku zbudowano wieżę Bismarcka, do której prowadzą kamienne schody ujęte lipową aleją (F. Brewing).

W centrum miasta poza budynkiem **Starostwa** (dawny hotel *Monopol*, w którym znajdował się szpital wojenny) nie zachowała się historyczna zabudowa. Ocalały przedmieścia z zabudową willową i przemysłową, które do czasu realizacji modernizujących bloków w centrum - lata 60-te XX wieku - były zamieszkałe przez polskich osadników.

Wille z początku XX wieku znajdują się przy ul. Drawskiej, Podgórnej i Niedziałkowskiego.

W zespole związanym z osiedlem kolejowym wyróżnia się zespół monumentalnych gmachów dwóch szkół i poczty o bogatym wystroju architektonicznym oraz budynki przy ul. Kościuszki i Kołobrzesckiej.

Zwarty zespół parterowych bliźniaków powstał w okresie dwudziestolecia międzywojennego na Zatorzu (Botenhagen).

Na uwagę zasługuje również zespół budynków tzw. Młyna Zamkowego z 1814 r. z wybudowaną w 1912 r. eklektyczną willą z ozdobnym portalem oraz pałacyk miejski przy ul. 3-Marca 11 (neoklasycyzm).

Ten cenny historycznie i kulturowo obszar wymaga rewaloryzacji i modernizacji zabudowy, co znalazło odzwierciedlenie w **Lokalnym Planie Rewitalizacji Świdwina**.

Niestety dotąd nie podjęto prac rewitalizacji kwartałów zabudowy w obrębie historycznej siatki ulic (obszar wpisany do rejestru zabytków).

Zachowane fragmenty układu:

- kwartał kościoła z plebanią i cmentarzem przykościelnym
- kwartał częściowo zabudowany po płd.-zach. Stronie placu Konstytucji 3 Maja (budynek starostwa)
- zamek i zespół Młyna Zamkowego

Obiekty użyteczności publicznej o wysokich walorach kulturowych i zabytkowych to m.in.:

- obecne Liceum Ogólnokształcące przy ul. Kościuszki nr 28; obiekt wzniesiony w 1887 jako szkoła rolnicza, od 1927 r. gimnazjum rolne. To budynek o rozbudowanej bryle, symetryczny, neostylowy, murowany o bogatym wystroju elewacji; sala gimnastyczna powstała ok. 1889 r.
- bank przy ul. Połczyńskiej; wybudowany po 1933 r. w stylu narodowo - modernistycznym, z cegły klinkierowej (do 1945 r. był siedzibą miejscowej filii Reichsbank). Charakteryzuje się kompozycja w typie dwukondygnacyjnego, ceglanego „zamku”.
- kościół p.w. Św. Michała – przy ul. J. Popiełuszki nr 34 – modernistyczny obiekt wzniesiony w 1929 r. dla wspólnoty metodystów
- folwark, przy ul. Połczyńskiej nr 18 – zespół wzniesiony w 1880 r., składający się z niewielkiego dworu (wystrój klasycyzujący) oraz budynków gospodarczych i kamiennie-ceglanego ogrodzenia.
- poczta przy placu Jana Pawła II – zespół budynków z 2 połowy XIX wieku: budynek poczty, budynek regionalnego urzędu pocztowego, zespół wozowni w zapleczu. Opracowanie elewacji z nawiązaniem do neogotyku.
- szkoła podstawowa przy placu Jana Pawła II nr 5; budynki wzniesione w l. 1862-1866, budynek główny o wystroju neorenesansowym.
- skwer i pomnik Jana Pawła II – historyczne nazwy to Kaiser Wilhelm Platz (do 1939 r.), Platz der S.A. (do 1945 r.); Plac Wolności po 1945 r. Pierwotnie w tym miejscu stał pomnik cesarza Wilhelma I, był to reprezentacyjny plac miejski. Obecnie zachowany historyczny postument z nową aranżacją poświęconą Janowi Pawłowi II.
- młyn zamkowy przy ul. Niedziałkowskiego nr 14 – kompleks obiektów przemysłowych funkcjonuje w obecnym układzie od 1 połowy XIX wieku. Powstał w miejscu historycznej fosy i Bramy Młyńskiej. Do chwili obecnej przetrwały: budynek mieszkalny, kompleks trzech obiektów produkcyjnych.
- pałacyk miejski przy ul. 3 Marca nr 11, obiekt powstał w 1880 r. w stylu neoklasycystycznym.
- magazyn przy ul. 3 Marca nr 19 – zespół wybudowany w 1935 r. w stylu modernistycznym.
- młyn-spichlerz przy ul. Batalionów Chłopskich 6a – wzniesiony na przełomie XIX i XX wieku w zespole folwarcznym. Obiekt 2-bryłowy, 5-kondygnacyjny.
- zespół dworcowy przy Placu Lotników nr 6 – dworzec powstał ok. 1859 roku. To budynek trójskrzydłowy, parterowy, ceglany, nietynkowany ze skromnym detałem architektonicznym. Elewator 2-bryłowy, ceglany z rampa transportową.
- kaplica cmentarna – niewielki obiekt o konotacjach modernistycznych, wzniesiony w 1938 roku. Powstał w następstwie decyzji o utworzeniu nowej nekropolii miejskiej; obok kaplicy pomnik-lapidarium.
- zespół zabudowy mieszkalno-usługowej przed Bramą Kamienną ul. 1 Maja 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28. Zespół zabudowy (9 budynków), powstał na w końcu XIX wieku, modernizowany w okresie międzywojennym. Na styku z Bramą (od wschodu) zachowana częściowo historyczna wozownia straży pożarnej.

Miasto Świdwin miało swoje okresy świetności, co należy eksponować, nawiązując do wyróżniających je form działalności i wybitnych osobistości, z którymi związana jest historia miasta. Niewątpliwie warto podkreślić:

- średniowieczny rodowód miasta w nawiązaniu do przywileju lokacyjnego z 1296 r.;
- związki Świdwina z biskupstwem kamieńskim i zakonem joannitów;
- Rudolf Virchow – wybitna osobowość XIX-wiecznego Świdwina; światowej sławy badacz patologii komórkowych, antropolog, uczestnik licznych odkryć archeologicznych. Tablica poświęcona jego pamięci znajduje się przy ul. Drawskiej;
- walory krajobrazowo-przyrodnicze w połączeniu z dziedzictwem kulturowym;
- zabytkowy park miejski; historyczny cmentarz żydowski;
- częściowe zachowanie historycznego nazewnictwa
- popularyzacja historii miasta; główny animator kultury w mieście to Świdwiński Ośrodek Kultury, z siedzibą w historycznym zamku
- wspomaganie edukacji historycznej poprzez przygotowanie stosownych materiałów pomocniczych.

Są to wartości tworzące klimat miasta i gminy, który należy eksponować (np. w nazwach miejsc, ulic) i popularyzować poprzez (wydawnictwa, programy edukacyjne, wystawy i inne). To zadanie stara się wypełniać Świdwiński Ośrodek Kultury.

4.4. WARTOŚCI NIEMATERIALNE

Ziemia świdwińska – a zwłaszcza miasto Świdwin - jest niewątpliwie miejscem posiadającym swoisty klimat (*genius loci*), miejscem w którym odczuwa się powiew historii, a burzliwie dzieje odzwierciedlały losy terenów pogranicznych. Przedstawiony powyżej obszerny rys historyczny potwierdza to jednoznacznie.

W nazwach ulic do 1945 r. przechowało się – w przeważającej mierze – nazewnictwo historyczne, co w wyniku zmian geopolitycznych zostało zatarte w polskim nazewnictwie. Np. Kloster Strasse (Klasztorna) to obecna ul. Batalionów Chłopskich, Hospitalestrasse (Szpitalna) to obecna Ogrodowa. Ale dla przykładu Nowomiejska to dawna Neustadstrasse; Pocztowa to dawna Alte Poststrasse. Takie przykłady można mnożyć. Dawne nazwy miasta i głównych ulic to niematerialne świadectwo przeszłości, podobnie jak herb miasta.

Zrozumiałe, że nie wszystko da się zachować, a na wet nie wszystko jest wskazane jak choćby Bismarcktrasse (trudno, aby Otto Bismarck miał w polskim mieście swoją ulicę). Takim dziedzictwem jest niewątpliwie herb miasta (za panowania Wedłów), na którym znajduje się czerwony brandenburski orzeł symbolizujący opiekę margrabiów, stojący ponad murem obronnym z bramą forteczną. Na przestrzeni wieków herb ulegał nieznacznym modyfikacjom. Herb miasta potwierdza jego średniowieczny rodowód.

Wspomniana wcześniej Konwencja UNESCO dotycząca ochrony dziedzictwa niematerialnego mówi o objęciu ochroną niematerialnego dziedzictwa kulturowego wspólnot, grup i jednostek rozumianego jako: „praktyki, wyobrażenie, przekazy, wiedza i umiejętności jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty,

artefakty i przestrzeń kulturowa, które wspólnoty, grupy i w niektórych przypadkach jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego”.

Dziedzictwo niematerialne poprzez stałe odtwarzanie jest przekazywane z pokolenia na pokolenie, przyczyniając się do wzrostu poczucia własnej tożsamości oraz poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dlatego utrwalenie i przekazanie przyszłym pokoleniom dorobku naszych kultur jest priorytetem Konwencji.

Zmiany geopolityczne po zakończeniu II wojny światowej; włączenie do Polski „Ziem Odzyskanych”, niemalże całkowita wymiana ludności na tych terenach; skutkowały dramatycznym przerwaniem ciągłości kulturowej. Budowa tożsamości, poczucia swojskości nowej ojczyzny, adaptacja do nowego środowiska i jego akceptacja to procesy długotrwałe, o niejednokrotnie dramatycznym przebiegu. Nowi mieszkańcy Świdwina przybyli z różnych stron dawnej Rzeczypospolitej, pochodzący z odmiennych środowisk zderzyli się z nową rzeczywistością. Dziesięciolecia, jakie upłynęły od 1945 r., zmiany ustrojowe w Polsce po 1989 r., wejście w życie nowych pokoleń, dla których Świdwin to strony rodzinne stworzyły klimat sprzyjający pielęgnowaniu dziedzictwa historycznego miasta i regionu (np. rekonstrukcja „bitwy o krowę”, dbałość o cmentarz żydowski). Wpłynęły także na dostrzeżenie wartości wielokulturowości w najbliższym otoczeniu; wiele imprez okolicznościowych odnoszących się do najnowszych dziejów miasta pozwala na szczególnie wzrost poczucia swojskości i traktowanie historycznego dziedzictwa, w tym niematerialnego jako wspólnego, pomorskiego (a nie „poniemieckiego”).

4.5. ZAGROŻENIA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Miasto Świdwin

Historycznie ukształtowany układ urbanistyczny Świdwina pozostaje czytelny, mimo istotnych zniszczeń (zwłaszcza w wyniku działań podczas II wojny światowej) oraz współczesnych nawarstwień po 1945 r. Oczywiście strefy ochrony konserwatorskiej (oraz wpisanie układu staromiejskiego do rejestru zabytków) stanowią swoistą barierę prawną, ale nie chronią w sposób jednoznaczny przed zniszczeniem substancji budowlanej. Brak stosownych działań właścicieli obiektów (w tym koniecznych remontów) prowadzi do ubytków historycznej zabudowy.

Powstające plany i strategie zarówno na szczeblu powiatowym jak i miejskim zakładają rewitalizację historycznego założenia urbanistycznego Świdwina, jednakże z uwagi na konieczność pozyskania ogromnych funduszy zewnętrznych działania te mają ograniczony zasięg; z RPO pozyskano środki na zamek i kościół mariacki.

Swoiste zagrożenie mogą stanowić również nieumiejętne modernizacje, docieplanie budynków od zewnątrz (znacznie tańsze i stąd tak rozpowszechnione), zacieranie lub całkowite zniszczenie elementów historycznego wystroju elewacji; nadbudowywanie kondygnacji; różnorodne typy stolarki z PCV w jednym budynku; agresywna (nie współgrająca z pierwotną) kolorystyka elewacji itp.

W obrębie historycznego centrum nie powinny powstawać obiekty o zbyt dominujących gabarytach i formach architektonicznych, niekorzystnie wpływające

na panoramę miasta. Wskazane jest utrzymanie granic historycznych kwartałów, wielkości parceli, linii zabudowy.

Niewątpliwym utrudnieniem jest wzmożony ruch kołowy i wymogi współczesnej komunikacji. Z takimi problemami boryka się wiele miast w regionie. Dla układu urbanistycznego Świdwina istotnym jest utrzymanie (tam gdzie jest to możliwe) fragmentów historycznej nawierzchni brukowej, a zwłaszcza nie zastępowanie jej tzw. polbrukiem (działa tu niestety tzw. nowoczesność).

5. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA ŚWIDWIN - USTANOWIENIA PRAWNIE

5.1. REJESTR ZABYTKÓW

Jak wyżej wspomniano (rozdz. 2) formy ochrony krajobrazu kulturowego i zabytków reguluje art. 7 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (wraz z późn. zmianami). Formą ochrony ustanawianą przez wojewódzkiego konserwatora zabytków jest wpisanie do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków archeologicznych:

W granicach administracyjnych Świdwina zabytkiem archeologicznym, wpisanym do rejestru jest obszar zamku - stanowisko 1, AZP 23-17/1, Nr rej. 8, z dnia 29.06.1953 r.

Rejestr zabytków nieruchomych zawiera zaledwie 8 obiektów:

Są to:

- teren Starego Miasta
- kościół Matki Bożej Nieustającej Pomocy
- zamek
- brama miejska (Kamienna)
- obwarowania miejskie
- plebania kościoła NMP
- park miejski, ul. Drawska
- cmentarz żydowski ul. Dobra Rycerskie

Rejestr nie jest zbiorem zamkniętym. Wpisy dokonywane są na wniosek właściciela lub z urzędu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Obecnie prowadzona jest (przez Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie) weryfikacja rejestru zabytków oraz zakresu wpisów (np. weryfikacja granic parków, działek kościelnych); jest to jednak proces czasochłonny, na którego efekty trzeba będzie poczekać. Na terenie gminy występują obiekty o walorach historycznych i architektonicznych, które powinny zostać wpisane do rejestru zabytków (patrz „Studium wartości kulturowych miasta Świdwina” (...) z 2004 r.).

Wykaz zabytków nieruchomych w rejestrze – załącznik nr 1

Rejestr zabytków ruchomych na terenie miasta Świdwina odnosi się w większości do wyposażenia kościołów: parafialnego p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy i p.w. Najświętszej Marii Panny. To łącznie 14 obiektów (wpisów dokonano w 1971 r. i w 2000 r.); są to głównie obrazy ołtarzowe z przełomu XIX i XX wieku (neogotyki); renesansowe, barokowe i empierowe świeczniki i lichtarze.

Wykaz zabytków ruchomych jest dostępny w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Szczecinie Delegatura w Koszalinie.

5.2. WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2010 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem – **Wojewódzki Konserwator w Szczecinie** opracował „wykaz zabytków nieruchomych z terenu miasta Świdwin ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków”.

Wojewódzka Ewidencja Zabytków zawiera **40 obiektów** (to m.in. domy mieszkalne, wieża ciśnień, szkoły, obiekty przemysłowe, nekropolie, obiekty użyteczności publicznej, świątynie). Powyższa ewidencja została zweryfikowana w terenie (pomniejszona o obiekty nieistniejące, w tym na nowo pobudowane) podczas opracowywania do niniejszego Programu Opieki – Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ) – patrz załącznik nr 2.

Na obszarze miasta znajdują się także zabytki archeologiczne, ujęte w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, objęte strefami (W II, W III). Jest ich łącznie to **57 stanowisk archeologicznych**, a działania w ich obszarze wymagają zgody lub konsultacji ze służbami konserwatorskimi (zgodnie z Ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami z 2003 r. wraz z późn. zmianami). Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w WEZ – patrz załącznik nr 2.

6. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W ŚWIETLE DZIAŁAŃ GMINY MIASTO ŚWIDWIN (wybór dokumentów uchwalonych przez Radę Miasta Świdwin)

• STRATEGIA ROZWOJU MIASTA ŚWIDWINA do 2015 roku

Dokument został opracowany w 1999 roku, a zespół autorski we wstępie napisał m.in.: „głównym celem tak opracowanej strategii jest wszechstronny rozwój miasta Świdwina zapewniający mieszkańcom wzrost dobrobytu i poziomu życia. Strategia powstała przy czynnym współdziałaniu Zarządu Miasta, radnych Rady Miejskiej oraz znacznej części mieszkańców uczestniczących w spotkaniach, dyskusjach oraz badaniach ankietowych. Dzięki temu udziałowi społeczności lokalnej w powstaniu strategii rozwojowej, cele, zadania i sposoby ich realizacji powinny być mieszkańcom bliskie, traktowane nawet jako własne, a poprzez to akceptowalne do realizacji.”

W tab. 2.20 Atuty Świdwina jako potencjał sprzyjający rozwojowi miasta wskazano m.in.: „zabytki architektoniczne dobrze utrzymane” oraz „tradycje kulturalne i kulturowe”.

W wizji rozwoju miasta wskazano, iż Świdwin jako siedziba powiatu wypełniać będzie m.in. takie funkcje:

- administracyjną (państwowo – samorządową);
- oświatowo – kształceniową;
- **kulturalną i kulturotwórczą;**
- usługową dla ludności miasta i powiatu;
- przemysłową – wytwórczo - remontową (małe i średnie firmy);
- bezpieczeństwa publicznego;
- **rekreacyjno – sportową;**
- **turystyczną;**

Autorzy Strategii (...) analizują urozmaiconą pod względem chronologicznym i typologicznym historyczną zabudowę miasta, zwracając uwagę na staranność prac restauratorskich. Zwracają także uwagę na szczególną rolę centrum; gdzie obok instytucji samorządowych znajdują się także zabytki (zamek, kościół, brama) ogólnodostępne, a w nocy podświetlane (iluminowane). W jednym z zabytków (w obrębie Starówki) lub poblizu jest utworzone Centrum Informacji Turystycznej – udzielające informacji o Świdwinie i okolicach oraz prowadzące sprzedaż usług i pamiątek turystycznych. Centrum z licznymi pasażami, kawiarniami, barami itp. Centralny plac miasta z wybudowanym estetycznym podwyższeniem przeznaczony dla masowych imprez kulturalnych, muzycznych, sportowych itp.

Miasto Świdwin pełni rolę zaplecza kulturalno – oświatowego dla ludności powiatu, miasta oraz dla kuracjuszy z Połczyna Zdroju i Kołobrzegu. Ponadto dla tych miast uzdrowiskowych wypełnia zadania logistyczne w tym: kulturalne – zabytki, imprezy kulturalne, festiwale, turnieje rycerskie; rzemieślnicze – produkcja pamiątek, rękodzieła twórczości ludowej.

Miasto wykorzystuje kulturotwórczy czynnik stacjonowania wojsk lotniczych. Dzięki dobrej współpracy władz, ludności i Jednostki Wojskowej w mieście prężnie działają:

- Związek Harcerstwa Polskiego;
- kluby i stowarzyszenia paramilitarne;
- zespoły artystyczne młodzieżowe mieszane;
- sekcje sportów obronnych;
- czynnik kulturotwórczy wzmacniają pobyty żołnierzy państw NATO i wspólne manewry i ćwiczenia

Autorzy proponują wyroby lokalne jako produkty budujące lokalną markę Świdwina, m.in.: dania restauracyjne, impreza "Bitwa o krowę", turniej rycerski, seanse z "Białą damą" na zamku;- pamiątki – wyroby kowalskie, płatnerskie itp.:- wyroby z drewna rogów itp.

Głównym celem strategicznym jest zapewnienie mieszkańcom Świdwina trwałego wzrostu gospodarczego, akceptowalnego społecznie, umożliwiającego osiągnięcie europejskich standardów życia oraz świadczenie usług przemysłowych, rzemieślniczych, kulturalno –oświatowych, prawnych itp. mieszkańcom gmin Powiatu Świdwińskiego i kuracjuszom Połczyna Zdroju i Kołobrzegu.

- **PLAN ROZWOJU LOKALNEGO MIASTA ŚWIDWIN**

(Uchwała NR XX/161/04 z dnia 20 lipca 2004 r.) na lata 2004-2013

Powyższy Plan (zwany dalej **PRL**) zawiera informacje odnoszące się do ogólnej charakterystyki miasta; analizę środowiska przyrodniczego; zagospodarowanie przestrzenne oraz – co istotne dla niniejszego Programu Opieki nad Zabytkami – dział poświęcony historii, zabytkom i turystyce.

W Planie Rozwoju Lokalnego zawarto zadania polegające na poprawie sytuacji na danym obszarze z uwzględnieniem:

- zmian w strukturze gospodarczej obszaru,
- zmian w sposobie użytkowania terenu poprzez stworzenie warunków do powstawania zakładów produkcyjnych oraz rozwój drobnej przedsiębiorczości,
- rozwoju systemu komunikacji i infrastruktury drogowej,
- poprawy stanu środowiska naturalnego,
- **poprawy stanu środowiska kulturowego,**
- poprawy warunków i jakości życia mieszkańców

Zadaniom przypisano hierarchię wartości i ujęto je w **Wieloletnim Planie Inwestycyjnym**. W pkt. 5 umieszczono rozbudowę oferty turystycznej i kulturalnej dla miasta Świdwina, rewitalizację zabytkowego parku miejskiego (...) zamku; w pkt. 12 ujęto regotyzację, rewitalizację i adaptację zamku polegającą na organizacji imprez masowych turystyczno-kulturalnych. Znalazło się także miejsce na „krótkie szlaki turystyczne (pkt. 24) i ich oznakowanie; ogrodzenie starego cmentarza (pkt. 46). Plan Rozwoju Lokalnego zawiera odwołania i odniesienia do strategii i programów rangi wojewódzkiej i powiatowej.

• **PRL Miasta Świdwin na lata 2007-2013**

(Uchwała Nr VIII/61/07 z 29 czerwca 2007 r.)

Jednym ze strategicznych celów planu rozwoju Świdwina jest jego rozwój turystyczny, połączony z szeroką promocją. Cel ten stał się punktem wyjścia do nakreślenia kierunków i zadań do realizacji uwzględniających uwarunkowania w postaci bazy i możliwości finansowych miasta.

Ze względu na czas realizacji, możliwości finansowe i bazowe kierunki rozwoju turystyki podzielić można na:

- a) krótkofalowe
- b) długofalowe

Kierunki krótkofalowe

głównie nastawione są na turystów indywidualnych i zorganizowane grupy turystyczne odwiedzające Świdwin w ramach wycieczek i kolonii letnich. Podstawowe znaczenie to warunków do zorganizowania „całodobowego zagospodarowania czasu turystów” jak to określono. W tym celu konieczne jest połączenie wysiłków Zamku, Parku Wodnego i jednostki wojskowej dla stworzenia ciekawej oferty dla zwiedzających.

Zamek:

1. Historyczny rekonesans zamkowy – oprowadzanie przez pracowników zamku turystów indywidualnych i grup zorganizowanych w nawiązaniu do legendy „O wędrownym szewczyku”. Ekspozycja obrazu Franciszka Starowieyskiego „Spór o sztukę współczesną”, wystawy w zamkowych salonach wystaw i sali klubowej, akcesoriów rycerskich. W poszczególnych salach opowieść historyczna o zamku i mieście z przedstawieniem walorów współczesnych (1 godz.).
2. Historyczny rekonesans zamkowy z turniejem rycerskim dla dzieci „Mała Dama”, „Mały Rycerz”. W programie oprócz zwiedzania poczęstunek (w nawiązaniu do „Bitwy o krowę”) słodyczami oraz cztery (do wyboru) konkurencje z nagrodami (czas 2,5 godz.).
3. Historyczny rekonesans zamkowy z pieczonymi kiełbaskami i turniejem rycerskich bojów na dziedzińcu zamkowym o tytuł Rycerza i Damy Dnia Jednego (czas 3,5 godz.).
4. Na zamówienie seanse filmowe kina zamkowego dla grup turystycznych przebywających w Świdwinie.
5. Wykonanie fotografii w średniowiecznych rekwizytach np.: w zbroi z kuszą, mieczem lub inną bronią, w dybach, w narzędziach tortur, w strojach średniowiecznych, możliwość zamówienia i konsumpcji prosiaków, potraw historycznych w kawiarni „Zamkowa” oraz zakupu widokówek, folderów, pamiątek świdwińskich w zamku.

Kierunki długofalowe – zadania w ich obrębie realizowane będą sukcesywnie w oparciu o rozbudowę szeroko pojętej infrastruktury turystycznej; to m.in.:

- pokazy walk rycerskich Świdwińskiego Bractwa Rycerskiego.
- możliwość zakupu wyrobów rzemiosła świdwińskiego twórców artystycznych.
- występy zespołu pieśni i muzyki dawnej na zamówienie.
- uporządkowanie Parku Miejskiego:
- wykonanie deptaka, ścieżki zdrowia, ścieżki rowerowej, ławek

- uruchomienie dla potrzeb zwiedzających Wieży Bismarcka.
- odbudowa strzelnicy
- **wytyczenie i przygotowanie turystycznych tras rowerowych w rejonie miasta Świdwin** z uwzględnieniem połączenia z istniejącymi trasami w okolicy.
- oświetlenie murów zamku.

Jak widać na wskazanych powyżej propozycjach dziedzictwo kulturowe odgrywa znaczącą rolę. Dotyczy to zarówno sfery materialnej jak spuścizny niematerialnej.

Takie zapisy świadczą o zrozumieniu znaczenia tej sfery dla rozwoju miasta i regionu.

- **Wieloletni Plan Inwestycyjny Miasta Świdwina 2009-2010**

Plan przewidywał 8 propozycji inwestycji, ujmowany w kolejnych budżetach operacyjnych Miasta; możliwych do zrealizowania stopniowo wraz z możliwością finansowania. Mogą to być zwiększone dochody własne, czy też środki zewnętrzne, pochodzące z funduszy UE, dotacji władz wojewódzkich, czy innych funduszy jednostek centralnych i regionalnych.

W WPI przewidziano m.in.:

Rewitalizację Pl. Konstytucji 3 Maja; cele i korzyści to: poprawa jakości życia i standardów rozwiązań funkcjonalno – przestrzennych; tworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju gospodarczego i społecznego; wspieranie integracji społecznej i przeciwdziałanie wykluczeniu; regeneracja przestrzeni miejskiej powiązana z poprawą jej funkcjonalności i estetyki.

Rewitalizację ul. 1 Maja; cele i korzyści to: poprawa jakości życia i standardów rozwiązań funkcjonalno – przestrzennych; tworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju gospodarczego i społecznego; wspieranie integracji społecznej i przeciwdziałanie wykluczeniu; regeneracja przestrzeni miejskiej powiązana z poprawą jej funkcjonalności i estetyki.

Renowacja Świdwińskiego Ośrodka Kultury wraz z otoczeniem; cele i korzyści to: zwiększenie potencjału kulturalnego poprzez wzrost liczby wydarzeń kulturalnych oraz tworzenie alternatywnych form spędzania wolnego czasu, co przyczyni się do ożywienia społecznego i gospodarczego. Utworzenie lepszych warunków do rozwoju zainteresowań i uzdolnień mieszkańców. Wzrost atrakcyjności miasta.

- **LOKALNY PLAN REWITALIZACJI dla MIASTA ŚWIDWIN**

Program jest kontynuacją działań rewitalizacyjnych podjętych na terenie miasta w latach poprzednich. Obszar kryzysowy wyznaczony na podstawie analizy wskaźnikowej i jakościowej pokrywa się częściowo z obszarami wyznaczonymi w poprzednim Lokalnym

Programie Rewitalizacji. Zaplanowano na nim realizację Projektu Zintegrowanego, jako spójnego planu rewitalizacji centrum Świdwina. Projekt Zintegrowany zakłada podniesienie walorów turystycznych i użytkowych tego obszaru. Nastawiony jest na poprawienie jakości życia mieszkańców miasta, zwiększenia estetyki i przyciągnięcie tym samym turystów z całego kraju.

Program zaplanowano lata 2010 – 2020. Opisuje zamierzenia władz Świdwina na ten okres oraz wyznacza pola działań dla podmiotów prywatnych chcących zaangażować się w proces rewitalizacji.

Obszar objęty planem rewitalizacji jest wizytówką miasta, przebiega przez niego trasa tranzytowa z Połczyna-Zdroju w kierunku Szczecina. Znajdują się tu również najważniejsze zabytki Świdwina: Brama Kamienna, Kościół z zabytkową plebanią, Zamek Joannitów oraz fragment murów miejskich. Południowa część obszaru jest objęta strefą ochrony konserwatorskiej B1, natomiast część północna strefą B2.

Zachodnia część wyznaczonego terenu leży również w obrębie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Dolina rzeki Regi”. Ponadto znaleźć na nim można tereny zielone między Regą a zabudową mieszkalną i administracyjną, teren zieleni miejskiej przy Placu Konstytucji 3 Maja wraz z deptakami spacerowymi i fontanną.

Wyznaczony do rewitalizacji obszar posiada duże możliwości rozwoju turystyczno-gospodarczego. Projekty przedstawione w Projekcie Zintegrowanym dla Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Świdwin na lata 2010 – 2020 mają szansę na dofinansowanie ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2007-2013.

Konsultacje społeczne wykazały, że spośród wszystkich przedsięwzięć, najwyższą ocenę uzyskały: Poprawa stanu zagospodarowania przestrzeni publicznej Placu Konstytucji 3 Maja, Poprawa jakości przestrzeni publicznej na ul. 1 Maja oraz Remont i zagospodarowanie pomieszczeń Bramy Kamiennej przy ul. 1 Maja.

LPR dla miasta Świdwin został opracowany zgodnie z Wytycznymi w zakresie opracowania Lokalnych Programów Rewitalizacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2007-2013. Dlatego zaplanowane w ramach Projektu Zintegrowanego podprojekty mają szansę na uzyskanie wsparcia finansowego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego.

Na terenie miasta działa Świdwiński Ośrodek Kultury, w ramach którego funkcjonują: Dom Kultury, Miejska Biblioteka Publiczna im. Jana Śpiewaka, Centrum Informacji Turystycznej i Świdwińska Orkiestra Dęta.

Działania Świdwińskiego Ośrodka Kultury mają zachęcić do przyjazdu turystów na imprezy ponadlokalne oraz wspomagać identyfikację mieszkańców z miastem. Do najważniejszych działań należą:

- Bitwa o krowę - widowisko historyczne oparte na faktach z 1469 roku, w formie turnieju miast - Świdwina i Białogardu;
- Ogólnopolski Konkurs Poetycki im. Jana Śpiewaka skierowany do młodych poetów niezrzeszonych;
- Plastyka wokół nas - ogólnopolskie warsztaty plastyczne;
- Wojewódzkie Przeglądy Teatrów - majowe prezentacje wszystkich form teatralnych;
- Dzieciowisko - wojewódzkie przeglądy artystyczne domów dziecka;
- Kaziuki - Jarmark Wileński, utrzymany w klimacie kresowym;
- Dni Kultury Kresowej - przegląd twórczości kresowiaków osiedlonych na Pomorzu Zachodnim;

- Ogólnopolski Turniej Rycerski - impreza organizowana przy współudziale zaprzyjaźnionych ze Świdwinem bractw rycerskich.

W sali widowiskowej świdwińskiego zamku znajduje się kino "Zamek". Nieczynne w okresie letnim, obecnie jest to jedyne kino w mieście.

LPR zawiera także informacje o trwających pracach renowacyjnych w zamku, dzięki funduszom pozyskanym z Regionalnego Programu Operacyjnego (planowane zakończenie prac w 2010 r.)

W Świdwinie działa ponad 30 stowarzyszeń i organizacji i przynajmniej część z nich – bezpośrednio lub pośrednio – ma w polu zainteresowań szeroko rozumiane dziedzictwo oraz wielokulturowość. Np.: Stowarzyszenie Społeczno – Kulturalne Mniejszości Niemieckiej Powiatu Świdwińskiego, PTTK Oddział w Świdwinie, Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Społeczno – Gospodarczo – Kulturalnych „Integracja”, Świdwińskie Towarzystwo Sportu, Kultury i Turystyki, Stowarzyszenie Związków Romów Polskich w Świdwinie, Stowarzyszenie Przyjaciół Lotniska Wojskowego Świdwin.

- **Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Miasta Świdwin**

(Uchwały Rady Miasta Świdwin: NR XIII/126/08 z dnia 27 lutego 2008 r.; NR XIII/127/08 z dnia 27 lutego 2008 r.; NR XIII/128/08 z dnia 27 lutego 2008 r.; NR XLII/293/2010 z dnia 26 kwietnia 2010 r.; NR XLII/294/10 z dnia 26 kwietnia 2010 r.; NR XLII/295/2010 z dnia 26 kwietnia 2010 r.; NR XLII/296/2010 z dnia 26 kwietnia 2010 r.; NR XLII/298/2010 z dnia 26 kwietnia 2010 r.; NR XLII/297/2010 z dnia 26 kwietnia 2010 r.)

Miasto Świdwin posiada m.p.z.p dla obszarów o szczególnych wartościach historyczno-konserwatorskich (wpisanych do rejestru zabytków, objętych strefami ochrony konserwatorskiej), co jest równoznaczne z uzyskaniem pozytywnej opinii Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, określającą m.in. zasady postępowania, procedury dotyczące prowadzenia inwestycji, nadzory archeologiczne.

We wszystkich uchwałach potwierdza się zgodność ze zmianą Studium uwarunkowań i kierunków rozwoju przestrzennego miasta Świdwina (uchwała NR XXVI/212/05 z dnia 31 stycznia 2005 r.)

- **Studium wartości kulturowych Miasta Świdwina²⁰**

Opracowanie Studium (...) zostało zapisane w obowiązującym „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta” jako zobowiązanie wynikające z potrzeby rozpoznania zasobu tych wartości i określenia polityki ochrony wartości kulturowych, do wykorzystania w materiałach planistycznych. Materiał ten stanowił podstawę do aktualizacji problematyki ochrony zabytków w nowej edycji Studium uwarunkowań(...), podjętej przez Miasto Świdwin w 2004 r.

---

²⁰ Opracowane w 2004 r. przez Usługi Projektowe Janusz Nekanda-Trepka, Szczecin

Studium „Wartości kulturowych...” zawiera m.in.:

- rys historyczny rozwoju przestrzennego
- zasób wartości kulturowych, w tym: krajobraz archeologiczny, układ przestrzenny miasta, zespoły zieleni komponowanej
- zasady ochrony i opieki nad zabytkami
- wytyczne do ochrony zabytków w dokumentach planistycznych

Wskazano obszary i obiekty posiadające walory zabytkowe, które powinny być chronione ustaleniami m.p.z.p., wytypowano obiekty kwalifikujące się do objęcia ochroną na mocy wpisu do rejestru zabytków.

W studium podkreślono także konieczność upowszechniania wartości niematerialnych środowiska kulturowego gminy, jak np.:

- utrzymanie historycznego nazewnictwa miejscowości i obiektów topograficznych,
- popularyzację historii miasta i wspomaganie edukacji historycznej.

W Studium wskazano listy obszarów i obiektów zalecanych do wpisania do rejestru zabytków. Należy zauważyć, że do chwili obecnej lista obiektów prawnie chronionych w Świdwinie nie zwiększyła się ani o jedną pozycję; co nie wpływa korzystnie na właściwą opiekę nad dziedzictwem kulturowym.

- **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Świdwin**

(Uchwała Rady Miasta Świdwin NR XXVI/212/05 z dnia 31.01.2005 r.)

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego jest podstawowym dokumentem planistycznym określającym politykę przestrzenną jst. Studium uwarunkowań nie jest aktem prawa miejscowego, jednak wprowadzenie przyjętych w nim zapisów do obiegu prawnego następuje poprzez ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, ponieważ obowiązuje ustawowa zasada zgodności zasad zagospodarowania i zabudowy przyjętych w miejscowym planie z kierunkami wytyczonymi w studium. W związku z tym, ustalenia studium są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy zawiera także część dotyczącą dziedzictwa kulturowego i zabytków, powstała z wykorzystaniem specjalistycznych opracowań tematycznych (w tym „Studium wartości kulturowych miasta Świdwina” oprac. W 2004 r.)

W części dotyczącej historyczno-kulturowych uwarunkowań rozwoju przestrzennego przedstawiono rys historyczny w tym:

- relikty osadnictwa prehistorycznego (stanowiska archeologiczne),
- powstanie i rozwój historycznego układu urbanistycznego Świdwina;
- zabytki budownictwa, techniki, zieleni zabytkowej i nekropolie,

Wskazano obszary i obiekty posiadające walory zabytkowe, które powinny być chronione ustaleniami m.p.z.p., wytypowano obiekty kwalifikujące się do objęcia ochroną na mocy wpisu do rejestru zabytków.

Określono zasady ochrony i kształtowania środowiska kulturowego oraz ustalono wytyczne do stosowania przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, służące zachowaniu wartości kulturowych oraz

wytyczne do inwestowania w obrębie stanowisk archeologicznych i historycznych układów przestrzennych. Wskazano obszary, dla których obowiązuje sporządzenie planów zagospodarowania przestrzennego z uwagi na ich wybitne wartości kulturowe i krajobrazowe. Określono także wytyczne do kształtowania krajobrazu.

- **Dofinansowania remontu zabytków**

(Uchwała Rady Miasta Świdwin NR VIII/65/07 z dnia 29 czerwca 2007 roku)

Rada Miasta Świdwin – zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. – podjęła Uchwałę w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Tym samym straciła moc uchwała NR XXVI/217/05 Rady Miasta Świdwin z dnia 31 stycznia 2005 r, w sprawie udzielania dotacji na zadania w zakresie ochrony dóbr kultury

Dotacja przyznawana jest z budżetu miasta w wysokości do 60% wartości kosztorysu, szczegółowe zasady rozliczania dotacji określa Burmistrz Miasta w umowie z wnioskodawcą.

Uchwałą NR VIII/67/07 Rady Miasta Świdwin z dnia 29 czerwca 2007 r. udzielono dotacji na remont elewacji kościoła parafii rzymskokatolickiej p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Świdwinie w wysokości 29 994,00 złotych.

- **Gminna Ewidencja Zabytków**

Gminna Ewidencja Zabytków (GEZ) prowadzona przez samorząd nie jest prawną formą ochrony zabytków. Jednak ze względu na wymóg uwzględnienia zabytków ujętych w GEZ w studiach i planach zagospodarowania, a także na fakt, że znajdują się w niej obiekty tworzące zasadniczy krajobraz kulturowy gminy, należy podkreślić jej znaczenie.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw²¹ wzmacnia znaczenie gminnej ewidencji zabytków w art. 22 ust. 4 otrzymuje brzmienie: „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy”.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków

Nowelizacja (z 18 marca 2010 r.) ustawy o opiece nad zabytkami art. 3:

W ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118, z póź. zm.) w art. 39 ust. 3 otrzymuje brzmienie:

„W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub

²¹ niniejszą ustawą zmienia się następujące ustawy: ustawę z dnia 17 czerwca 1960 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji z późniejszymi zmianami, ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków”.

Do czasu założenia GEZ decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzje o warunkach zabudowy wydaje się po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków – w odniesieniu do zabytków znajdujących się w wykazie przekazanym przez WKZ, a zawierającym zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków, inne zabytki znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, zabytki wyznaczone przez wójta (...) w uzgodnieniu z WKZ.

Do czasu założenia gminnej ewidencji, decyzje o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzje o ustaleniu lokalizacji, linii kolejowej oraz decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego wydaje się po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Należy zwrócić uwagę na obowiązującą od 15 listopada 2008 r. ustawę z 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, na mocy, której ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne.

W GEZ powinny być ujęte zabytki nieruchome istotne dla zachowania charakteru lokalnych krajobrazów. Jak wspomniano, zabytki te otrzymują formę ochrony prawnej także poprzez ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Zasób zabytków, które powinny być ujęte w GEZ wskazany został w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, Rejestrze Zabytków zawiera także inne obiekty wskazane w uzgodnieniu z burmistrzem miasta Świdwin. Równoległe z niniejszym Programem Opieki nad Zabytkami, zlecono sporządzenie Gminnej Ewidencji Zabytków.

Ewidencja miasta Świdwin zawierać będzie:

- **zabytki architektury**, w tym: obiekty sakralne, mieszkalne, obronne, gospodarcze, użyteczności publicznej, zabytki techniki
- **amentarze** – komunalne, wyznaniowe,
- **zieleń komponowana** – parki, aleje;
- **archeologię**

Gminna Ewidencja Zabytków zostanie sporządzona w formie kart zawierających m.in. dane o obiekcie, datowanie, materiał i technologie wykonania, opis merytoryczny, lokalizacje w terenie, materiał fotograficzny itp.²² Zarówno Program Opieki nad Zabytkami jak i GEZ dla miasta Świdwin powstały zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r. (z późniejszymi zmianami), po uzgodnieniach i zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

²² W oparciu o rozporządzenie MKiDN z dn. 26.05.2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (...)

7. OCENA STANU ZACHOWANIA I FUNKCJONOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA ŚWIDWIN

Analiza stanu zachowania i funkcjonowania w obiegu społecznym poszczególnych elementów dziedzictwa kulturowego gminy Miasto Świdwin (krajobrazu, zabytków nieruchomych, ruchomych i niematerialnych) pozwala na zestawienie zjawisk pozytywnych i negatywnych oraz wskazanie perspektyw.

7.1 MOCNE STRONY

- Cenne i różnorodne zasoby dziedzictwa kulturowego o walorach lokalnych i ponadlokalnych (w tym: średniowieczny układ urbanistyczny z zamkiem pojoannickim, zabytkowe świątynie, historyczne nekropolie i zespoły zieleni komponowanej, wyposażenie kościołów, realizacje obiektów mieszkalnych, użyteczności publicznej i przemysłowych).
- Dobre rozpoznanie i zewidencjonowanie zabytków archeologicznych (AZP), nieruchomych i ruchomych (wiele zabytków posiada opracowania/dokumentacje konserwatorskie, które mogą być wykorzystane do sporządzania programów prac przy zabytkach oraz do badań historii osadnictwa, architektury i in.).
- Krajobrazy o walorach przyrodniczych i kulturowych (podstawa do zintegrowania ochrony obszarowej krajobrazu – por. Studium uwarunkowań (...) miasta Świdwin).
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Świdwin zawierające bardzo szczegółową i wnikliwą analizę krajobrazu kulturowego wraz z zaleceniami do ochrony i kształtowania krajobrazu, obowiązujące przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
- Plany zagospodarowania przestrzennego miasta Świdwin.
- Uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych uchwalonych przez Radę Miasta Świdwin (w tym: Plan Rozwoju Lokalnego Miasta Świdwin; Lokalny Plan Rewitalizacji Miasta Świdwin; Strategia Rozwoju Miasta Świdwin).
- Popularyzacja historii i dziedzictwa kulturowego: imprezy o zasięgu lokalnym i ponadregionalnym (np. „Dni Świdwina”) w tym organizowane przez Świdwiński Ośrodek Kultury (np. widowisko-rekonstrukcja „Bitwa o krowę” przy udziale Białogardu, turnieje rycerskie, wystawy rękodzieła lokalnych artystów, plenery, zajęcia edukacyjne) wydawnictwa, informacja na stronie internetowej Urzędu o zabytkach miasta.
- Bogata oferta wydawnicza odnosząca się do historii miasta i regionu (wydawana przez miejscowe wydawnictwo): przewodniki, informatory turystyczne, mapy (np. „Świdwin skarb Pomorza”, „Świdwin Tradycja i nowoczesność”, „Świdwin siedem wieków tradycji” i inne).
- Szlaki turystyczne, na trasie których znajduje się Świdwin (np. szlak kajakowy „Szlakiem Regi”, pieszo-rowerowy szlak „Kocioł Świdwiński”) ze znaczącym udziałem PTTK O/Świdwin.

- Działania skutkujące stosunkowo wysokim poziomem świadomości waloru dziedzictwa kulturowego i potrzeby jego ochrony wśród społeczności miasta i gminy.
- Stowarzyszenia; na terenie Świdwina działa ich niemalże 40 w tym: Stowarzyszenie Społeczno – Kulturalne Mniejszości Niemieckiej Powiatu Świdwińskiego, PTTK Oddział w Świdwinie, Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Społeczno – Gospodarczo – Kulturalnych „Integracja”, Świdwińskie Towarzystwo Sportu, Kultury i Turystyki, Stowarzyszenie Związków Romów Polskich w Świdwinie; promujące wiedzę o dziejach regionu i wspólnym dziedzictwie kulturowym.

Z inicjatywy Stowarzyszenia Przyjaciół Lotniska Wojskowego Świdwin powstaje Muzeum Lotnictwa Ziemi Świdwińskiej (obecnie w organizacji); 15 lutego 2011 r. MKiDN zatwierdził regulamin placówki.

- Przykłady inicjatyw i realizacji lokalnych związanych z opieką nad zabytkami i krajobrazem kulturowym (rewitalizacja gotyckiego kościoła NMP wraz z otoczeniem i zabudowaniami plebani; prace rewitalizacyjno-konserwatorskie świdwińskiego zamku wraz z otoczeniem; z wykorzystaniem zabytkowego kościoła w Świdwinie, pozyskanie środków zewnętrznych RPO).
- Przyjęcie przez władze gminy Miasto Świdwin (Uchwała NR VIII/65/07 z dnia 29 czerwca 2007 r.) w sprawie przyznania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub remonty (...) przy zabytkach wpisanych do rejestru. Takie działanie dowodzi długofalowej polityki doceniającej dziedzictwo kulturowe; potencjał tkwiący w zabytkach, daje także większe szanse beneficjentom aplikującym do innych funduszy zewnętrznych.
- Dobra wiedza o zewnętrznych źródłach finansowania prac przy zabytkach.

7.2. SŁABE STRONY

- Zdewaloryzowany historyczny (średniowieczny) układ urbanistyczny Świdwina z współczesnymi nawarstwieniami kubaturowymi.
- Stan techniczny kamienic i oficyn staromiejskich w obrębie zabytkowego układu urbanistycznego Świdwina i historycznie wykształconych osi kompozycyjnych (wiele wymaga kompleksowych remontów, wzmocnienia konstrukcji).
- Brak instytucji kultury jakim jest muzeum regionalne; sale ekspozycyjne w Świdwińskim Ośrodku Kultury to nie jest muzeum *sensu stricto*.
- Dewaloryzujące remonty i nieodpowiednie modernizacje historycznej substancji architektonicznej przy użyciu niewłaściwych materiałów (np. panele zewnętrzne lub styropian); niewłaściwe pokrycia dachowe, okna z PCV, zniszczenia elementów historycznego wystroju elewacji itp.
- Poziom estetyki reklam i witryn w mieście (negatywny wpływ reklam wielkopowierzchniowych).
- Ruch tranzytowy przez obszar śródmiejski Świdwina.
- Niewystarczająca aktywność społeczności lokalnych na rzecz opieki nad krajobrazem kulturowym „małych ojczyzn” (wskazane nawiązanie współpracy

np. z uczelniami wyższymi, wojewódzkimi instytucjami kultury)²³. Brak udziału np. w Europejskich Dniach Dziedzictwa organizowanych od wielu lat w województwie zachodniopomorskim mimo potencjału jakim Świdwin dysponuje.

- konieczność stałego monitoringu i weryfikacji (w tym poszerzania) informacji o zabytkach i dziedzictwie kulturowych umieszczanych na stronie internetowej.
- Niewystarczające zaplecze dla obsługi funkcji turystyczno-rekreacyjnej budowanej w oparciu o zabytkowe obiekty w mieście
- niewystarczające zaangażowanie w rewitalizację zabytkowych założeń parkowych – Park Miejski z wieżą Bismarcka wymagają rewitalizacji.
- brak jednolitych oznakowań i informacji o zabytkach na terenie miasta (**nie muszą to być obiekty rejestrowe**).

7.3. PERSPEKTYWY

- Gmina Miasto Świdwin jest także siedzibą starostwa, gdzie miasto odgrywa naturalną rolę centrum administracyjno-kulturalnego. Charakteryzuje się czytelnym (choć poważnie uszczuplonym) średniowiecznym układem urbanistycznym, stanowiącym jego niewątpliwy walor, eksponuje dobrze utrzymane zabytkowe budowle (zamek, kościoły, urzędy), z infrastrukturą turystyczną i rekreacyjną (w tym Park Miejski).
- Konieczność podjęcia działań mające na celu utworzenie muzeum regionalnego. Na siedzibę placówki można wskazać nie tylko np. pomieszczenia zamku, ale też Wieży Kamiennej czy innych obiektów o walorach zabytkowych na terenie Świdwina. Instytucja taka winna odgrywać istotną rolę kulturotwórczą także jako centrum edukacji o dziejach regionu i promocji dziedzictwa kulturowego, przejmując część zadań pozostających obecnie w gestii Świdwińskiego Ośrodka Kultury. Lektury muzealne realizowane *in situ* oraz w przestrzeni miejskiej w oczywisty sposób podniosą poziom wiedzy i tożsamości mieszkańców.
- Udział Miasta przy organizacji (np. poprzez udostępnienie siedziby) powstającego Muzeum Lotnictwa Ziemi Świdwińskiej; współpraca ze Stowarzyszeniem Przyjaciół Lotniska Wojskowego Świdwin, jednostką wojskową, innymi instytucjami np. Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu.
- Nawiązanie współpracy z instytucjami kultury jak np. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy w Szczecinie, placówki muzealne w Szczecinie, Koszalinie itp.
- Właściwa rewitalizacja historycznego centrum Świdwina oraz zabytkowych kamienic (w ścisłej współpracy ze służbami konserwatorskimi) stanowić będzie realny przyczynek do zachowania i właściwego eksponowania historycznej zabudowy miejskiej.

²³ np. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie www.bdz.szczecin.pl (wojewódzka samorządowa instytucja kultury, Narodowy Instytut Dziedzictwa (instytucja prowadzona przez MKiDN); obie te instytucje organizują corocznie EDD, prowadzą szeroko rozumiana działania edukacyjne, naukowe i promujące dziedzictwo regionu; miejscowy Oddział PTTK

- Dobry stan techniczny i odpowiednie zagospodarowanie zabytkowych budynków w mieście (zwłaszcza obiekty użyteczności publicznej jak choćby siedziba starostwa, z wyjątkiem stolarki okiennej, zespół szkół).
- Rozwój już istniejących i budowa nowych tras turystycznych w oparciu o środowisko kulturowe i przyrodnicze. Wskazane nawiązanie do ujętych w aktualizacji „Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego - Obszaru Kulturowo-Krajobrazowego „Dolina Regi”. Rozważenie możliwości powstania **markowego produktu turystycznego i regionalnego „Śladami Rudolfa Virchofa”²⁴**.
- Współdziałanie z organizacjami pozarządowymi (stowarzyszenia, fundacje np. polsko-niemieckie) stanowi niewątpliwą szansę na promowanie walorów zabytkowych miasta.
- Powstanie zintegrowanego systemu zarządzania i monitoringu zagospodarowania (m.in. na cele turystyczne) środowiska naturalnego i kulturowego.
- Stworzenie skutecznego mechanizmu finansowego wspierającego właścicieli zabytków oraz ośrodka (wydziału) doradczego wspierającego merytorycznie wnioskodawców (szkolenia, informatory itp.). To działanie zostało już zapoczątkowane przez władze samorządowe.
- Poszerzenie oferty wydawniczej, stanowiącej materiał pomocniczy w nauce o regionalizmie w programach szkolnych (we współpracy z pedagogami) w tym opracowania monograficzne.
- Powstanie społeczeństwa świadomego historii Pomorza Zachodniego, ziemi świdwińskiej akceptującego i szanującego dziedzictwo kulturowe, aktywnie włączającego się w działania promujące ochronę dziedzictwa kulturowego o zasięgu ponadregionalnym np. obchodzone corocznie we wrześniu Europejskie Dni Dziedzictwa.
- Zaangażowanie w ochronę i promocję dziedzictwa niematerialnego w oparciu o liczne w mieście i regionie stowarzyszenia; działania opierające się na budowaniu tożsamości z poszanowaniem wielokulturowości w dziejach Świdwina po 1945 roku. Tego typu działania znalazły się już w programie działań Świdwińskiego Ośrodka Kultury (np. „Kaziuki” – nawiązujące do tradycji wileńskich, „Dni kultury kresowej” itp.).
- Znacząca rola Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Jana Śpiewaka na mapie kulturalnej miasta.

8. CELE I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMIN MIASTO ŚWIDWIN

8.1. CELE PERSPEKTYWICZNE

Przegląd zasobów dziedzictwa kulturowego oraz zdiagnozowanie stanu zachowania zabytków, przeprowadzone na wstępnym etapie prac nad Programem

²⁴ Rudolf Ludwig Karl Virchow urodził się 13.10.1821 r. w Świdwinie zm. 5.09.1902 r. w Berlinie. Był nie tylko twórcą teorii patologii komórkowej, która choć błędna przyczyniła się do rozwoju współczesnej nauki, ale także antropologiem, higienistą i archeologiem amatorem. W 1871 r. prowadził pierwsze wykopaliska w Wolinie. W latach 1849-1902 był profesorem uniwersytetów w Wurzburgu i Berlinie

Opieki nad Zabytkami stanowią podstawę formułowania celów i zadań. Ich realizacja powinna doprowadzić do stworzenia wizerunku Świdwina atrakcyjnego dzięki walorom kulturowym na równi z walorami przyrodniczymi, z potencjałem obszarów do rewitalizacji i obiektów do zagospodarowania.

Niżej wskazano cele perspektywiczne, dalekosiężne, służące osiągnięciu finalnych efektów w trzech podstawowych dziedzinach:

- ❖ poprawie stanu dziedzictwa kulturowego (**cel 1**)
- ❖ funkcjonowaniu zabytków w procesach aktywizacji ekonomicznej i społecznej oraz budowie atrakcyjności i konkurencyjności (**cel 2**),
- ❖ społeczeństwa świadomego walorów historycznych krajobrazów i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego (**cel 3**).

Osiągnięcie tych celów wymaga wieloletnich, zintegrowanych działań skutkujących zmianami zarówno w sferze materialnej (dotyczącej stanu i zagospodarowania zabytków), jak i mentalnej (zmiany stosunku do zabytku, dobra uznawanego często za kłopotliwe i niezwykle kosztowne w utrzymaniu).

Określone niżej cele należy traktować jako równorzędne. Poprawa stanu dziedzictwa kulturowego nie będzie możliwa bez powstania świadomej potrzeby jego zachowania oraz działań związanych z użytkowaniem zabytków w sposób odpowiedni dla ich walorów. Suma działań powinna powodować aktywizację społeczną, ekonomiczną i podniesienie atrakcyjności regionu.

Cel perspektywiczny 1 – Utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego.

Osiągnięcie tego celu możliwe jest poprzez:

- uwzględnianie problemów ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w dokumentach strategicznych gminy,
- zintegrowanie ochrony krajobrazu kulturowego z ochroną przyrody i równowagi ekologicznej,
- określenie obszarów wartościowych pod względem krajobrazowym (kulturowym i przyrodniczym) do zachowania, wyłączenia z lokalizacji inwestycji o negatywnym wpływie na krajobraz (**z uwzględnieniem wytycznych w planu zagospodarowania przestrzennego województwa**),
- poprawę stanu zachowania zabytków,
- rewitalizację obszarów zaniedbanych, zdegradowanych (np. średniowieczny układ urbanistyczny, dziedzictwo archeologiczne, zieleń komponowana - parki)
- budowę zintegrowanego systemu informacji, monitoringu stanu i zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego,
- współpracę czynników społecznych (społeczni opiekunowie zabytków, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, fundacje), samorządowych i rządowych w sprawach dotyczących ochrony krajobrazu kulturowego i naturalnego,
- utworzenie w strukturze Urzędu Miasta stanowiska pracy koordynującego zadania związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami – miejskiego konserwatora zabytków.

Cel perspektywiczny 2 Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej oraz budowie wizerunku gminy

Osiągnięcie tego celu wymaga:

- tworzenia warunków finansowych i organizacyjnych służących zaangażowaniu dziedzictwa kulturowego w aktywizację ekonomiczną i społeczną,
- stworzenie zintegrowanego systemu informacji o finansowaniu ochrony i opieki nad zabytkami, możliwościach pozyskania dotacji ze środków unijnych, państwowych, wojewódzkich, powiatowych, miejskich oraz prawidłowego przygotowania wniosków,
- racjonalne wykorzystanie środków z funduszy unijnych, rządowych, samorządowych, prywatnych na projekty mające za zadanie poprawę kondycji zabytków (konserwację) oraz rewitalizację i aktywizację obszarów i społeczności,
- zagospodarowania zabytkowych (**nie tylko wpisanych do rejestru zabytków**) budowli na cele kulturalne, turystyczne i inne przy pomocy funduszy prywatnych, gminnych, państwowych i europejskich,
- budowy i promocji produktów turystycznych w oparciu o dziedzictwo kulturowe i zabytki,
- budowy profesjonalnego systemu informacji turystycznej, w tym ponadgminnej,
- tworzenia miejsc pracy związanych z pracami, zagospodarowaniem i popularyzacją dziedzictwa, szkolenie fachowców - rzemieślników reprezentujących „zanikające” zawody,
- wykorzystanie funduszy strukturalnych na zadanie związane z rewitalizacją, aktywizacją społeczną,
- propagowania dobrych przykładów zagospodarowania i użytkowania zabytkowego dziedzictwa kulturowego np. przyznawania nagród, dyplomów Burmistrza Świdwina.

Cel perspektywiczny 3 - budowa świadomych więzi społecznych z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania

Osiągnięcie celu poprzez:

- organizację imprez kulturalnych, konferencji naukowych, popularno-onaukowych pogłębiających wiedzę o dziedzictwie kulturowym, kierowanych do różnych środowisk,
- kształcenie profesjonalnych kadr,
- wspieranie inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych działających na rzecz popularyzacji wiedzy o zabytkach oraz opieki i ochrony nad zabytkami,
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów szkolnych, upowszechnianie edukacji nt. historii i dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie zabytków gminy w nauczaniu dziejów urbanistyki, architektury i budownictwa, (czynna rola Świdwińskiego Ośrodka Kultury na zamku)
- rozbudowę sieci muzealnej, także o inicjatywy prywatne.

8.2. CELE PERSPEKTYWICZNE - CELE OPERACYJNE - ZADANIA –

Propozycje zadań do realizacji w lata 2011-2015 na mocy uchwały Rady Miejskiej
(w y b ó r)

**CEL PERSPEKTYWICZNY 1.
UTRZYMANIE I WYEKSPONOWANIE ZACHOWANYCH ZASOBÓW I STRUKTURY
KRAJOBRAZU KULTUROWEGO**

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2011-2015 na mocy uchwały Rady Miasta
1. Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz kształtowania krajobrazu kulturowego	Prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków (sporządzana równoległe z niniejszym programem w 2011)	1. Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków 2. Udostępnienie GEZ na stronie www. Urzędu Miasta
	aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całej gminy	1. Aktualizacja m.p.z.p. dla obszarów najcenniejszych kulturowo – wskazanych w Studium uwarunkowań (...)
	Rozszerzenie chronionego wpisem do rejestru zabytków zasobu dziedzictwa kulturowego	1. Wystąpienie do Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (Delegatura w Koszalinie) o wpisanie z urzędu do rejestru zabytków wskazanych w studium uwarunkowań
	Ochrona krajobrazów o wartościach kulturowych	1. Opracowanie studium widokowo-krajobrazowego obszaru miasta - celem wskazania obszarów wyłączonych z lokalizacji inwestycji agresywnych (wielkokubaturowe obiekty usługowe, przemysłowe, elektrownie wiatrowe) 2. Podjęcie uchwały o przyjęciu do realizacji wniosków z w/w studium
	Realizacja Lokalnego Planu Rewitalizacji Miasta Świdwin	1. Prace w trakcie - przewidziane na lata 2010-2020; w tym: obszar rewitalizacji od historycznego układu urbanistycznego/ średniowiecznego po obszar chronionego krajobrazu „Dolina rzeki Regi”
	Wyodrębnienie (lub jego wzmocnienie) w strukturze Urzędu Miasta stanowiska ds. ochrony zabytków	1. Ogłoszenie konkursu na stanowisko ds. ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Urzędzie Miasta

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŚWIDWIN
NA LATA 2011 - 2015

	i opieki nad zabytkami	
	Utrzymanie (i doskonalenie) poziomu wiedzy o zasadach, formach, metodach opieki nad zabytkami i ochrony zabytków	1. Organizacja i udział w szkoleniach związanych z ochroną zabytków i opieka nad nimi (teoria i praktyka)
2. Budowa zintegrowanego systemu ochrony wartości kulturowych i przyrodniczych	Opracowanie programu zintegrowanej ochrony krajobrazu gminy Miasto Świdwin	1. Przygotowanie założeń programu zintegrowanej ochrony krajobrazu gminy Miasto Świdwin - rozpoznanie możliwości dofinansowania programu ze środków zewnętrznych (np. WFOŚiGW, Urząd Marszałkowski i in.)
	Sporządzenie programu opieki nad historycznymi cmentarzami w Świdwinie	1. Sporządzenie programu opieki nad historycznymi cmentarzami w Świdwinie
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Monitoring stanu zachowania zabytków w zasobach komunalnych (w rejestrze i w ewidencji) z zastosowaniem komputerowej bazy danych	1. Monitoring stanu zabytków w zasobie (w rejestrze i w ewidencji); 2. Budowa komputerowej bazy danych
	Systematyczne remonty zabytkowych obiektów komunalnych (elewacje i konstrukcje	1. Ustalenie stałego rocznego udziału procentowego w budżecie gminy (waloryzowanego rocznie) na prace przy zabytkach komunalnych 2. Ustalenie priorytetów
	Dofinansowywanie z budżetu Gminy Miasta Świdwin prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach nie będących własnością gminy Miasto Świdwin	1. Realizacja uchwały Rady Miasta VIII/65/2007 Rady Miasta z dn. 29.06.2007
	Opracowanie systemu rekompensat i ulg dla posiadaczy zabytkowych obiektów podejmujących prace remontowo-konserwatorskiej	Podjęcie uchwały o wdrożeniu systemu ulg i rekompensat dla posiadaczy zabytkowych obiektów podejmujących prace remontowo-konserwatorskie

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŚWIDWIN
NA LATA 2011 - 2015

	Oznakowanie obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną	Złożenie wniosku do Starosty Powiatu Świdwińskiego o oznakowanie zabytków na terenie gminy zgodnie z odpowiednimi przepisami
	Zabezpieczenie p.poż. i antywłamaniowe kościołów na terenie miasta	Dofinansowanie montażu instalacji p.poż. i antywłamaniowych kościołów
	Promocja dobrych realizacji prac przy zabytkach	Opracowanie regulaminu dorocznej nagrody/dyplomu Burmistrza Świdwina za opiekę nad zabytkami/ najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego /wykonawcy prac przy zabytku/

**CEL PERSPEKTYWICZNY 2.
FUNKCJONOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
W PROCESACH AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ I EKONOMICZNEJ**

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2011 - 2015 na mocy uchwały Rady Miasta
1. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości	Realizacja Wieloletniego Planu Inwestycyjnego Miasta Świdwin	1. Obszar rewitalizacji obejmujący Pl. Konstytucji 3 Maja; rewitalizacja ŚOK (zamek) w realizacji
	Plan Rozwoju Lokalnego 2004-2013 (U. VIII/61/07 z 29.06.07)	2. Rozwój atrakcyjności turystycznej miasta poprzez zaktywizowanie współpracy ŚOK, parku wodnego i jednostki wojskowej.
	Organizacja Muzeum Lotnictwa Ziemi Świdwińskiej	3. Współpraca ze Stowarzyszeniem Przyjaciół Lotniska Wojskowego Świdwin przy organizacji muzeum np. w kwestii siedziby, dofinansowania działalności
	Rozbudowa kulturowych tras turystycznych	1. Przy współpracy z organizacjami turystycznym (PTTK), właścicielami zabytków, zabytkoznawcami, w sprawie budowy nowych szlaków tematycznych – kulturowych: - szlakiem warownych zamków - „Z biegiem Regi” (wspólnie z jst leżącymi w OKK Dolina Regi), - szlak parków i alei

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŚWIDWIN
NA LATA 2011 - 2015

	Budowa produktu turystycznego np.: „Śladami Rudolfa Virchofa”;	1. Zorganizowanie konferencji naukowej poświęconej Rudolfowi Virchofowi oraz problematyce konserwatorskiej, archeologicznej
	Wspieranie inicjatyw w dziedzinie budowy infrastruktury turystycznej, obsługi turystów w obiektach zabytkowych	1. Opracowanie regulaminu konkursów dla prowadzących działalność w zabytkach (punkty informacji turystycznej, zajazdy, pensjonaty, agroturystyka, izby regionalne in.)
	Rozbudowa systemu informacji turystycznej	1. Uzupełnienie istniejącego systemu informacji wizualnej - tablice informacyjne dotyczące historii i walorów zabytków według jednolitego wzoru 2. Przewodniki po zabytkach Świdwina (nie tylko rejestrowych)
	Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie aktywizacji turystycznej i gospodarczej w oparciu o zabytki Gminy Miasto Świdwin	1. Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie aktywizacji turystycznej i gospodarczej w oparciu o zabytki gminy Miasto Świdwin
2. Tworzenie nowych miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w Świdwinie	1. Współpraca z PUP w zakresie: - zatrudnienie bezrobotnych w ramach robót publicznych (np. porządkowanie historycznych cmentarzy); - szkoleń („ginące” zawody np. brukarza, renowatora stolarki, cieśli i in.)
	Szkolenie w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną (możliwość uzyskania dofinansowania z funduszy zewnętrznych)	1. Szkolenie w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną (możliwość uzyskania dofinansowania z funduszy zewnętrznych)
	Wspieranie rozwoju działalności gospodarczej w zabytkowych obiektach – doradztwo, promocja	1. Utworzenie w strukturach Urzędu Miasta komórki doradczej (możliwość dofinansowania, kontakty) 2. Udostępnianie strony www.Urzędu
3. Stworzenie warunków finansowych i	Podniesienie poziomu wiedzy społecznej o możliwościach pozyskania i efektywnego wykorzystaniu dotacji z różnych	1. Przygotowanie informatora dla właścicieli zabytków o możliwościach dofinansowania 2. Utworzenie w strukturze Urzędu Miasta komórki doradczej ds.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŚWIDWIN
NA LATA 2011 - 2015

organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym	programów	pozyskiwania środków na opiekę nad zabytkami
	Dofinansowywanie prac przy zabytkach z budżetu Gminy Miasto Świdwin	1. Ustalenie stałego rokrocznie waloryzowanego % środków w budżecie na dotacje na prace przy zabytkach w związku z realizacją uchwały Nr VIII/65/2007 Rady Miasta z dn. 29.06.2007
	Popularyzacja metod konserwatorskich, zasad prac przy zabytkach	1. Przygotowanie cyklu spotkań, warsztatów (np. w zamku) ze specjalistami konserwatorami, architektami, zabytkoznawcami, rzemieślnikami
CEL PERSPEKTYWICZNY 3. POWSTANIE ŚWIADOMYCH WIĘZI LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI Z DZIEDZICTWEM KULTUROWYM I POTRZEBY JEGO ZACHOWANIA		
1. Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania	Systematyczne edukacja dzieci i młodzieży	1. Organizacja konkursów na autorskie programy edukacyjne /podręczniki n.t. historii, dziedzictwa kulturowego miasta i regionu, odpowiadających kolejnym poziomom nauczania 2. Opracowanie gier edukacyjnych i terenowych, których uczestnicy mają do wykonania konkretne zadania, co ułatwi zapoznanie się z historią i zasobami dziedzictwa dzięki zabawie, czyli w sposób najbardziej dla dzieci przystępny.
	Popularyzatorskie działania wizualne: organizowanie (w siedzibie ŚOK, wystaw, pokazów n.t. historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków	1. Opracowanie i realizacja rocznych programów wystaw n.t. historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków (Świdwiński Ośrodek Kultury)
	Promocja znaczenia ziemi świdwińskiej dla nauki o Pomorzu (historii, architektury, sztuki i innych dziedzin) i istniejącego już dorobku naukowego	1. Przygotowanie cyklu spotkań (w Świdwinie) z osobistościami świata nauki i kultury we współpracy ze środowiskami naukowymi i twórczymi

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŚWIDWIN
NA LATA 2011 - 2015

	Wspieranie społecznego monitorowania stanu zabytków	1. Popularyzacja idei społecznego opiekuna zabytków - wnioskowanie do ZWKZ i Starosty Świdwińskiego o ustanowienie społecznym opiekunem zabytków osób wykazujących się zaangażowaniem w sprawy opieki nad zabytkami
	Bieżące uzupełnianie księgozbioru biblioteki miejskiej o publikacje n.t. historii i zabytków Pomorza Zachodniego	1. Zwiększenie środków z budżetu Gminy z przeznaczeniem na uzupełnianie księgozbioru biblioteki - wykorzystanie możliwości pozyskiwania wydawnictw przygotowanych <i>non profit</i>
2. promocja dziedzictwa kulturowego gminy	Zwiększenie wysokości środków z budżetu gminy przeznaczonych na promocję dziedzictwa kulturowego	1. Przez np. rozbudowę stron www., udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa
	Promocja dziedzictwa kulturowego poprzez wydawnictwa	1. Publikacja wydawnictw poświęconych zabytkom: - albumy, opracowania popularno-naukowe, monografie miejscowości 2. Wydawanie serii regionalnych, pocztówek (zabudowa miejska, obiekty użyteczności publicznej)
	Ochrona i promocja niematerialnego dziedzictwa kulturowego – promowanie postaci historycznych	1. Podjęcie lub kontynuacja imprez tematycznych organizowanych przez Świdwiński Ośrodek Kultury, 2. Upamiętnienie postaci w formie np. konferencji międzynarodowej związanych z miastem i regionem (np. Rudolfa Virchofa)
	Współpraca ze środowiskami naukowymi – inicjowanie i wspieranie budowy i realizacji programów badawczych nad dziedzictwem kulturowym (archeologicznych, architektonicznych, historycznych)	3. Sesja naukowa przybliżająca np. problematykę konserwatorską zamku, obwarowań miejskich; wykorzystanie nowych technologii w zachowaniu dziedzictwa materialnego

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŚWIDWIN
NA LATA 2011 - 2015

	Rozbudowa sieci muzealnej – muzeum regionalne oraz inicjatywy lokalne	1. Przekształcenie sal wystawowych w ŚOK w muzeum regionalne; współpraca z powstającym muzeum lotnictwa
	Organizacja dorocznych obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa na obszarze gminy	1. Organizacja obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa na obszarze gminy (wrzesień - każdego roku) – nawiązanie współpracy z organizatorami EDD na terenie województwa: BDZ Szczecin, NID O/T Szczecin

- **Programowe cele i zadania podlegają uchwaleniu przez Radę Miasta.**
- **Cele perspektywiczne i operacyjne sformułowane wyżej powinny pozostać jako zasady programowe. Zadania mogą być modyfikowane, zależnie od bieżących uwarunkowań.**
- **Z katalogu zadań przedstawionych, jako propozycja do realizacji w 4-leciu (2011-2015) Samorząd powinien wytypować te, które zamierza realizować. Należy pamiętać, że po dwóch latach od uchwalenia Programu Burmistrz składa Radzie sprawozdanie z jego realizacji.**

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja programu odbywać się będzie poprzez wskazane zadania na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Dostępne instrumentarium służące realizacji programu wynika z obowiązujących przepisów prawnych oraz opartych na nich działań umocowanych w realiach instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Instrumenty prawne - wynikające z przepisów dotyczących ochrony zabytków, w tym:

- wnioskowanie do wojewódzkiego konserwatora zabytków o wpis do rejestru zabytków obiektów/obszarów z gminnej ewidencji zabytków,
- sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ustanawiających ochronę i rewaloryzację historycznych obszarów,
- uwzględnianie gminnej ewidencji zabytków i programu opieki nad zabytkami gminy – Miasta Świdwin w zmianach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Instrumenty finansowe - dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe, zbiórki społeczne, programy uwzględniające finansowanie z funduszy europejskich, państwowych, samorządu województwa, powiatu, gminy.

Instrumenty koordynacji – uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, planie rozwoju lokalnego, programach rozwoju infrastruktury, programie ochrony środowiska przyrodniczego. Współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Instrumenty kontrolne - monitoring (we współpracy z wojewódzkim konserwatorem zabytków i powiatowym inspektorem nadzoru budowlanego) stanu zachowania zabytków wpisanych do rejestru i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Instrumenty społeczne - edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego, profesjonalna informacja, współdziałanie z organizacjami społecznymi. Wzbogacona oferta miejsc pracy i działań prowadzących do przeciwdziałania bezrobociu,

- organizacja seminariów, szkoleń, tematycznych konferencji w zakresie opieki nad dziedzictwem kulturowym. Budowa produktu turystycznego w oparciu o zabytki, tradycyjne techniki budowlane. Finansowanie działań (np. remontowych, promocyjnych) przy zabytkach.

10. KRYTERIA OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków burmistrz zobowiązany jest do sporządzania co dwa lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawienia go Radzie Miasta. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena stopnia realizacji gminnego programu uwzględniająca:

- wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami,
- efektywność ich wykonania.

Za kryteria oceny realizacji programu opieki mogą służyć:

- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami;
- wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów;
- wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom;
- stopień (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego;
- liczba powołanych parków kulturowych;
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych;
- liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego);
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy;
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych;
- liczba opracowanych/wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników);
- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
- ilość szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ochrona zabytków i opieka nad nimi jest ustawowym obowiązkiem państwa, samorządów i właścicieli zabytków. Tak więc do finansowania działań na rzecz utrzymania dziedzictwa kulturowego są zobowiązani wszyscy wymienieni.

Niżej przedstawiono przykładowe źródła pozyskania środków zewnętrznych i możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy z uwzględnieniem środków publicznych.

Finanse publiczne - budżet państwa i budżety samorządów terytorialnych

Dotacje na ochronę dziedzictwa kulturowego, w tym na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane, oraz popularyzację zabytków przeznaczane z budżetu państwa i budżetów samorządów lokalnych, mogą być udzielane przez:

- ❖ Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz innych ministrów
- ❖ Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)
- ❖ Sejmik Województwa
- ❖ rada powiatu
- ❖ rada gminy.

Budżet Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego dysponuje instrumentami finansowymi na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego wynikających z „Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2012”. Jednym z instrumentów wdrażania przyjętych celów częściowych są Narodowe Programy MKiDN, w tym Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”. Określony jest on poprzez podprogramy, priorytety i działania, które Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego realizuje w corocznie ogłaszanych programach operacyjnych. Programy te zawierają m.in. plan budżetu przeznaczony na każdy instrument, rodzaje kwalifikujących się projektów, sposobów ich naboru oraz wykaz podmiotów uprawnionych do ubiegania się o wsparcie finansowe.

Programy Ministra są podstawą ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury realizowane m.in. przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze i osoby fizyczne.

Rokrocznie MKiDN ogłasza programy, z których do zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami na terenie Miasta Świdwin mogą liczyć działania w ramach:

- Rozwój infrastruktury kultury
- Edukacja kulturalna i diagnoza kultury
- Dziedzictwo kulturowe - priorytety:
  - Priorytet "Ochrona zabytków"
  - Priorytet " Wspieranie działań muzealnych"
  - Priorytet „Kultura ludowa”
  - „Ochrona zabytków archeologicznych”
- Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Dotacje na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są na podstawie ustaw (o ochronie zabytków., o finansach publicznych..) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane...).

Zapisy aktów prawnych określają precyzyjnie katalog prac, które mogą być dofinansowane poprzez udzielenie dotacji celowej - są to prace zmierzające do zabezpieczenia, zachowania i utrwalania historycznej substancji zabytku. Ze środków budżetowych nie jest możliwe dofinansowanie prac nie dotyczących substancji zabytkowej i zabezpieczenia funkcjonowania obiektu

Dofinansowanie można uzyskać jedynie na zabytki wpisane do rejestru.

Zasadą ustawową udzielanych dotacji budżetowych jest współfinansowanie prac - dotacja z jednego źródła może być udzielana do wysokości 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac.

Mecenat Państwa w dziedzinie kultury

O dotacje w ramach Mecenatu ubiegać się mogą wyłącznie jednostki samorządu terytorialnego na zadania wykonywane w ramach programów realizowanych przez instytucje filmowe i instytucje kultury, które zostały przejęte przez jednostki samorządu terytorialnego w dniu 1 stycznia 1999 r. Ponieważ celem ogólnym jest stworzenie impulsu do rozwoju instytucji i regionów, finansowane są najlepsze programy instytucji kultury mających kluczowe znaczenie dla działalności kulturalnej w regionie np. wzmocnienie atrakcyjności turystycznej, atrakcyjności dla mieszkańców, inwestorów, wzmacniania funkcji metropolitalnych miast itp., w tym na poprawę infrastruktury technicznej, i remonty siedzib instytucji w zabytkowych obiektach. www.mkidn.gov.pl

Fundusz Kościelny

Na prace konserwatorskie i budowlane przy budowach sakralnych dodatkowym wsparciem finansowym mogą być środki pochodzące z budżetu państwa zgromadzone w Funduszu Kościelnym, usytuowanym w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. Katalog prac objętych dofinansowaniem ograniczony jest do podstawowych prac budowlanych zabezpieczających, nie uwzględnia otoczenia, wystroju wewnątrz, zabytków ruchomych będących wyposażeniem świątyni, jednak nie zawiera ograniczenia przedmiotowego: dotyczy wszystkich obiektów sakralnych, także tych, znajdujących się w ewidencji konserwatorskiej. www.mswia.gov.pl

Budżet Województwa Zachodniopomorskiego

Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego 18 grudnia 2007 r. podjął uchwałę nr XV/144/07 o trybie i zasadach realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pn. „Dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego”. W dniu 22 grudnia 2009 r. przyjęto nową uchwałę (NR XXXIV/402/09) w sprawie określenia trybu i zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków

położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego. W 2011 r. UM przeznaczył na remonty zabytków 500 tysięcy złotych.

Uchwała określiła, iż z budżetu Województwa Zachodniopomorskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace przy zabytku posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe oraz znajdującym się w złym stanie technicznym. Dotacje udzielane są m.in.: na prace remontowo-konserwatorsko-budowlane, zakup materiałów, dokumentację.

Zasady udzielania dotacji, zawarte w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, terminy składania wniosków oraz warunki ubiegania się o środki, określone są w ogłoszeniach o konkursach i przyjętym regulaminie (ogłaszane na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego: www.bip.wzp.pl)

Budżet Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są – podobnie jak dotacje Ministra Kultury - na podstawie ustaw (*o ochronie zabytków*., *o finansach publicznych*..) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. *dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane*..).

Katalog prac, na jakie można otrzymać dotację, obejmuje nakłady konieczne m.in. na sporządzanie ekspertyz, badań, programu konserwatorskiego, projektów budowlanych, zabezpieczanie obiektu, odnowienie i odtworzenie okładzin, tynków, okien, drzwi, wieżby dachowej, pokrycia dachowego, modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych, wykonanie izolacji przeciwwilgociowej, zakup materiałów budowlanych, wyeksponowanie oryginalnych elementów parku, wykonanie instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej.

Zadania publiczne

Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami i upowszechnienie wiedzy o zabytkach województwa zachodniopomorskiego realizowane jest przez WKZ, zgodnie z ustawą *o działalności pożytku publicznego i wolontariacie* oraz na podst. *ustawy o ochronie zabytków*. Corocznie ogłaszany jest otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe i inne podmioty wymienione w ustawie. Zadania publiczne mogą być realizowane w różnych formach, w szczególności poprzez:

- organizowanie festiwali, przeglądów, konkursów, konferencji, seminariów, szkoleń, spotkań, plenerów, warsztatów, kursów, wystaw i innych imprez;
- wydanie niskonakładowych, niekomercyjnych publikacji, periodyków, książek - także z wykorzystaniem innych technik zapisu niż druk, katalogów, druków ulotnych;
- prowadzenie badań naukowych, prac studialnych, opracowanie ekspertyz technicznych;
- innych działań związanych z popularyzacją dziedzictwa kulturowego, jak np. oznakowanie szlaków turystycznych.

Dotacje z budżetu ZWKZ realizowane są w cyklu danego roku budżetowego, adekwatnie do wielkości przyznanych środków finansowych. ZWKZ corocznie ogłasza nabór wniosków w dwóch terminach: do końca lutego dla wniosków na prace planowane do wykonania w danym roku oraz do 30 czerwca na realizację refundacji poniesionych wcześniej (do 3 lat przed złożeniem wniosku) nakładów www.wkz.szczecin.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

W szczególnych projektach, możliwie jest pozyskanie środków z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, na prace związane z ochroną krajobrazu, utrzymaniem i rewitalizacją zabytkowych założeń zieleni (np. parków, cmentarzy), a także zabytkowych obiektów budowlanych powiązanych z zielenią (np. wieża Bismarcka). Dotyczy to inwestycji powiązanych np. z edukacją ekologiczną (ścieżki edukacyjno-przyrodnicze) czy ośrodkami dydaktyczno-naukowymi. Wśród kryteriów przyznawania środków nie ma ograniczenia dotyczącego wpisu obiektu czy zespołu do rejestru zabytków.

Fundusze europejskie i środki pomocowe

Znaczne środki finansowe na różnorodne działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, są możliwe do pozyskania z funduszy europejskich. Uprawnieni beneficjenci mają możliwość aplikowania o wsparcie projektów z zakresu opieki nad zabytkami w ramach m.in.:

- Krajowego Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko
XI oś priorytetowa – Kultura i Dziedzictwo Kulturowe
Działanie 11.1 – Ochrona i Zachowanie Dziedzictwa Kulturowego
- Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego
Na działanie dot. turystyki, rewitalizacji i zachowania dziedzictwa kulturowego
- INTERREG IV C

Budżety samorządów lokalnych – Gmina Miasto Świdwin

Działając na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawie o samorządzie gminnym, organy stanowiące samorządów lokalnych mają prawo udzielania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na swoim terenie. Zasady udzielania w/w dotacji, są określone w podjętych przez rady uchwałach, tworzących prawo lokalne.

Gmina Miasto Świdwin wspiera finansowo remonty i prace (określone Ustawą o Ochronie i opiece nad zabytkami) obiektów zabytkowych (rejestranych) na swoim terenie.

Samorząd Gminy Miasto Świdwin po przeanalizowaniu celów i zadań oraz ustaleniu katalogu zadań do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy – Miasta Świdwin na lata 2011-2015 i podjęciu uchwały o przyjęciu Programu, zobowiązuje się jednocześnie do przeznaczenia środków w odpowiedniej wysokości na działania inwestycyjne, organizacyjne, promocyjne wskazywane w Programie.

Zobowiązanie to powinno wyrazić się w uchwale Rady Miasta Świdwin w sprawie ustalenia stałej minimalnej wysokości w budżecie gminy - stałego corocznego udziału procentowego w corocznie uchwalanym budżecie.

Załącznik nr 1

Obiekty wpisane do rejestru zabytków woj. zachodniopomorskiego:

(nr według kart Gminnej Ewidencji Zabytków)

- A.REJ.001 – Niedziałkowskiego 2 – kościół – nr 5, z dn. 21.05.1953 r.
- A.REJ.002 – Niedziałkowskiego 17– zamek – nr 8, z dn. 29.06.1953 r.
- A.REJ.003 – 1 Maja – brama miejska - nr 15, z dn. 21.12.1953 r.
- A.REJ.004 – Nad Regą – mury miejskie - nr 489, z dn. 15.05.1965 r.
- B.REJ.005 – stare miasto - nr 490, z dn. 15.05.1965 r.
- A.REJ.006 – Niedziałkowskiego 2 – plebania - nr 571, z dn. 15.02.1966 r.
- D.REJ.007 – Drawska – park miejski - nr 1089, z dn. 18.03.1980 r.
- C.REJ.008 – Dobra Rycerskie – cmentarz żydow. - nr 1216, z dn. 05.12.1989 r.
-
- E.REJ.001 - Świdwin, stan. 1, AZP 23-17/1, (Nr 8, z dn.29.06.1953r. - zamek)

Załącznik nr 2

Obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków:

(nr według kart Gminnej Ewidencji Zabytków)

Zabytki nieruchome

- A.WEZ.001 – 1 Maja 19 – dom (kam.)
- A.WEZ.002 – 1 Maja 20 – dom (kam.)
- A.WEZ.003 – 1 Maja 21 – dom (kam.)
- A.WEZ.004 – 1 Maja 22 – dom (kam.)
- A.WEZ.005 – 1 Maja 23 – dom (kam.)
- A.WEZ.006 – 1 Maja 25 – dom (kam.)
- A.WEZ.007 – 1 Maja 26 – dom (kam.)
- A.WEZ.008 – 1 Maja 27 – dom (kam.)
- A.WEZ.009 – 1 Maja 28 – dom (kam.)
- A.WEZ.010 – 1 Maja 29 – dom (kam.)
- A.WEZ.011 – 3 Marca 26 – mleczarnia, sklep
- A.WEZ.012 – Bat. Chłopskich b.nr – elewator
- A.WEZ.013 – Bat. Chłopskich 6a – młyn, zakład
- C.WEZ.014 – Cmentarna – cmentarz ewang. (N), park
- C.WEZ.015 – Cmentarna – cmentarz ewang. (S), park
- C.WEZ.016 – Cmentarna – cmentarz komunalny
- A.WEZ.017 – Cmentarna b.nr – kaplica
- A.WEZ.018 – Drawska b.nr – wieża widokowa
- A.WEZ.019 – Drawska 50 – rzeźnia (zespół)
- A.WEZ.020 – Jana Pawła II (pl) 1-2 – szkoła
- A.WEZ.021 – Jana Pawła II (pl) 5 – poczta
- A.WEZ.022 – Kościuszki b.nr – sala gimnastyczna
- A.WEZ.024 – Lotników 6 – dworzec kolejowy
- A.WEZ.024a – Lotników 6 – magazyn I
- A.WEZ.024b – Lotników 6 – magazyn II
- A.WEZ.024c – Lotników 6 – magazyn III
- A.WEZ.025 – Lotników 6 – wieża ciśnień
- A.WEZ.026 – Mieszka I 16 – hotel, starostwo
- C.WEZ.027 – Niedziałkowskiego – cmentarz przykoś.
- C.WEZ.028 – Niedziałkowskiego 12 – dom (willa)
- C.WEZ.029 – Niedziałkowskiego 14 – młyn (zespół)
- C.WEZ.029a – Niedziałkowskiego 14 – dom (willa)
- C.WEZ.030 – Połczyńska 18 – folwark (zespół)
- C.WEZ.031 – Połczyńska 70 – bank

Archeologia

- E.WEZ.002 - Świdwin, stan. 4, AZP 23-17/3
- E.WEZ.003 - Świdwin, stan. 5, AZP 23-17/4
- E.WEZ.004 - Świdwin, stan. 5a, AZP 23-17/5
- E.WEZ.005 - Świdwin, stan. 7, AZP 23-17/7
- E.WEZ.006 - Świdwin, stan. 10, AZP 23-17/10
- E.WEZ.007 - Świdwin, stan. 15, AZP 23-17/15
- E.WEZ.008 - Świdwin, stan. 16, AZP 23-17/16
- E.WEZ.009 - Świdwin, stan. 23, AZP 23-17/23
- E.WEZ.010 - Świdwin, stan. 24, AZP 23-17/24
- E.WEZ.011 - Świdwin, stan. 25, AZP 23-17/25
- E.WEZ.012 - Świdwin, stan. 26, AZP 23-17/26
- E.WEZ.013 - Świdwin, stan. 27, AZP 23-17/27

E.WEZ.014 - Świdwin, stan. 28, AZP 23-17/28
E.WEZ.015 - Świdwin, stan. 29, AZP 23-17/29
E.WEZ.016 - Świdwin, stan. 31, AZP 23-17/31
E.WEZ.017 - Świdwin, stan. 32, AZP 23-17/32
E.WEZ.018 - Świdwin, stan. 34, AZP 23-17/34
E.WEZ.019 - Świdwin, stan. 35, AZP 23-17/35
E.WEZ.020 - Świdwin, stan. 36, AZP 23-17/36
E.WEZ.021 - Świdwin, stan. 38, AZP 23-17/38
E.WEZ.022 - Świdwin, stan. 40, AZP 23-17/40
E.WEZ.023 - Świdwin, stan. 41, AZP 23-17/41
E.WEZ.024 - Świdwin, stan. 44, AZP 23-17/44
E.WEZ.025 - Świdwin, stan. 49, AZP 23-17/49
E.WEZ.026 - Świdwin, stan. 50, AZP 23-17/50
E.WEZ.027 - Świdwin, stan. 51, AZP 23-17/51
E.WEZ.028 - Świdwin, stan. 52, AZP 23-17/52
E.WEZ.029 - Świdwin, stan. 55, AZP 23-17/55
E.WEZ.030 - Świdwin, stan. 57, AZP 23-17/57
E.WEZ.031 - Świdwin, stan. 59, AZP 23-17/59
E.WEZ.032 - Świdwin, stan. 61, AZP 23-17/61
E.WEZ.033 - Świdwin, stan. 64, AZP 23-17/64
E.WEZ.034 - Świdwin, stan. 86, AZP 23-17/86
E.WEZ.035 - Świdwin, stan. 88, AZP 23-17/88
E.WEZ.036 - Świdwin, stan. 93, AZP 23-17/93
E.WEZ.037 - Świdwin, stan. 97, AZP 23-17/97
E.WEZ.038 - Świdwin, stan. 98, AZP 23-17/98
E.WEZ.039 - Świdwin, stan. 101, AZP 23-17/101
E.WEZ.040 - Świdwin, stan. 103, AZP 23-17/103
E.WEZ.041 - Świdwin, stan. 104, AZP 23-17/104
E.WEZ.042 - Świdwin, stan. 105, AZP 23-17/105
E.WEZ.043 - Świdwin, stan. 106, AZP 23-17/106
E.WEZ.044 - Świdwin, stan. 107, AZP 23-17/107
E.WEZ.045 - Świdwin, stan. 119, AZP 23-17/119
E.WEZ.046 - Świdwin, stan. 120, AZP 23-17/120
E.WEZ.047 - Świdwin, stan. 121, AZP 23-17/121
E.WEZ.048 - Świdwin, stan. 122, AZP 23-17/122
E.WEZ.049 - Świdwin, stan. 124, AZP 23-17/124
E.WEZ.050 - Świdwin, stan. 125, AZP 23-17/125
E.WEZ.051 - Świdwin, stan. 129, AZP 24-17/2
E.WEZ.052 - Świdwin, stan. 132, AZP 24-17/5
E.WEZ.053 - Świdwin, stan. 134, AZP 22-17/70
E.WEZ.054 - Świdwin, stan. 136, AZP 22-17/72
E.WEZ.055 - Świdwin, stan. 142, AZP 23-18/3
E.WEZ.056 - Świdwin, stan. 143, AZP 23-18/4
E.WEZ.057 - Świdwin, stan. 144, AZP 23-18/5
E.WEZ.058 - Świdwin, stan. 145, AZP 23-18/6

Załącznik nr 3

Przykładowe kryteria prowadzenia oceny realizacji programu opieki

W ramach priorytetu I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy

- Poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami
- Wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów
- Wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom
- Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi
- Inne

W ramach priorytetu II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

- Poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego
- Liczba utworzonych parków kulturowych
- Liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych
- Liczba wniosków o uznanie obiektów i obszarów za pomniki historii
- Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi
- Inne

W ramach priorytetu III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości

- Liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego)
- Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy
- Liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, wodnych
- Liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników)
- Liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej
- Liczba osób zwiedzających muzea, skanseny, izby regionalne itp.
- Liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego
- Inne

Załącznik nr 4

PRZYKŁAD UCHWAŁY, WNIOSKU I SPRAWOZDANIA Z WYKONANYCH PRAC

Uchwała nr / /

Rady Gminy .....

z dnia .....

w sprawie przyjęcia zasad i trybu udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków

Na podstawie art. 14 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.), art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.)

Rada Gminy ..... uchwała, co następuje:

§ 1

1. Z budżetu gminy mogą być udzielane dotacje celowe na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach ruchomych i nieruchomych, wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze gminy .....

2. Celem dotacji jest wspieranie i uzupełnianie działań właścicieli lub posiadaczy zabytków dla zapewnienia ochrony i konserwacji wartościowych elementów substancji zabytkowej.

§ 2

1. Dotacja może być udzielona każdemu, kto jest właścicielem lub posiadaczem zabytku, o którym mowa w § 1 ust. 1, z wyłączeniem zabytków będących w posiadaniu jednostek organizacyjnych zaliczanych do sektora finansów publicznych, które są finansowane ze środków finansowych przyznanych odpowiednio przez dysponentów części budżetowych bądź jednostki samorządu terytorialnego, którym podlegają te jednostki.

2. Dotacja mogą być udzielona na dofinansowanie nakładów koniecznych do wykonania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach określonych w § 1, ust. 1, ustalonych na podstawie kosztorysu i programu prac zatwierdzonego przez właściwe organy konserwatorskie.

§ 3

1. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków może obejmować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych,
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego,
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza,
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenia w zakresie niezbędnym w celu zachowania tego zabytku,
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i detali architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego budynku kolorystyki,
- 10) odtworzenie zniszczonej części zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji,
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi,

- 12) wymianę lub remont więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
  - 13) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach,
które mają oryginalne, wykonane z drewna części składowe,
  - 14) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
  - 15) uzupełnienie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
  - 16) rewaloryzacje zabytkowych parków, ogrodów lub zieleni publicznej,
  - 18) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15,
  - 19) zakup i montaż_ instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.
2. Przeprowadzenie prac lub robót, o których mowa w pkt. 1-17, wymaga wyłonienia ich wykonawcy na podstawie ustawy z dnia 29 stycznia 2004 roku – Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2006 r. Nr 164, poz. 1163 z późn. zm.).
3. Prowadzenie prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm).

§ 4

1. Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, w zależności od środków zaplanowanych w budżecie gminy.
2. W szczególnych przypadkach, jeżeli zabytek, o którym mowa w ust. 1, posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, dotacja może być udzielona do wysokości 100% nakładów na wykonanie tych prac lub robót.
3. W przypadku, jeżeli stan zachowania zabytku, o którym mowa w § 1 ust. 1, wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, dotacja może być również udzielona do wysokości 100% nakładów na wykonanie tych prac lub robót.

§ 5

Łączna kwota dotacji udzielonych ze środków publicznych na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, o którym mowa w § 1, ust. 1, nie może przekraczać 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

§ 6

1. Udzielenie dotacji może nastąpić po złożeniu przez właściciela lub posiadacza zabytku wniosku w tej sprawie do wójta (burmistrza, prezydenta) ..... za pośrednictwem Wydziału ..... Wnioski należy składać w terminie do ..... każdego roku poprzedzającego rok realizacji prac lub robót według wzoru stanowiącego załącznik nr 2 do niniejszej uchwały.
2. Termin, o którym mowa w ust. 1, nie ma zastosowania w przypadku ubiegania się o dotacje na prace interwencyjne wynikające z zagrożenia zabytku.
3. Wnioski o przyznanie dotacji opiniuje komisja powołana przez Radę Gminy ..... w formie uchwały.
4. Regulamin pracy komisji, o której mowa w ust. 3, stanowi załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 7

1. Rada Gminy ....., w miarę posiadanych środków, ustala w budżecie gminy wysokość wydatków przeznaczonych na dotacje.
2. Rada Gminy ..... udziela dotacji na przeprowadzenie prac lub robót w drodze uchwały.

§ 8

Przekazanie dotacji następuje na podstawie umowy określającej w szczególności:

- 1) zakres planowanych prac lub robót oraz termin ich realizacji,
- 2) wysokość udzielonej dotacji oraz termin i tryb jej płatności,
- 3) tryb kontroli wykonania umowy,
- 4) sposób i termin rozliczania dotacji,
- 5) przyczyny, warunki, sposób i termin zwrotu dotacji,
- 6) zobowiązanie podmiotu dotowanego do stosowania przepisów ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2006 r. Nr 164, poz. 1163 z późn. zm.);
- 7) zobowiązanie podmiotu dotowanego do niezbywania zabytku odnowionego w ramach przyznanej dotacji w ciągu 3 lat od daty rozliczenia dotacji.

§ 9

Rozliczenie końcowe realizacji zadania następuje w sposób i w terminach określonych w umowie, które podmiot dotowany składa w Wydziale ..... według wzoru stanowiącego załącznik nr 3 do niniejszej uchwały.

§ 10.

1. Wydział ..... prowadzi dokumentację udzielonych dotacji oraz informuje o tym inne organy uprawnione do udzielania dotacji na prace lub roboty przy zabytkach.
2. Wydział ..... ogłasza na tablicy ogłoszeń Urzędu uchwałę o przyznaniu dotacji.
3. Każdemu przysługuje prawo wglądu do dokumentacji, o której mowa w ust. 1, na zasadach określonych w przepisach dotyczących dostępu do informacji publicznej.

§ 11

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa.....

UZASADNIENIE

.....
.....
.....

*Załącznik nr 1 do uchwały nr...../
...../.... Rady Gminy .....
z dnia ..... r.*

REGULAMIN PRACY KOMISJI

rozpatrującej wnioski o udzielenie dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze gminy ....., niestanowiących własności gminy.

§ 1

Wójt (burmistrz, prezydent)....., powołując komisję, określi jej szczegółowe zasady działania i kryteria, jakimi powinna kierować się przy rozpatrywaniu wniosków.

§ 2

Podstawę pracy komisji stanowią udokumentowane wnioski podmiotów uprawnionych złożone w terminie określonym w uchwale. Wnioski złożone po terminie lub niekompletne nie będą rozpatrywane.

§ 3

Do zadań komisji należy:

- 1) opiniowanie wniosków o przyznanie dotacji na prowadzone prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- 2) opiniowanie wniosków o przyznanie dotacji na prace interwencyjne wynikające z zagrożenia zabytku wpisanego do rejestru zabytków.

§ 4

1. Komisja dokonuje oceny wniosków według następujących kryteriów:

- 1) dostępność zabytku dla ogółu społeczności lokalnej i turystów oraz rola zabytku w kształtowaniu przestrzeni publicznej,
  - 2) promowanie kultury oraz historii regionu,
  - 3) ranga zabytkowo-artystyczna obiektu,
  - 4) stan zachowania obiektu,
  - 5) fakt kontynuowania prac,
  - 6) wysokość zaangażowanych środków własnych,
  - 7) ocena realności wykonania planowanych prac w świetle przewidywanych kosztów,
  - 8) zgodność z gminnym programem opieki nad zabytkami.
2. Preferuje się prace kompleksowe, możliwe do realizacji w ciągu 1 roku.

§ 5

1. Komisja pracuje na posiedzeniach, którym przewodniczy dyrektor Wydziału ....., zwany dalej przewodniczącym.
2. Posiedzenia komisji zwołuje przewodniczący.

§ 6

1. Komisja podejmuje decyzje w głosowaniu jawnym, przy obecności całego jej składu, zwykłą większością głosów.
2. Przewodniczący przedkłada wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi)..... wykaz zawierający zestawienie pozytywnie przez nią zaopiniowanych wniosków, na które może być udzielona dotacja.
3. Protokoły z posiedzeń komisji oraz wykaz, o którym mowa w ust. 2, podpisuje przewodniczący.

§ 7.

Obsługę administracyjno-techniczną zapewnia Wydział .....

Załącznik nr 2 do uchwały nr...../...../.....
Rady Gminy.....
z dnia.....r.

**WNIOSEK O UDZIELENIE DOTACJI NA PRACE KONSERWATORSKIE,
RESTAURATORSKIE LUB ROBOTY BUDOWLANE PRZY ZABYTKU
WPISANYM DO REJESTRU**

I. PODSTAWOWE INFORMACJE O ZABYTKU I WNIOSKODAWCY

A. DANE O ZABYTKU

1. NAZWA ZABYTKU

.....
.....

2. DANE O ZABYTKU

nr w rejestrze zabytków:

.....
wpis z dnia:

3. DOKŁADNY ADRES ZABYTKU LUB MIEJSCE JEGO PRZECHOWYWANIA

.....
.....

4. UZASADNIENIE istotnego znaczenia historycznego, artystycznego lub naukowego zabytku dla regionu

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

B. WNIOSKODAWCA

1. IMIE I NAZWISKO/NAZWA

.....
.....

2. ADRES/SIEDZIBA/GMINA/POWIAT

.....
.....

3. NR NIP: .....

4. INNE DANE (dot. jednostek organizacyjnych)

1) FORMA PRAWNA .....

2) NAZWA I NR REJESTRU .....

DATA WPISU DO REJESTRU / EWIDENCJI .....

NR REGON .....

OSOBY UPOWANIONE DO REPREZENTOWANIA WNIOSKODAWCY (zgodnie z danymi rejestrowymi)

.....
.....

BANK (nazwa, adres) i NR KONTA WNIOSKODAWCY

.....
.....

C. TYTUŁ DO WŁADANIA ZABYTKIEM

(własność, użytkowanie wieczyste, dzierżawa, inne)

Dla nieruchomości prowadzona jest przez Sad Rejonowy .....

.....
księga wieczysta nr .....

(w przypadku braku księgi wieczystej) zbiór dokumentów .....

Koszty z podziałem na źródła finansowania:

Dotacja samorządu województwa // Środki własne // Inne źródła

.....
.....

III. INFORMACJE DODATKOWE DOTYCZĄCE WNIOSKODAWCY

Wykaz wykonanych przez wnioskodawcę w ostatnich 3 latach prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku nieruchomym/ruchomym, wpisanym do rejestru zabytków, z podaniem wysokości wydatków poniesionych na ich przeprowadzenie, w tym sfinansowanych ze środków publicznych:

Rok .....

Zakres wykonanych prac .....

Poniesione wydatki .....

Dotacje ze środków publicznych (wysokość, źródło i przeznaczenie)

IV. WYKAZ DOKUMENTÓW WYMAGANYCH PRZY SKŁADANIU WNIOSKU

1) Potwierdzona za zgodność z oryginałem kserokopia decyzji o wpisie do rejestru zabytków obiektu, którego dotyczą prace lub roboty.

2) Dokument potwierdzający tytuł władania zabytkiem (np. aktualny wypis z rejestru gruntów lub aktualny odpis z księgi wieczystej, akt notarialny).

3) Decyzja właściwego organu ochrony zabytków zezwalająca na przeprowadzenie prac lub robót oraz projekt i pozwolenie na budowę, gdy wniosek dotyczy prac lub robót przy zabytku nieruchomym lub program prac przy zabytku ruchomym.

4) Pozwolenie na budowę, jeżeli wskazane/planowane prace lub roboty wymagają, w myśl obowiązującego stanu prawnego, uzyskania takiego pozwolenia ewentualnie zgłoszenie robót budowlanych i informacja o zgłoszonym/niezgłoszonym przez organ sprzeciwie.

5) Fotograficzna dokumentacja zabytku.

6) Informacja o wnioskach o udzielenie dotacji skierowanych do innych organów.

7) Informacja o zgodności z lokalnym i wojewódzkim programem opieki nad zabytkami.

8) Oświadczenie wnioskodawcy o niezaleganiu z płatnościami na rzecz podmiotów publiczno-prawnych.

9) W przypadku, gdy wnioskodawca jest przedsiębiorca, do wniosku o udzielenie dotacji należy dołączyć informacje o pomocy publicznej otrzymanej przed dniem złożenia wniosku – sporządzona w zakresie i według zasad określonych w art. 37 ustawy z dnia 30 kwietnia 2004 r. o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej. Dotacje są udzielane na zasadach określonych w uchwale Rady Gminy ..... nr .../.../... z dnia ..... r. w sprawie przyjęcia zasad i trybu udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

W przypadku stwierdzenia, że we wniosku podano nieprawdziwe dane, wójt (burmistrz, prezydent) ..... zastrzega sobie prawo do żądania zwrotu przyznanych środków.

V. PODPISY

W przypadku otrzymania dotacji zobowiązuje się do wydatkowania przyznanych środków na realizację wskazanego zadania zgodnie z przepisami ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2006 roku Nr 164, poz. 1163 ze zm.), ustawy z dnia 30 czerwca 2005 roku o finansach publicznych (Dz.U. Nr 249, poz. 2104 ze zm.) oraz ustawy z dnia 17

grudnia 2004 r. o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych (Dz.U. z 2005 r. Nr 14, poz. 114 ze zm.)

1. Podpis wnioskodawcy (osób uprawnionych do reprezentowania wnioskodawcy)

(podpisy)

Miejscowość, dnia.....

(pieczętki)

Oświadczam/my, _e:

Wszystkie podane we wniosku informacje są zgodne z aktualnym stanem prawnym i faktycznym.

.....
(pieczętka i podpisy)

2. Potwierdzenie przyjęcia wniosku wraz z załącznikami

data przyjęcia, osoba przyjmująca wniosek

Źródła finansowania .....
Kwota w zł (brutto) .....
Łącznie .....

3. Wymagane załączniki do sprawozdania z wykorzystania środków na prace przy obiekcie zabytkowym**

- 1) Pozwolenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie prac objętych wnioskiem***
- 2) Pozwolenie na budowę***
- 3) Obmiar przeprowadzonych prac i robót potwierdzony przez odpowiednie służby
- 4) Protokół odbioru przez właściwe służby konserwatorskie i budowlane (jeśli dotyczy) przeprowadzonych prac i robót
- 5) Kserokopie faktur lub rachunków ze wskazaniem numeru księgowego, nazwy wydatku oraz jego kwoty wraz z opisem określającym wysokości środków lub dotacji finansujących dany rachunek lub fakturę i potwierdzenie zapłaty – wyciąg bankowy
- 6) Protokół z wyboru wykonawcy sporządzony zgodnie z wymogami ustawy – Prawo zamówień publicznych
- 7) Oświadczenie o zgodności dołączonych danych ze stanem faktycznym wraz z pouczeniem o odpowiedzialności z art. 233 kodeksu karnego
- 8) Fotograficzna dokumentacja zabytku po zakończeniu prac

Miejscowość, data.....
podpis/y, pieczęć .....

4. Ocena sprawozdania
A. Zakres merytoryczny

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

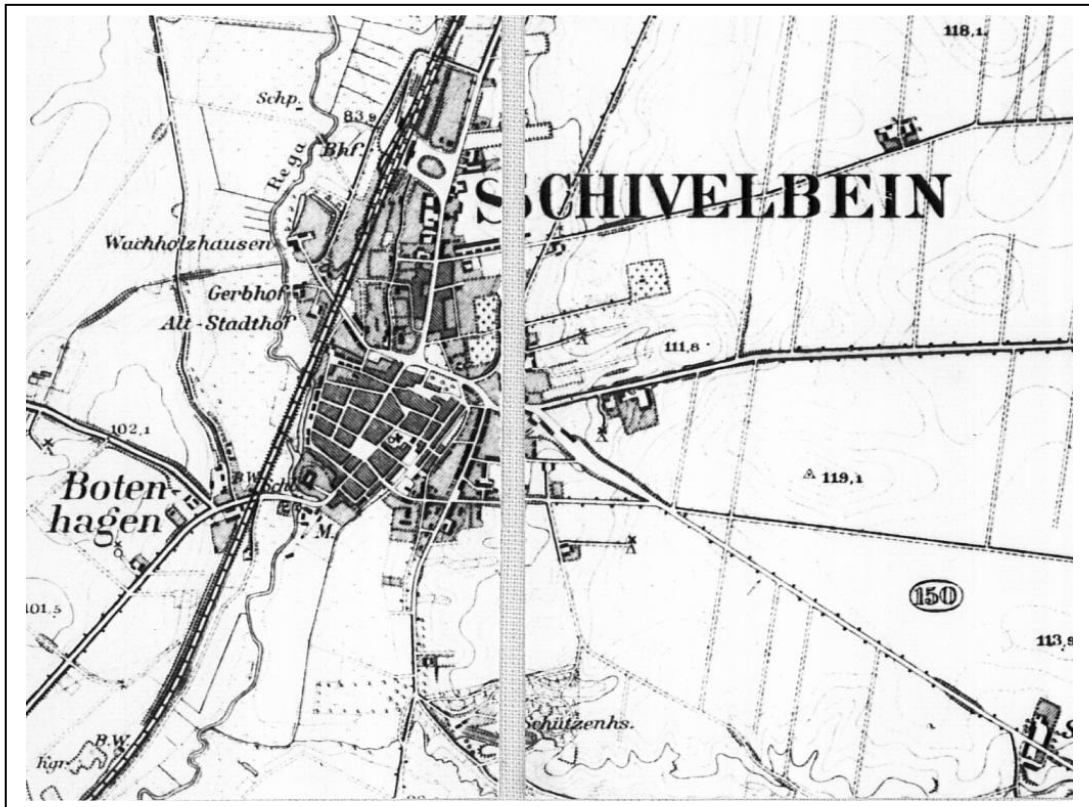
B. Zakres finansowy

.....
.....
.....
.....
.....

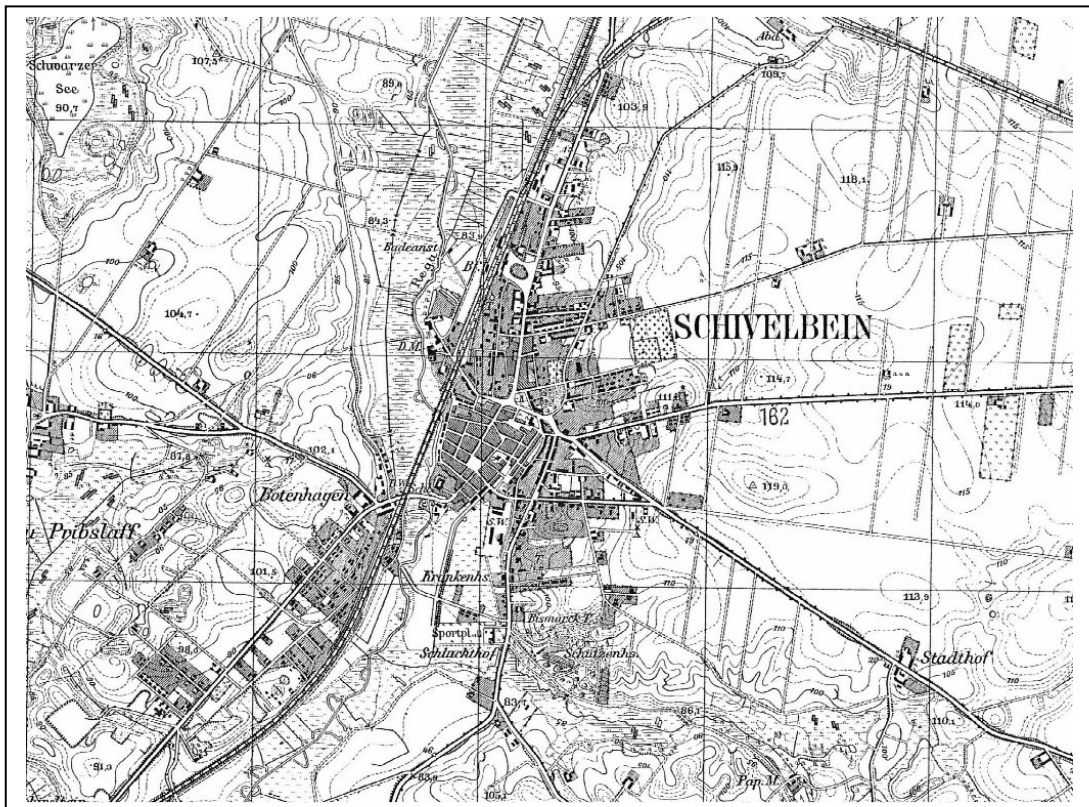
** Kserokopie potwierdzone przez wnioskodawcę za zgodność z oryginałem

*** O ile dokument nie był wymagany jako załącznik do wniosku o udzielenie dotacji lub wystąpiły zmiany

KARTOGRAFIA

Świdwin - 1890 r.

Świdwin 1940 r.

Świdwin – plan miasta 1939 r.

IKONOGRAFIA

Świdwin – widok wg Meriana 1652 r.

Świdwin – widok z lotu ptaka – sprzed 1939 r.

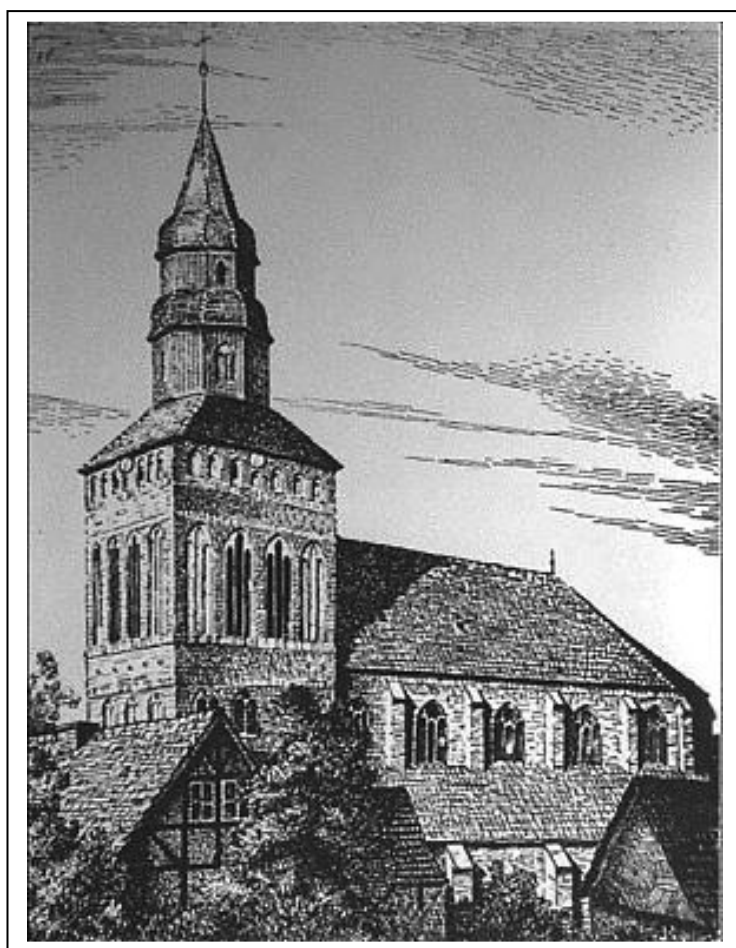
Świdwin – rynek (pierzewa półn.) – widok sprzed 1939 r.

Świdwin – rynek (pierzewa połd.) – widok sprzed 1939 r.

Świdwin – zamek, młyn – 1902 r.

Świdwin – kościół – rycina sprzed 1939 r.

ILUSTRACJE

Świdwin – rynek (Pl. Konstytucji 3 Maja)

Świdwin – ul. 1 Maja, Brama Kamienna

Kościół p.w. MB Nieustającej Pomocy – ul. Niedziałkowskiego 2

Zamek książęcy – ul. Niedziałkowskiego 17

Brama Kamienna – Pl. Konstytucji 3 Maja / ul. 1 Maja

Mury miejskie (relikt) – ul. Nad Regą 5a

Park Miejski – ul. Drawska

Cmentarz Żydowski – ul. Dobra Rycerskie

Hotel, ob. Starostwo Powiatowe – ul. Mieszka I 16

Szkoła, Liceum – ul. Kościuszki 28

Poczta – Pl. Jana Pawła II 1-2

Bank – ul. Połczyńska 70

Dworzec kolejowy – Pl. Lotników

Młyn (zespół) – ul. Niedziałkowskiego 14

Szpital, przychodnia – ul. Drawska 32

Kaplica cmentarna – ul. Cmentarna

Wieża widokowa („Bismarck”)

Kolejowa wieża ciśnień

Zabudowa pierzejowa - ul. 3 Marca

Zabudowa pierzejowa - ul. Cmentarna

Kamienica – ul. 1 Maja 25

Dom mieszkalny (pałacyk) – ul. 3 Marca 33

Dom mieszkalny (willa) – ul. Niedziałkowskiego 12

Dom mieszkalny – ul. Drawska 42

Kąpielisko Bukowiec

Dom mieszkalny (dwojak) – ul. Szczecińska 73

